

**Raport końcowy z przeprowadzonych badań
i analiz zapotrzebowania proeksportowego
wśród przedsiębiorstw działających
w województwie świętokrzyskim oraz wybranych
rynków zagranicznych pod kątem możliwości
rozwoju eksportu dla branży nowoczesnego
rolnictwa i przetwórstwa spożywczego**

Raport końcowy

Gdańsk 2020

Rzeczpospolita
Polska

WOJEWÓDZTWO
ŚWIĘTOKRZYSKIE

Unia Europejska
Europejski Fundusz
Rozwoju Regionalnego

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020.

SPIS TREŚCI

1.	Wprowadzenie	3
2.	Skrócony opis metodologiczny, źródeł informacji, danych oraz przyjętych założeń badawczych (zakresy badawcze)	4
3.	Nowoczesne rolnictwo i przetwórstwo spożywcze – Regionalna Inteligentna Specjalizacja	7
4.	Wybór kluczowych rynków eksportowych	9
4.1	Zainteresowanie działalnością eksportową w branży	9
4.2	Wybór rynków zagranicznych	11
5.	Województwo świętokrzyskie na tle Polski	14
6.	Warunki prowadzenia działalności eksportowej w wybranych krajach	24
6.1	Niemcy	24
6.2	Ukraina	30
6.3	Czechy	36
6.4	Słowacja	41
7.	Branża nowoczesne rolnictwo i przetwórstwo spożywcze	46
7.1	Ocena potencjału eksportowego, innowacyjnego oraz wpływu BRANŻY na gospodarkę regionu	51
8.	Analiza rynków eksportowych pod kątem możliwości eksportu produktów branży nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego	60
8.1	Niemcy	60
8.1.1	Analiza 5-sił Portera	64
8.1.2	Analiza SWOT	66
8.2	Ukraina	67
8.2.1	Analiza 5-sił Portera	69
8.2.2	Analiza SWOT	71
8.3	Czechy	72
8.3.1	Analiza 5-sił Portera	74
8.3.2	Analiza SWOT	76
8.4	Słowacja	77
8.4.1	Analiza 5-sił Portera	79
8.4.2	Analiza SWOT	81
9.	Podsumowanie	82
10.	Bariery rozwoju eksportu	84
11.	Efektywne formy wsparcia eksportu	85

12.	STUDIUM PRZYPADKU FIRM UZYSKUJĄCYCH SUKCES NA RYNKACH ZAGRANICZNYCH W PODZIALE NA INTELIGENTNE SPECJALIZACJE REGIONALNE.....	86
12.1	Lyovit	86
12.2	Gomar Pińczów.....	87
13.	Najbardziej efektywne formy wejścia na wybrane rynki zagraniczne	88
14.	Wnioski i rekomendacje	91
15.	Spis rysunków	94
16.	Spis tabel	95
17.	Spis wykresów	96

1. WPROWADZENIE

Niniejsze opracowanie powstało w ramach projektu „Usługa przeprowadzenia badań jakościowych i ilościowych, makroekonomicznych dotyczących kwestii eksportowych oraz analizy rynków zagranicznych w tym kontekście, wśród przedsiębiorców we wskazanych sektorach gospodarki województwa świętokrzyskiego” współfinansowanego ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014–2020, działanie: 2.4. – Promocja gospodarcza kluczowych branż gospodarki regionu, w ramach programu p.n.: „Świętokrzyskie – Hard to pronounce, easy to do business in”.

W raporcie przedstawiono wyniki badań i analiz dotyczących „Nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego” jako jednej z czterech regionalnych inteligentnych specjalizacji województwa świętokrzyskiego. Głównymi celami przyświecającymi badaniu było:

- 1) określenie zapotrzebowania proeksportowego wśród przedsiębiorstw działających w województwie świętokrzyskim w obrębie kluczowych branż (inteligentnych specjalizacji regionalnych),
- 2) analiza wybranych rynków zagranicznych pod kątem możliwości rozwoju eksportu i/lub internacjonalizacji, wśród kluczowych inteligentnych branż województwa świętokrzyskiego.

Niniejszy raport jest efektem prac analitycznych przeprowadzonych w oparciu o szerokie spektrum badań pierwotnych sektora nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego oraz analizy źródeł wtórnych w ramach badań gabinetowych.

2. SKRÓCONY OPIS METODOLOGICZNY, ŹRÓDEŁ INFORMACJI, DANYCH ORAZ PRZYJĘTYCH ZAŁOŻEŃ BADAWCZYCH (ZAKRESY BADAWCZE)

Pierwszym elementem prowadzonego badania było przeprowadzenie analizy desk research, tj. analizy danych źródłowych, która pozwoliła na przygotowanie diagnozy sytuacji zastanej wybranych 4 branż wpisujących się w inteligentne specjalizacje regionu w kontekście możliwości rozwoju i internacjonalizacji produktów i usług oferowanych przez podmioty z tych branż. Analiza desk research stanowiła również punkt wyjścia do przeprowadzonych badań jakościowych.

Na podstawie przeprowadzonych analiz źródeł zastanych oraz wyników badań CATI na reprezentatywnej próbie przedsiębiorców dokonano wyboru krajów o najwyższym potencjale rozwoju eksportu.

Dla każdego z wybranych krajów dokonano analizy sytuacji ekonomiczno-społecznej w kontekście możliwości zwiększenia sprzedaży eksportowej przez przedsiębiorstwa z branży.

Na podstawie analiz, wywiadów pogłębionych oraz badań fokusowych z przedstawicielami ekspertów branżowych przygotowano analizę SWOT i analizę każdego rynku eksportowego w modelu 5 sił Portera.

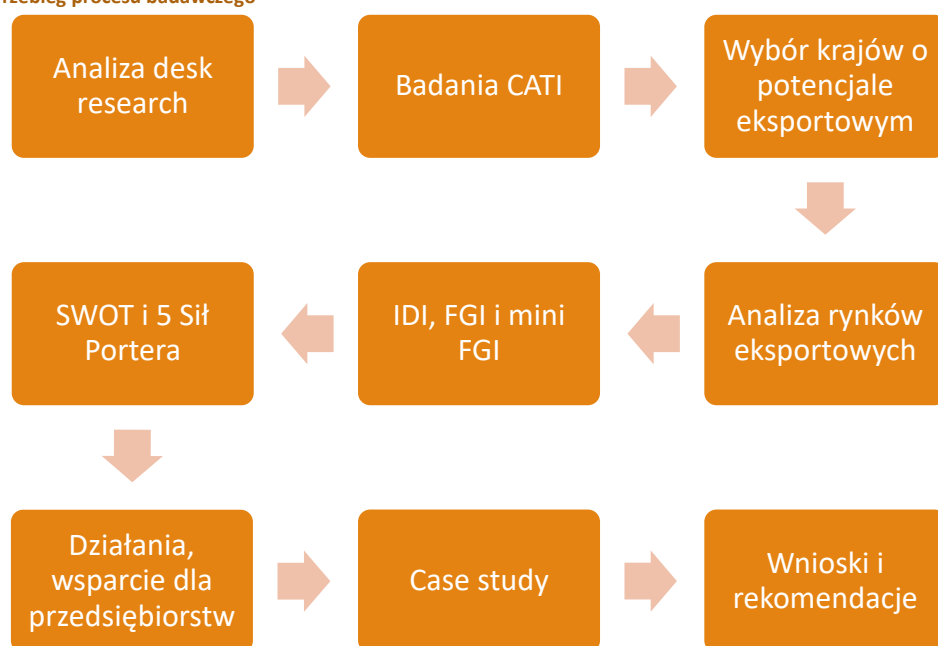
Na podstawie badań CATI oraz badań jakościowych określono zakres działań wspierających rozwój eksportu na wybranych rynkach w sposób optymalny.

Dodatkowym elementem badań było opracowanie studium przypadku dla przedsiębiorstwa z branży nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego odnoszące sukcesy na jednym z wybranych rynków eksportowych.

Efektami prac są wnioski i rekomendacje w zakresie rozwoju eksportu produktów i usług nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego i wsparcia działań przedsiębiorstw w zakresie zwiększenia poziomu umiędzynarodowienia ich działalności.

Przebieg badania prezentuje schemat poniżej (Rysunek 1).

Rysunek 1. Przebieg procesu badawczego

Źródło: opracowanie własne

W analizie desk research korzystano z następujących źródła informacji i danych:

- a) Dokumenty o charakterze strategicznym każdego szczebla, właściwe dla kształtowania handlu zagranicznego m.in.:
 - Strategia Badań i Innowacyjności (RIS3).
- b) Dokumenty o charakterze strategicznym każdego szczebla, w częściach dotyczących kwestii gospodarczych.
- c) Raporty Urzędu Marszałkowskiego Woj. Świętokrzyskiego dot. inteligentnych specjalizacji:
 - Nowoczesne rolnictwo i przetwórstwo spożywcze – syntetyczne ujęcie potencjału eksportowego przedsiębiorców województwa świętokrzyskiego w ramach sektorów głównych inteligentnych specjalizacji regionu – raport końcowy;
 - Sektor metalowo-odlewniczy – syntetyczne ujęcie potencjału eksportowego przedsiębiorców województwa świętokrzyskiego w ramach sektorów głównych inteligentnych specjalizacji regionu – raport końcowy;
 - Turystyka zdrowotna i prozdrowotna – syntetyczne ujęcie potencjału eksportowego przedsiębiorców województwa świętokrzyskiego w ramach sektorów głównych inteligentnych specjalizacji regionu – raport końcowy;
 - Zasołoszczędne budownictwo – syntetyczne ujęcie potencjału eksportowego przedsiębiorców województwa świętokrzyskiego w ramach sektorów głównych inteligentnych specjalizacji regionu – raport końcowy.
- d) Przewodniki i poradniki w zakresie kształtowania polityki handlowej.
- e) Źródła internetowe np.
 - Portal promocji eksportu;
 - Portal Enter new markets – Promotion of agricultural products
<https://ec.europa.eu/chafea/agri/enter-new-markets>;

- f) Publikacje, raporty, itp. opublikowane przez Polską Agencję Informacji i Handlu (PAIiH), Centra Obsługi Inwestora i Eksportera (COIE), Wydziały Promocji Handlu i Inwestycji funkcjonujące na terenie zidentyfikowanych rynków docelowych w zakresie profilu poszczególnych rynków docelowych:
- Przewodniki po rynkach publikowane przez PAIiH, 2018;
 - Raporty sektorowe dla poszczególnych krajów publikowane przez PAIiH (sektor spożywczy, rolno-spożywczy, budowlany, materiałów budowlanych, medyczny, sektor podwykonawstwa w przemyśle metalowym, elektromechanicznym i energetycznym, 2018;
 - Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2017, PAIiH, 2017 (raport zbiorczy i woj. świętokrzyskie). Wnioski wynikające z raportu zostaną zestawione z danymi Eurostat i Komisji Europejskiej (Indeks Konkurencyjności Regionów UE).
- g) Raporty, publikacje, artykuły dotyczące handlu zagranicznego i poszczególnych branż:
- Handel zagraniczny w województwach (NTS 2) – raport końcowy, Centrum Badań i Edukacji Statystycznej GUS, 2015;
 - Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi – stan i perspektywy, Analizy rynkowe, Zakład Badań Rynkowych IERiGŻ-PIB, 2016;
 - Czynniki zapotrzebowania materiałowego w krajach UE w latach 2000–2015, Przegląd Statystyczny Tom IXV – zeszyt 1 – 2018.
- h) Raporty i informacje Światowej Organizacji Handlu oraz innych instytucji wspierających wymianę handlową na arenie międzynarodowej.
- i) Akty normatywne.
- Akty prawne UE dot. polityki handlowe (https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/external_trade.html?root_default=SUM_1_CODED%3D07&locale=pl).
- j) Dane statystyczne – wskaźniki makroekonomiczne przedstawione na poziomie województwa, kraju oraz państw wyselekcjonowanych w trakcie badania: PKB, stopa inflacji, deficyt, dług publiczny, saldo bilansu płatniczego i handlowego, stopy procentowe, dane dotyczące polityki podatkowej, sytuacji demograficznej, koniunktury, rynku pracy i inne. W analizie uwzględnione zostaną również wskaźniki określające elementy wpływające na gospodarkę między innymi: stałość polityki wewnętrznej i jej wpływ na decyzje gospodarcze, jakość prawa gospodarczego, otoczenie społeczno-kulturowe, stabilność polityczna, całkowity obrót branży na danym rynku zagranicznym, wydajność pracy, struktura konsumentów produktów i/lub usług branż inteligentnych specjalizacji, skala i dynamika popytu, stan rozwoju sektora i jego konkurencyjność.
- k) Dane statystyczne dotyczące wymiany handlowej, w szczególności:
- Dane o wielkości obrotów handlu zagranicznego z Centrum Analityczne Izby Administracji Skarbowej oparte na nomenklaturze scalonej CN (ang. combined nomenclature).

Dane pozyskane z serwisu United Nations Comtrade w podziale na kody taryfy celnej, kraj importujący/eksportujący, wartość i wielkość transakcji.

3. NOWOCZESNE ROLNICTWO I PRZETWÓRSTWO SPOŻYWCZE – REGIONALNA INTELIGENTNA SPECJALIZACJA

W sektorze nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego znajdują się wszelkie aktywności związane z produkcją bezpiecznej i zdrowej żywności, surowcami do jej produkcji i opakowaniami oraz zarządzanie procesami produkcji, dystrybucji i marketingu z zakresu: upraw rolnych, chowu i hodowli zwierząt, produkcji artykułów spożywczych i napojów, leśnictwa, rybactwa, działalności usługowej dotyczącej udostępniania maszyn i urządzeń.

Nowoczesne rolnictwo jest silnie powiązane przemysłem przetwórstwa spożywczego. Podstawą inteligentnej specjalizacji jest samodzielne specjalizowanie się lub współpraca pomiędzy producentami żywności i przedsiębiorcami przetwarzającymi surowce rolne.

Podobszary inteligentnej specjalizacji obejmują¹:

1. Uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt

- *Innowacyjne technologie*: w uprawie, nawożeniu gleby i roślin, ochronie roślin i zwierząt.
- *Nowoczesna hodowla roślin i zwierząt*: wykorzystująca nauki molekularne i biotechnologie, uwzględniająca zrównoważony rozwój rolnictwa, bioróżnorodność i odporność na zmiany klimatyczne i środowiskowe; automatyzacja upraw roślin, chowu i hodowli zwierząt; stosowanie metod w uprawie, chowie i hodowli zwiększających produktywność i jednocześnie zmniejszające uciążliwość dla środowiska oraz metod o podwyższonych wartościach użytkowych.
- *Nowoczesne metody* rozmnażania roślin i wytwarzania wysokiej jakości materiału siewnego.
- *Optymalizacyjne procesy zarządzania* różnymi typami gospodarstw rolnych zapewniające efektywność hodowlaną w produkcji roślin i zwierząt.

2. Produkcja i przetwórstwo rolno-spożywcze w tym:

- *Innowacyjne technologie*: nanotechnologia, biotechnologie i inżynieria genetyczna, technologie tradycyjne i środowiskowe, rozwój technologii przetwarzania, przechowywania i dystrybucji żywności z uwzględnieniem metod niekonwencjonalnych.
- *Nowoczesne surowce i produkty*: żywność funkcjonalna, projektowana, wygodna, minimalnie przetworzona, ekologiczna, nowe lub mało znane gatunki roślin uprawnych.
- *Nowoczesne opakowania*: opakowania inteligentne, biodegradowalne, barierowe, pakowanie w modyfikowanej atmosferze, inne opakowania.
- *Żywnienie i zdrowie człowieka*: nutrigenomika, dieta niealergizująca, personalizowana, zbilansowana.
- *Ekologiczna produkcja, przetwórstwo i konserwacja* surowców roślinnych i zwierzęcych; produkcja żywności w warunkach niedoboru wody i pogarszania się jej jakości, wielokrotne wykorzystanie wód, niekonwencjonalne gromadzenie zasobów wód, wykorzystanie naturalnych metod w ochronie upraw.

¹ Uszczegółowienie inteligentnych specjalizacji województwa świętokrzyskiego.

- *Bezpieczeństwo żywności*: systemy kontroli jakości i bezpieczeństwa surowców żywnościowych oraz żywności w poszczególnych ogniwach łańcucha żywnościowego; identyfikacja produktu; techniki badań prognostycznych żywności; rozwój bezpiecznych i chroniących środowisko naturalne metod technologii produkcji, przetwarzania i przechowywania żywności; produkcja i przetwórstwie żywności oraz pasz genetycznie modyfikowanych z jednoczesnym badaniem korzyści i zagrożeń dla środowiska i zdrowia człowieka.
- Optymalizacja metod utylizacji produktów ubocznych i odpadów przemysłowych, komunalnych i rolniczych oraz opracowanie metod pozwalających na ich wykorzystanie w zakresie energetyki, nawożenia itd.
- Zarządzanie procesem produkcji, dystrybucja i marketing: specjalizacja i automatyzacja gospodarstw, integracja pionowa i wzrost zasięgu kontraktacji, marketing i promocja, rozwój systemów zarządzania produkcją, jakością i dystrybucją, rozwój systemów planowania produkcji.

3. **Maszyny i urządzenia rolnicze:**

- Innowacyjne technologie: nowoczesne systemy monitoringu dla ciągów technologicznych na wszystkich etapach łańcuch żywnościowego.
- Nowoczesne maszyny i urządzenia do zbierania, przechowywania produktów roślinnych i zwierzęcych, przetwórstwa ograniczające straty w zużyciu energii i wody, zwiększające trwałość i bezpieczeństwo żywnościowe, nisko kosztowe, niskoemisyjne.

4. **Dystrybucja płodów rolnych, żywych zwierząt, żywności i napojów:**

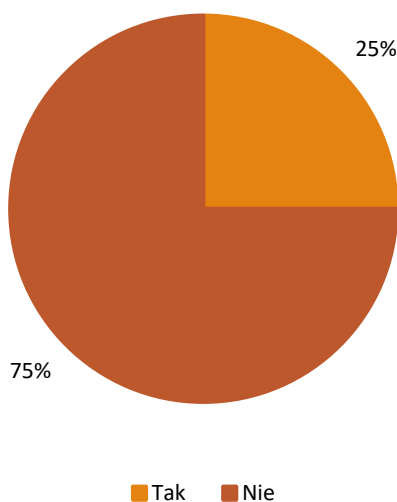
- Nowoczesne metody zarządzania cyklem dostaw i magazynowania oraz usprawnienie łańcucha rozprowadzania płodów rolnych, żywych zwierząt, żywności i napojów w celu minimalizacji strat w ich jakości.

4. WYBÓR KLUCZOWYCH RYNKÓW EKSPORTOWYCH

4.1 ZAINTERESOWANIE DZIAŁALNOŚCIĄ EKSPORTOWĄ W BRANŻY

Według wyników badań CATI przeprowadzonych wśród reprezentatywnej próby przedstawicieli branży nowoczesne rolnictwo i przetwórstwo spożywcze 25% przedsiębiorstw z branży prowadzi działalność eksportową. W dodatku wszyscy przedsiębiorcy, którzy aktualnie nie eksportują swoich wyrobów bądź usług na rynki zagraniczne uważają, że w przyszłości mogą rozszerzyć swoją działalność poza granice Polski (Wykres 1).

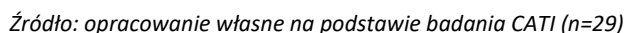
Wykres 1. Prowadzenie działalności eksportowej przez badane przedsiębiorstwa – nowoczesne rolnictwo i przetwórstwo spożywcze [%]

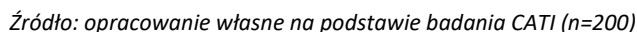
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI (n=200)

Średni udział przychodów z eksportu w całkowitej sprzedaży za 2018 rok wyniósł 36,78%. Przy czym rozpiętość wielkości deklarowanych przez badanych przedsiębiorców wynosiła od 5% do nawet 80% przychodów.

Niemcy to zdecydowanie najpopularniejszy zagraniczny kierunek zbytu towarów bądź usług. Drugim najczęściej wskazywanym krajem była Ukraina, do której eksport deklaruje 7 przedsiębiorców. 6 wskazań miały Stany Zjednoczone, Francja oraz Białoruś. Wśród krajów, które miały od 2 do 5 wskazań znajdowały się kraje europejskie, m.in. Włochy, Dania, Litwa, Słowacja, Chorwacja, Estonia czy Norwegia, ale także kraje pozaeuropejskie tj. Kanada, Turkmenistan oraz Australia. Wśród państw, które miały po jednym wskazaniu, znalazły się m.in. Turcja, Czechy, Korea Południowa, Portugalia, Niemen, Bośnia i Hercegowina, Arabia Saudyjska, Grecja czy Finlandia (Rysunek 2).

Rysunek 3. Kraje, do których chcieliby eksportować przedsiębiorcy z branży

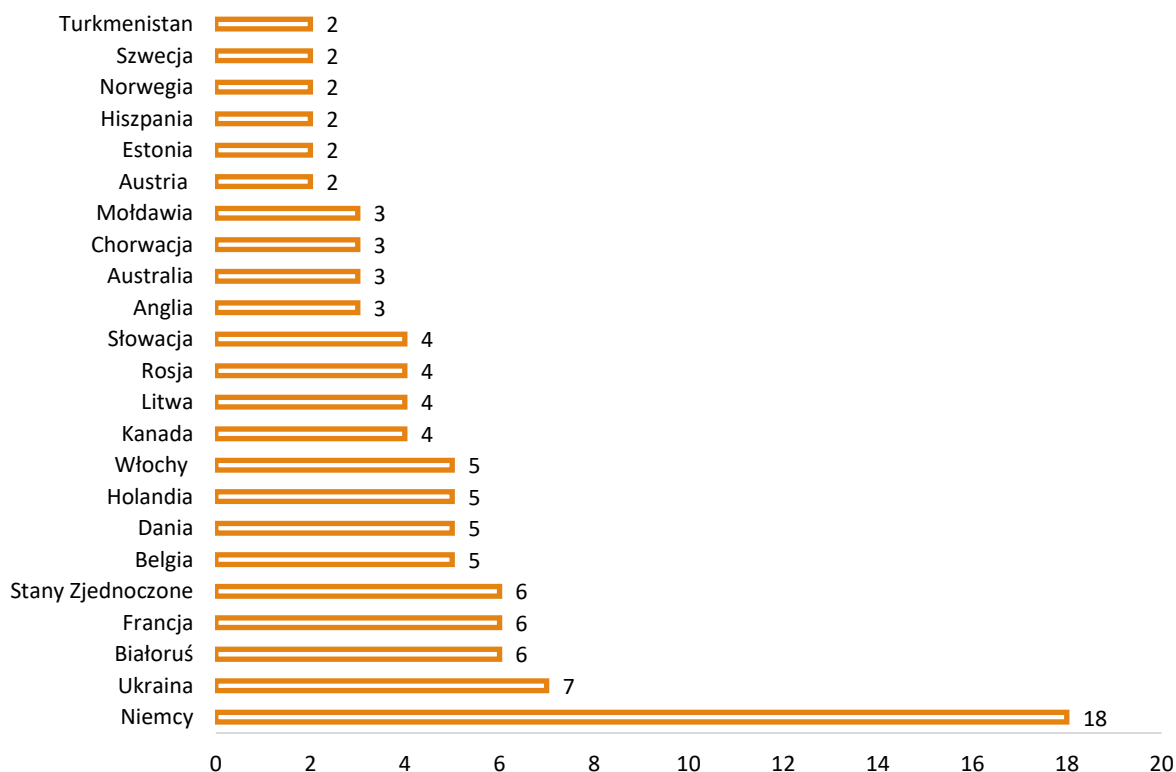

10

4.2 WYBÓR RYNKÓW ZAGRANICZNYCH

Przedsiębiorstwa specjalizacji nowoczesne rolnictwo i przetwórstwo spożywcze najczęściej prowadzą działalność eksportową na rynku niemieckim i ukraińskim. Dominację tego kraju jako kierunku eksportu potwierdzają zarówno badania pierwotne przedsiębiorstw jak i analiza danych statystycznych. W badaniu CAWI rynek niemiecki był zdecydowanie najczęściej wskazywany jako obecny kierunek sprzedaży zagranicznej ankietowanych przedsiębiorstw (Wykres 2).

Wykres 2. Kraje, do których najczęściej eksportują przedsiębiorcy z branży

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI (n=29)

W badaniach jakościowych z kolei wskazywano kraje arabskie (np. Egipt, ZEA) jako rynki o dużych możliwościach rozwoju eksportu.

W analizie statystycznej zbadano szereg rynków zagranicznych wskazywanych w badaniach pierwotnych pod kątem poziomu eksportu produktów badanej branży. Zestawienie uzyskanych wartości przedstawia tabela poniżej.

Tabela 1. Wartość eksportów produktów rolnych z województwa świętokrzyskiego na wybrane rynki (tys. PLN)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Niemcy	70 256	70 431	167 412	204 389	144 293	135 137	176 717	174 337	164 131	126 532
Ukraina	81 438	68 885	90 467	78 987	50 795	45 230	32 128	47 653	25 179	43 363
Czechy	23 398	33 458	31 795	48 473	54 562	68 156	41 132	34 881	42 739	39 440
Słowacja	10 475	9 527	7 984	13 164	21 717	17 115	26 541	38 746	41 756	56 587
Białoruś	4 200	5 450	8 828	6 124	11 207	21 393	87 695	21 206	6 387	4 128

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Egipt	0	0	1 625	2 232	3 509	1 144	7 634	643	1 330	3 669
ZEA	0	0	7 828	12 247	1 508	4 198	677	13 754	23 220	16 219
Francja	7 273	7 647	11 059	15 257	19 563	25 167	26 154	17 620	11 422	18 861
Austria	3 689	6 447	48 182	10 445	13 323	17 160	54 235	56 791	44 646	22 249
Dania	15 317	20 109	18 895	19 753	14 803	12 618	16 778	24 544	28 034	20 264

Źródło: Urząd Celny RP

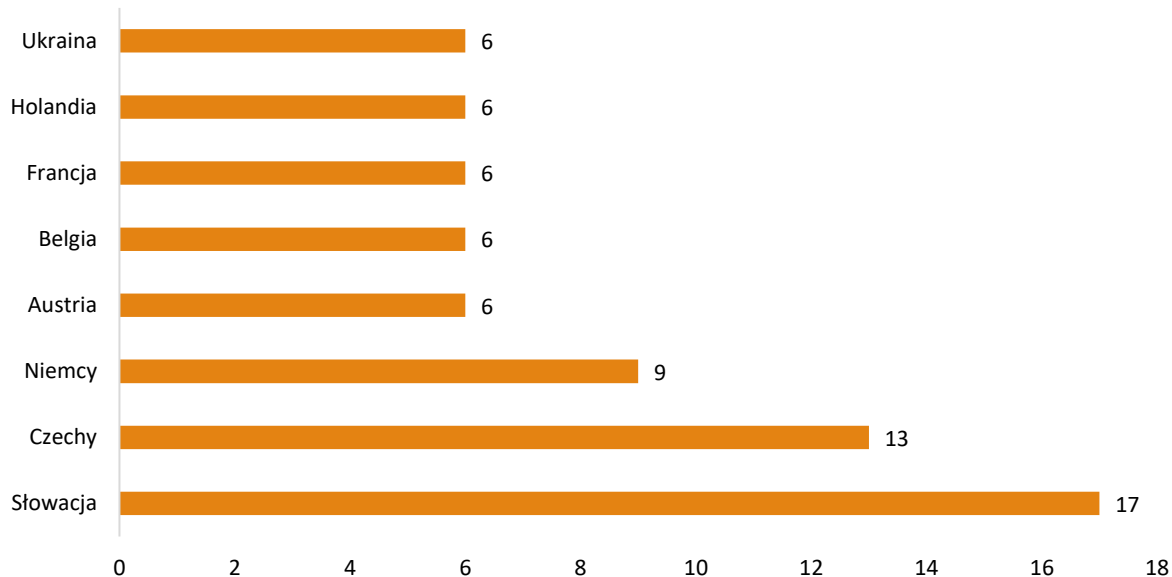
Analiza danych statystycznych dotyczących eksportu branży z województwa świętokrzyskiego wskazuje, że Niemcy odpowiadają za ponad 21% eksportu branży spożywczej. W przypadku artykułów spożywczych i napoi (Sekcja IV klasyfikacji CN) eksport do Niemiec stanowi 38,5%² eksportu ogółem³.

Drugim najczęściej wskazywanym w badaniu krajem eksportowym była Ukraina. Zgodnie z danymi statystycznymi eksport produktów sektora rolno-spożywczego na Ukrainę odpowiada za około 7% wartości sprzedaży zagranicznej przedsiębiorstw regionalnej inteligentnej specjalizacji nowoczesne rolnictwo i przetwórstwo spożywcze. Z analizy danych statystycznych wynika, że eksport na Ukrainę produktów spożywczych w latach 2018 wykazywał tendencję zniżkową – obniżała się zarówno wartość jak i udział w eksporcie ogółem jednak w roku 2019 zaobserwowano wyraźne odbicie w tym zakresie. Ukraina pozostaje ważnym rynkiem eksportowym o dużym potencjale wzrostu.

Krajami najczęściej wskazywanymi jako te do których przedsiębiorstwa z branży rolno-spożywczej chcą rozpocząć eksport były Czechy i Słowacja oraz w dalszej kolejności Niemcy (

Wykres 3).

Wykres 3. Kraje wskazywane jako potencjalne kierunki eksportowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI

² Dane Urzędu Celnego RP

³ Szczegółowe informacje w zakresie eksportu na wybrane rynki prezentuje rozdział 6

Zarówno Czechy jak i Słowacja odpowiadają obecnie za około 5% wartości eksportu produktów rolnych z województwa świętokrzyskiego⁴ stanowiąc ważne rynki eksportowe dla przedsiębiorców w regionie. Wzrost zainteresowania rynkiem słowackim został dodatkowo uwidoczniiony w badaniach jakościowych, gdzie ten rynek był wskazywany jako jeden z rynków kluczowych dla rozwoju eksportu produktów rolnych⁵.

Na podstawie analizy wyników badań ankietowych jako perspektywiczne rynki eksportowe dla nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego zidentyfikowano:

Dalsze analizy dotyczące potencjału rozwoju i wsparcia eksportu koncentrują się na tych czterech wybranych rynkach zagranicznych.

⁴ Dane Urzędu Celnego RP za rok 2018.

⁵ Badania fokusowe w ramach projektu.

5. WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE NA TLE POLSKI

Województwo świętokrzyskie położone jest w Polsce Wschodniej. Region zalicza się do najsłabiej rozwiniętych regionów Unii Europejskiej. Słaby poziom rozwoju potwierdza analiza podstawowych wskaźników ekonomicznych. Wartość produktu krajowego brutto wytwarzanego w województwie w 2017 roku wyniosła 46 202 milionów złotych i odpowiadała za 2,3% PKB Polski⁶. Produkt krajowy brutto w przeliczeniu na jednego mieszkańca w województwie świętokrzyskim należy do najniższych w kraju i charakteryzuje się słabą dynamiką (

Tabela 2).

Tabela 2. Produkt krajowy brutto per capita (PLN) i jego dynamika

	Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca				Dynamika produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca (100 = rok poprzedni)			
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018
POLSKA	46 814	48 433	51 776		104,7	103,5	106,9	
ŚWIĘTOKRZYSKIE	33 844	34 633	36 970		103,7	102,3	106,7	

Źródło: GUS – bank danych lokalnych

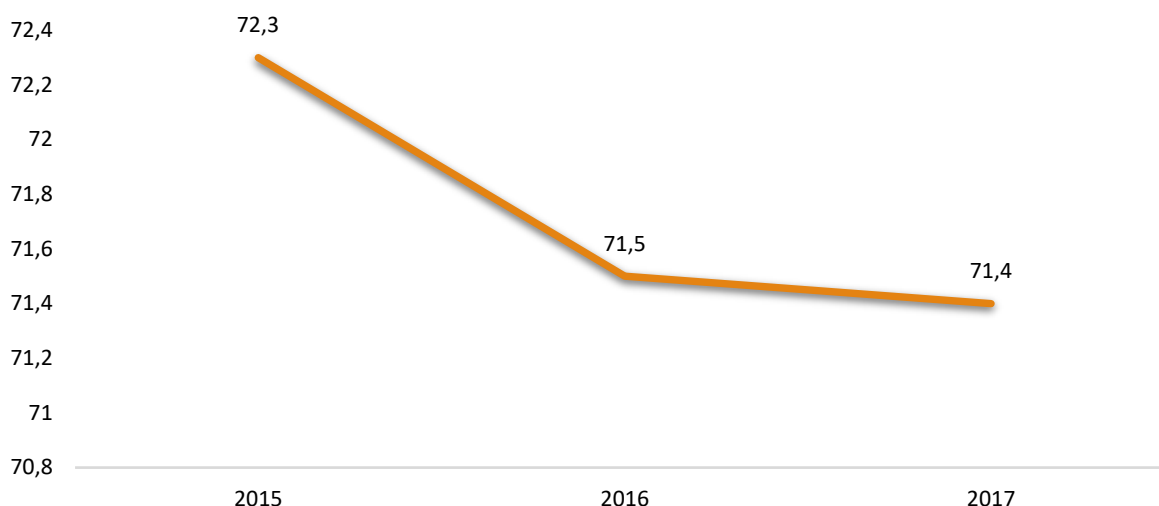
Niska dynamika wzrostu PKB w regionie powoduje stałe zwiększanie się dystansu województwa w stosunku do reszty kraju. W latach 2015–2017 stosunek PKB per capita w województwie świętokrzyskim w stosunku do średniej krajowej obniżył się z 72,3% do 71,4%⁷. Należy zwrócić uwagę, że średnie roczne tempo wzrostu produktu krajowego brutto w regionie w latach 2010–2016 wyniosło w tym okresie 1,4% i było najniższe wśród województw Polski Wschodniej. Jednocześnie PKB na 1 mieszkańca w latach 2010–2015 rósł stosunkowo szybko na tle innych regionów Unii Europejskiej. Wartość jego wyrażona w standardzie siły nabywczej (PPS) w województwie świętokrzyskim w 2015 r. stanowiła 50% przeciętnej w UE, w roku 2010 wielkość ta wynosiła 48%⁸ (Wykres 4).

Wykres 4. PKB per capita województwa świętokrzyskiego w stosunku do PKB Polski (Polska = 100)

⁶ GUS Bank Danych Lokalnych

⁷ GUS Bank Danych Lokalnych

⁸ Potencjał społeczno-gospodarczy województwa świętokrzyskiego na tle województw Polski Wschodniej w latach 2010–2016, GUS, Kielce 2017 r.

Źródło: GUS – bank danych lokalnych

Słabe wyniki regionu wynikają przede wszystkim ze struktury gospodarki. W strukturze wartości dodanej brutto województwa największe znaczenie ma przemysł. W latach 2010–2015 jego udział zwiększył się z 26,0% do 27,2%⁹. Województwo charakteryzuje się przy tym niskim udziałem w przemyśle krajowym (2,6%), w produkcji sprzedanej przemysłu (2,3%) oraz nakładach inwestycyjnych (2,6%)¹⁰.

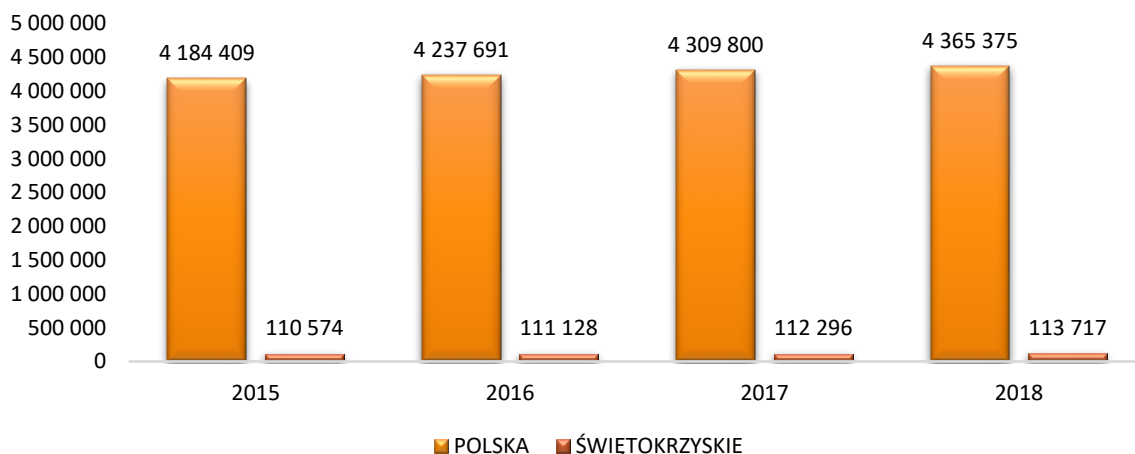
Województwo świętokrzyskie charakteryzuje się również stosunkowo niską liczbą podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON. Na koniec 2016 w regionie funkcjonowało 113,7 tysiąca podmiotów. W całej Polsce liczba zarejestrowanych podmiotów przekroczyła w tym czasie 4 365 tysięcy¹¹ (Wykres 5).

⁹ Potencjał społeczno-gospodarczy województwa świętokrzyskiego na tle województw Polski Wschodniej w latach 2010-2016, GUS, Kielce 2017 r.

¹⁰ Janina Wrońska-Kiczor Gospodarka województwa świętokrzyskiego Studia i Materiały Wydziału Zarządzania i Administracji Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Jana Kochanowskiego w Kielcach 2017 | R. 21, nr 1, t. 1 Efektywność i bezpieczeństwo gospodarowania, s. 11-25.

¹¹ GUS Bank Danych Lokalnych

Wykres 5. Liczba podmiotów gospodarczych w rejestrze REGON (szt.)

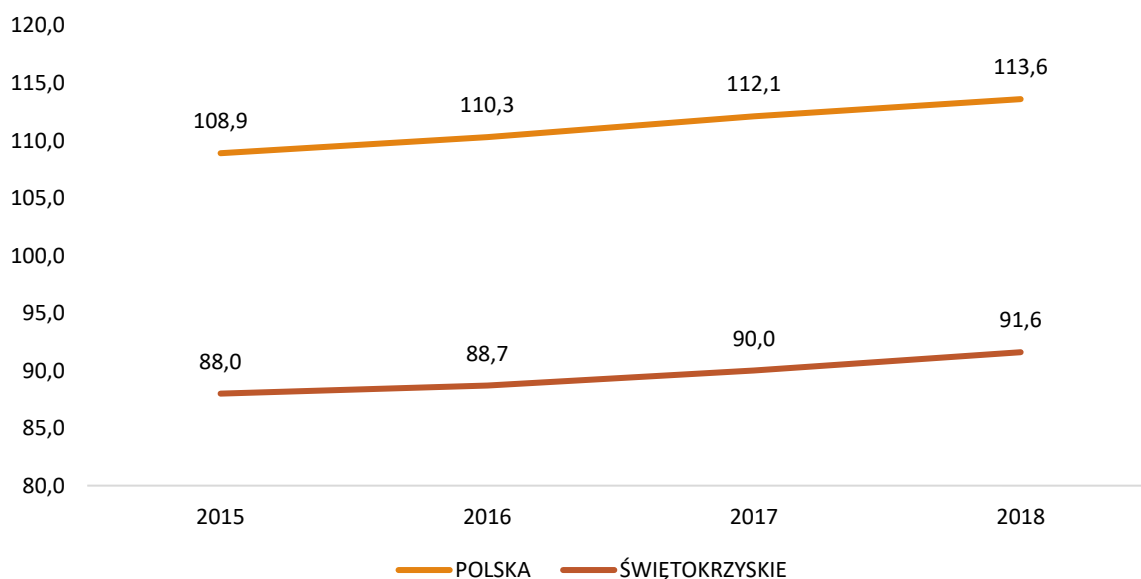

Źródło: GUS – bank danych lokalnych

Warto zauważyć, iż dynamika w regionie była niższa niż w kraju co przełożyło się na spadek udziału województwa świętokrzyskiego z 2,64% do 2,60% w okresie 2015–2018. 96% wszystkich przedsiębiorstw funkcjonujących na terenie województwa świętokrzyskiego to przedsiębiorstwa mikro zatrudniające od 0 do 9 pracowników.

Podobnie jak ogólna liczba przedsiębiorstw wskaźnik liczby przedsiębiorstw przypadających na 1000 mieszkańców regionu jest w województwie świętokrzyskim znacząco niższy niż średnio w kraju. Na koniec 2018 roku wynosił 91,6 przy średniej krajowej 113,6 (Wykres 6).

Wykres 6. Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców (szt.)

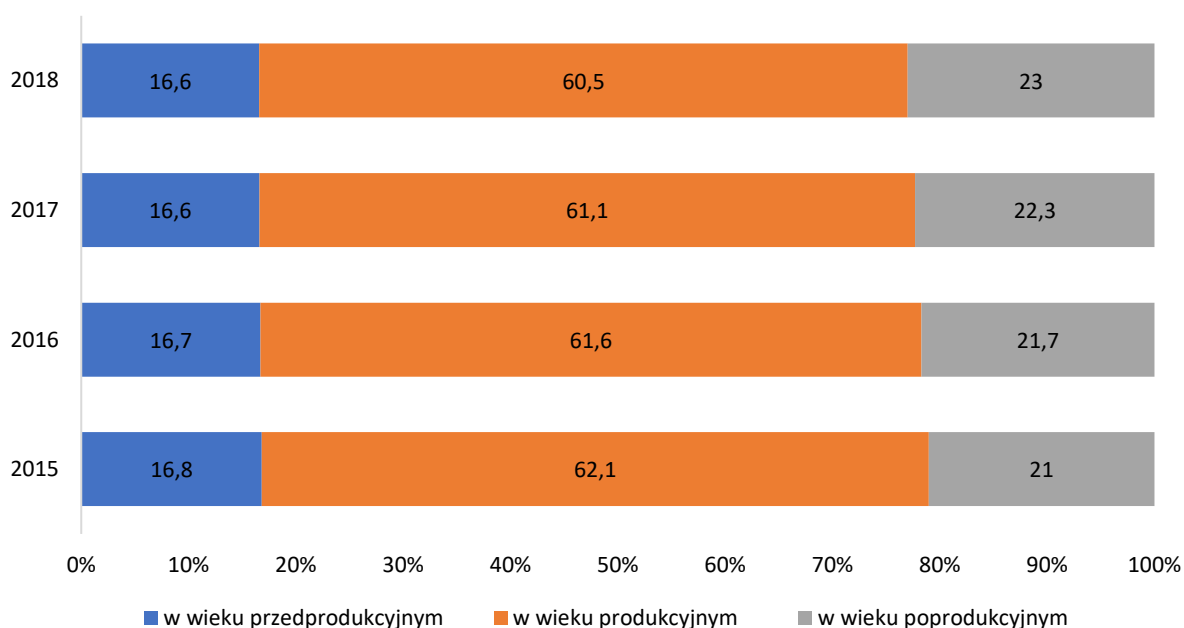
Źródło: GUS – bank danych lokalnych

Największą grupę podmiotów gospodarki regionu stanowią przedsiębiorstwa handlowe. Drugą pod względem liczebności sekcję tworzyły podmioty zajmujące się głównie budownictwem. Warto przy tym zauważyć, że liczba podmiotów w branży budowlanej konsekwentnie wzrasta. Duże znaczenie dla województwa miało także m.in. przetwórstwo przemysłowe. Odsetek podmiotów prowadzących ten rodzaj działalności w latach 2010–2016 zwiększył się o 0,2% i na koniec 2016 roku wyniósł 9,3%¹². Porównując strukturę podmiotów z województwami Polski Wschodniej świętokrzyskie charakteryzuje się relatywnie wyższym udziałem podmiotów zajmujących się handlem; naprawą pojazdów samochodowych oraz budownictwem.

W gospodarce regionu ciągle wysoki udział ma rolnictwo. Liczba gospodarstw rolnych na koniec 2016 roku wyniosła 85,3 tysięcy. 99,9% z nich stanowiły gospodarstwa indywidualne. Liczba gospodarstw rolnych maleje jednak stosunkowo szybko. W porównaniu z 2010 roku zmniejszyła się o 11,8%¹³.

Województwo świętokrzyskie należy do jednych z mniejszych w Polsce pod względem ludnościowym. W 2016 roku w regionie zamieszkiwało 1252,9 tys. osób, co odpowiadało 3,3% mieszkańców Polski oraz 15,4% Polski Wschodniej. Negatywnie na tle kraju wyróżnia się struktura wiekowa ludności – w województwie świętokrzyskim obserwuje się wyższy niż średni w Polsce odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym – 23% przy średniej w Polsce na poziomie 21,4%. Liczebność grupy w wieku emerytalnym zwiększyła się w latach 2015–2018 w województwie świętokrzyskim do około 300 tys. osób¹⁴ (

Wykres 7. Struktura wiekowa ludności województwa świętokrzyskiego [%]

Źródło: GUS – bank danych lokalnych

¹² GUS Bank Danych Lokalnych

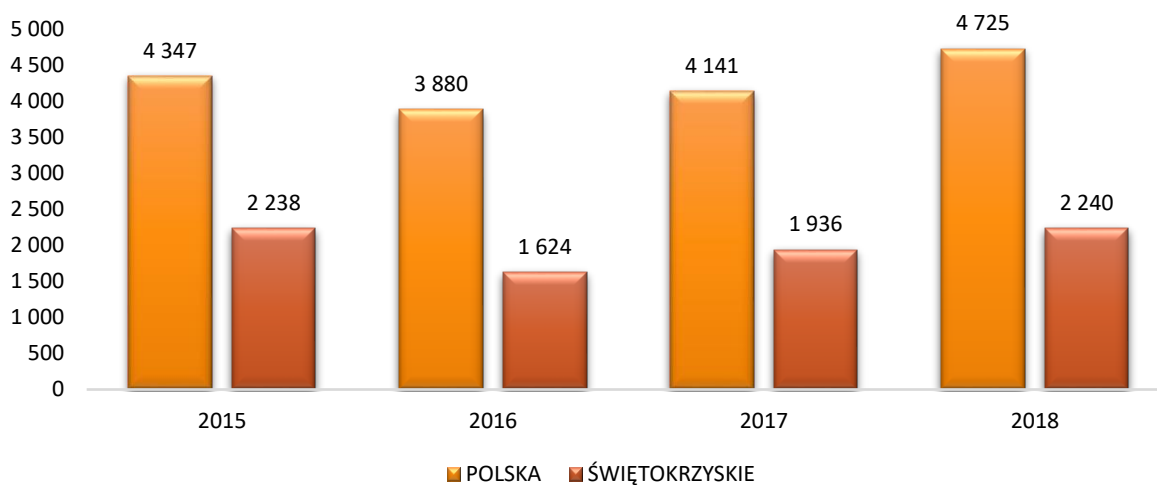
¹³ Potencjał społeczno-gospodarczy województwa świętokrzyskiego na tle województw Polski Wschodniej w latach 2010-2016, GUS, Kielce 2017 r.

¹⁴ GUS Bank Danych Lokalnych

Zjawisko starzenia się społeczeństwa regionu wynika przede wszystkim z utrzymującego się stosunkowo niskiego przyrostu naturalnego, lecz na ujemnym poziomie pozostaje także saldo migracji. Pomimo poprawiającej się stopniowo sytuacji gospodarczej, województwo nie jest w stanie zapewnić mieszkańcom konkurencyjnej oferty i powstrzymać wyjazdów osób w wieku produkcyjnym do większych ośrodków miejskich i zagranicę.

Bardzo słabo na tle Polski prezentuje się poziom inwestycji przedsiębiorstw z województwa świętokrzyskiego i posiadany przez nie majątek. Wydatki inwestycyjne w przedsiębiorstwa regionu w przeliczeniu na 1 mieszkańca były w latach 2015–2018 ponad dwukrotnie niższe niż średnio w Polsce.

Wykres 8. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw 1 mieszkańca (PLN)

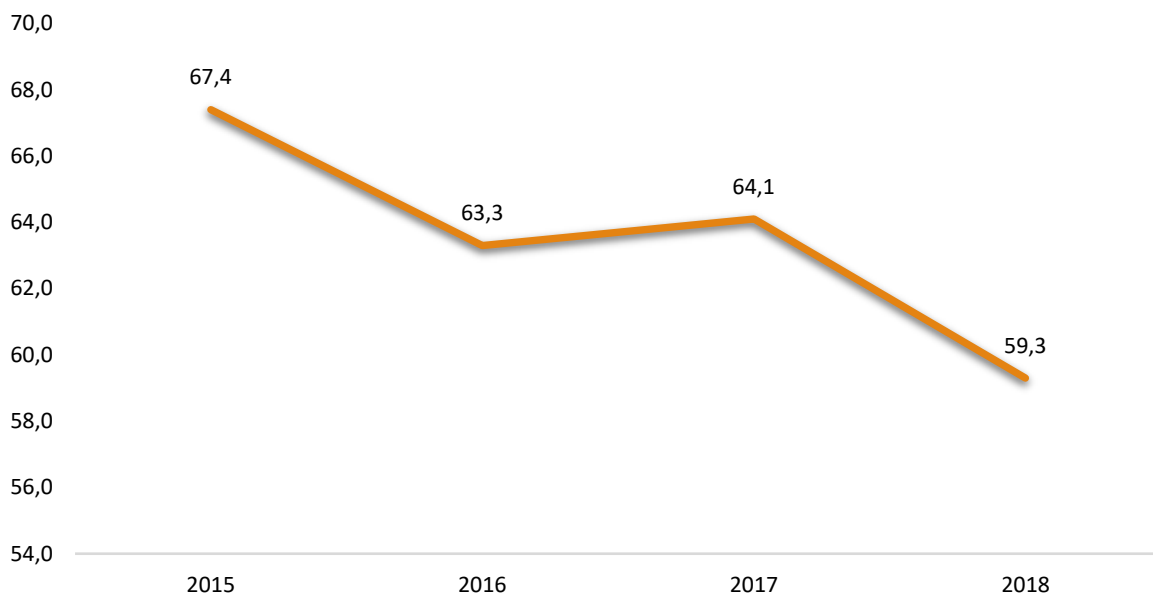

Źródło: GUS – bank danych lokalnych

Wartość środków trwałych brutto w przedsiębiorstwach regionu na koniec roku 2018 wynosił średnio 32 605 złotych i odpowiadała mniej niż 60% średniej wartości środków trwałych przedsiębiorstw w całym kraju¹⁵. Niepokoić może zjawisko stałego spadku wskaźnika w odniesieniu do średniej krajowej (Wykres 9).

¹⁵ GUS Bank Danych Lokalnych

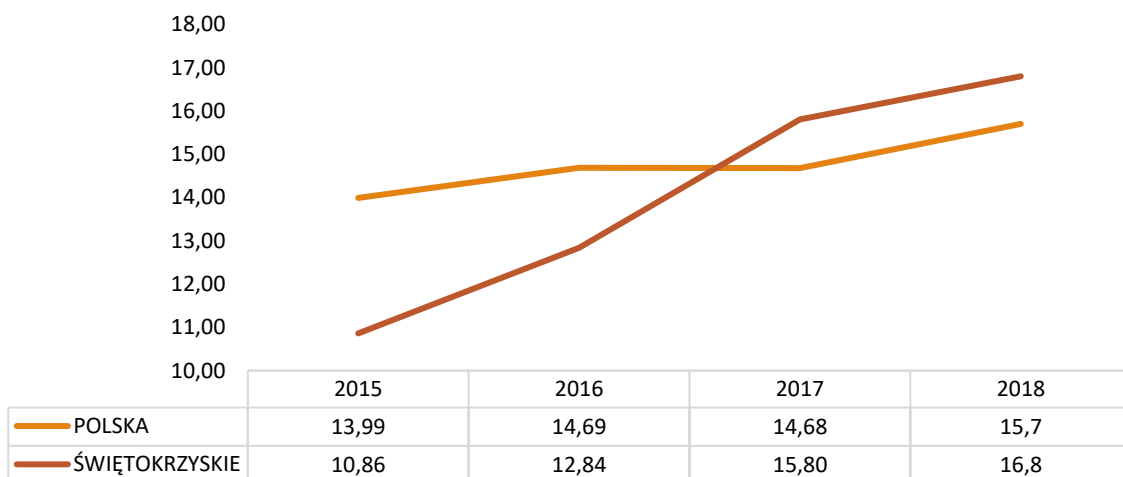
Wykres 9. Odsetek procentowy średniej wartości środków trwałych przedsiębiorstw w całym kraju [%]

Źródło: GUS – bank danych lokalnych

Przedsiębiorstwa innowacyjne w przemyśle w 2018 roku stanowiły 16,8% ogółu podmiotów gospodarczych w regionie. W skali Polski udział przedsiębiorstw innowacyjnych w przemyśle był niższy i wynosił jedynie 15,7%¹⁶. W tym wypadku województwo świętokrzyskie pozytywnie wyróżnia się na tle kraju. Wydatki na innowacje w przemyśle wynosiły w regionie w 2018 ponad 303,5 miliona złotych (Wykres 10).

Wykres 10. Przedsiębiorstwa innowacyjne w przemyśle (% ogółu przedsiębiorstw)

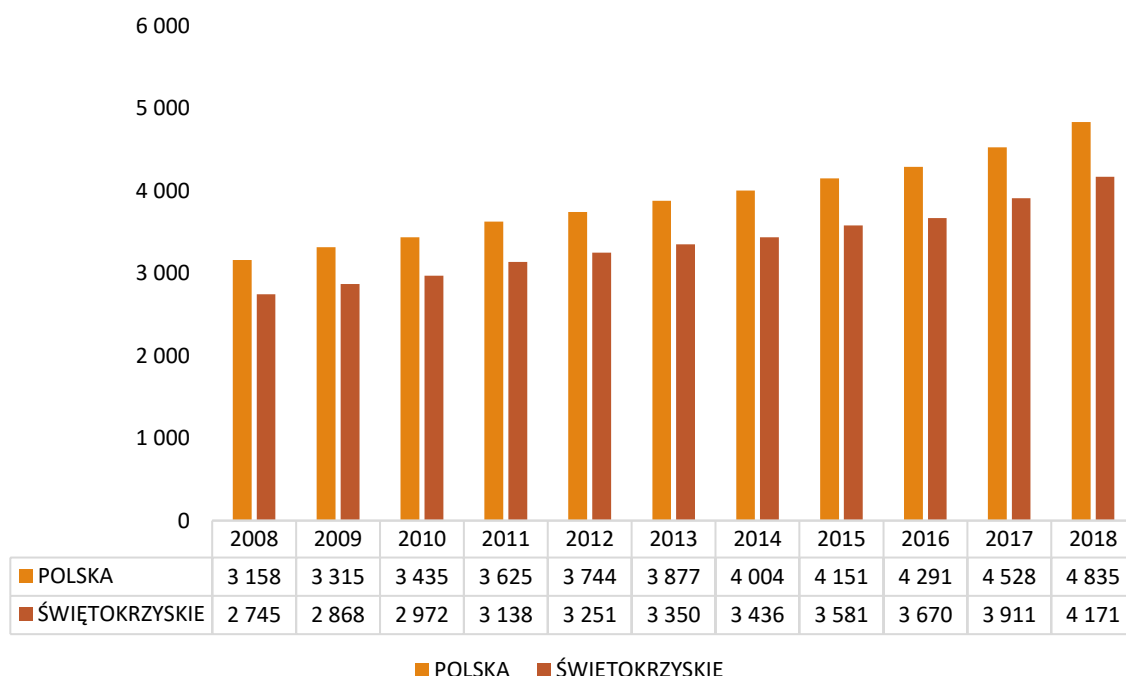
Źródło: GUS – bank danych lokalnych

¹⁶ Potencjał społeczno-gospodarczy województwa świętokrzyskiego na tle województw Polski Wschodniej w latach 2010-2016, GUS, Kielce 2017 r

Pozytywnym zjawiskiem jest również internacjonalizacja przedsiębiorstw innowacyjnych w regionie świętokrzyskim. Nowe lub istotnie ulepszone produkty w znacznej części przeznaczone były na rynki zagraniczne. W 2016 roku udział eksportu w przychodach z ich sprzedaży w województwie świętokrzyskim przekraczał 50%¹⁷. Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów przedsiębiorstw wysokiej i średniowysokiej techniki w przychodach netto ze sprzedaży produktów przedsiębiorstw przetwórstwa przemysłowego w 2017 r. w województwie świętokrzyskim wynosił 25,1% przy średniej krajowej wynoszącej 34,1%¹⁸.

Przeciętne wynagrodzenie w województwie świętokrzyskim w 2018 roku wynosiło miesięcznie 4 171 złotych i stanowiło 86,3% średniego wynagrodzenia w Polsce. W stosunku do roku 2010 wynagrodzenie w regionie wzrosło o ponad 40%, jednak w odniesieniu do kraju poziom wynagrodzeń uległ zmniejszeniu z 86,9% do 86,3%. Porównanie wartości średnich wynagrodzeń w województwie i kraju przedstawia wykres poniżej (Wykres 11).

Wykres 11. Średnie wynagrodzenia miesięczne (PLN)

Źródło: GUS – bank danych lokalnych

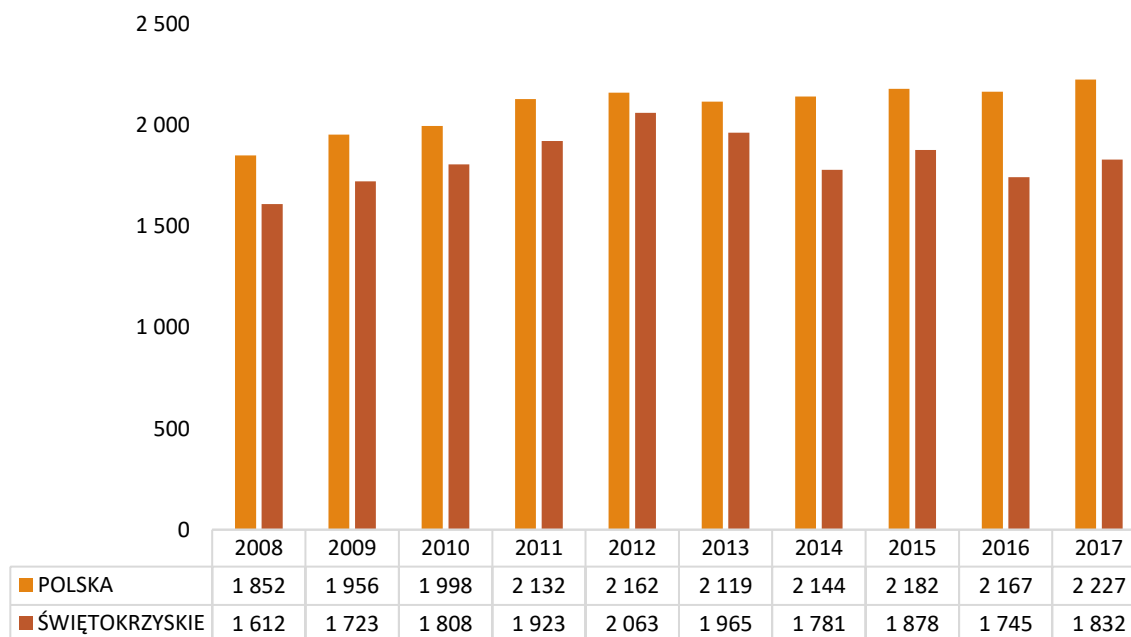
Podobnie jak wynagrodzenia w całej gospodarce tak również w budownictwie były w województwie świętokrzyskim znacząco niższe niż średnia w kraju. Średnie miesięczne wynagrodzenia w budownictwie w 2017 roku wynosiły w Polsce 2 227 złotych, podczas gdy w województwie świętokrzyskim wynosiły 1 832 złote miesięcznie¹⁹

¹⁷ Potencjał społeczno-gospodarczy województwa świętokrzyskiego na tle województw Polski Wschodniej w latach 2010-2016, GUS, Kielce 2017 r

¹⁸ Nauka i technika w 2017 r., GUS, 2018 r.

¹⁹ GUS Bank Danych Lokalnych

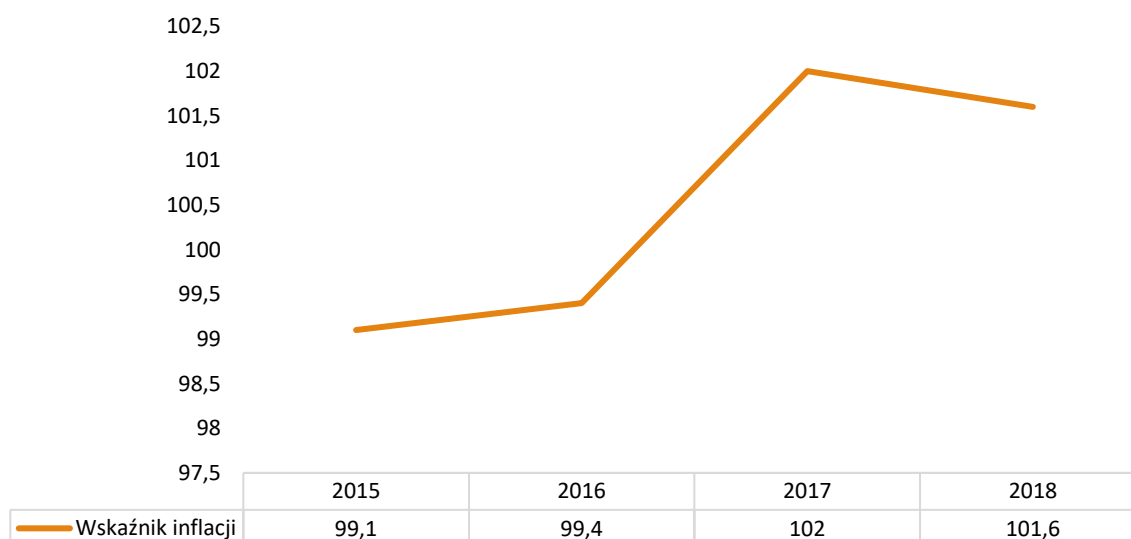
Wykres 12. Wynagrodzenia w budownictwie (sekcja F PKD – zł/miesiąc)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – bank danych lokalnych

Inflacja w Polsce w latach 2015–2018 pozostawała na niskim poziomie. W latach 2015–2016 w kraju występowała deflacja, natomiast w kolejnych latach poziom inflacji nie przekraczał 2% w skali roku²⁰ (Wykres 13).

Wykres 13. Stopa inflacji w Polsce

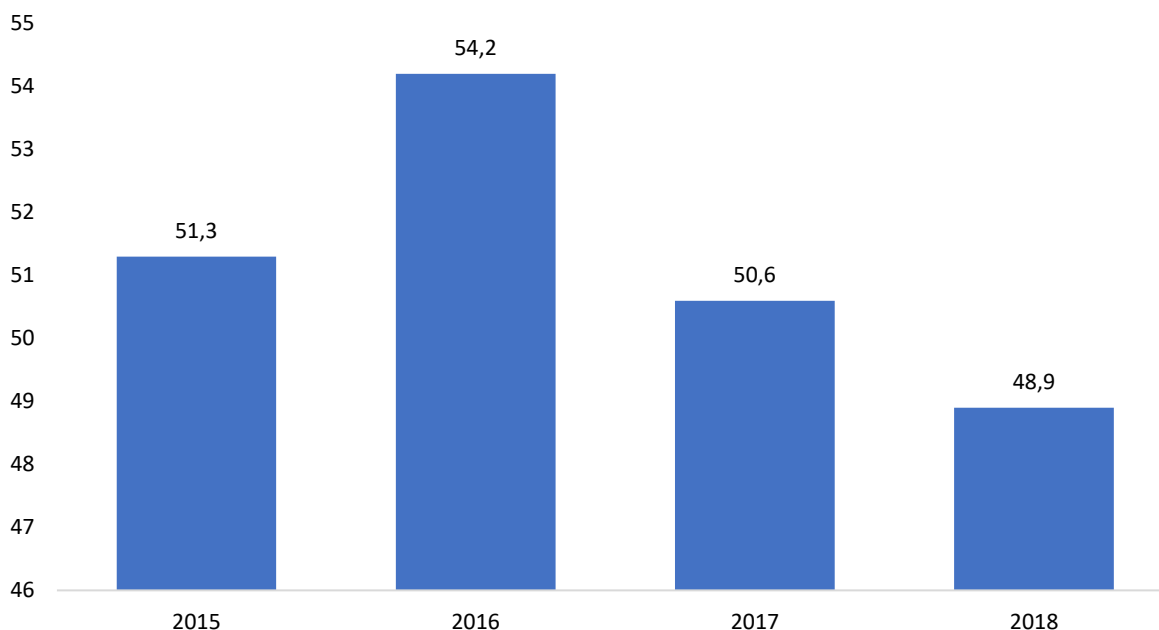
Źródło: GUS

²⁰ GUS Bank Danych Lokalnych

Wyraźny wzrost inflacji w Polsce zaobserwowano w roku 2019 – na koniec 2019 inflacja osiągnęła poziom 3,4%²¹.

Deficyt sektora finansów publicznych w Polsce w 2018 roku wyniósł 48,9% produktu krajowego brutto, co oznacza stosunkowo wysoki poziom bezpieczeństwa finansów publicznych kraju²² (Wykres 14).

Wykres 14. Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w Polsce (% PKB)

Źródło: GUS

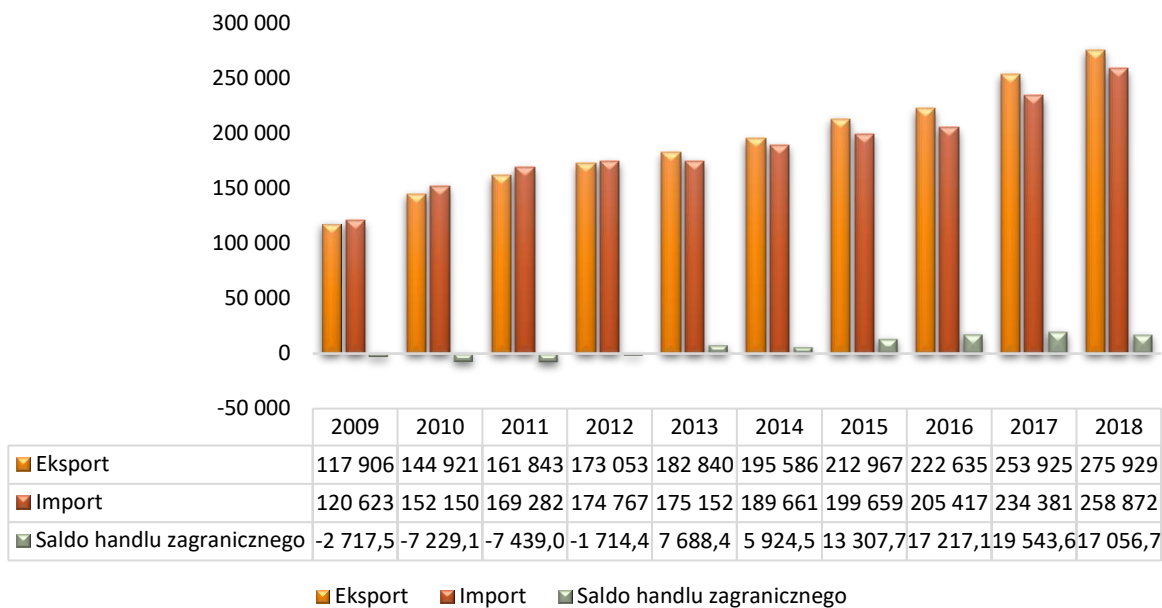
Polski eksport w roku 2018 przekroczył 275 miliardów EURO podczas gdy import wyniósł 258,9 miliardów EURO. Polska zanotowała nadwyżkę w handlu zagranicznym wynoszącą ponad 17 miliardów EURO²³ (Wykres 15).

²¹ GUS – informacja bieżąca styczeń 2020

²² GUS – rachunki narodowe

²³ Eurostat

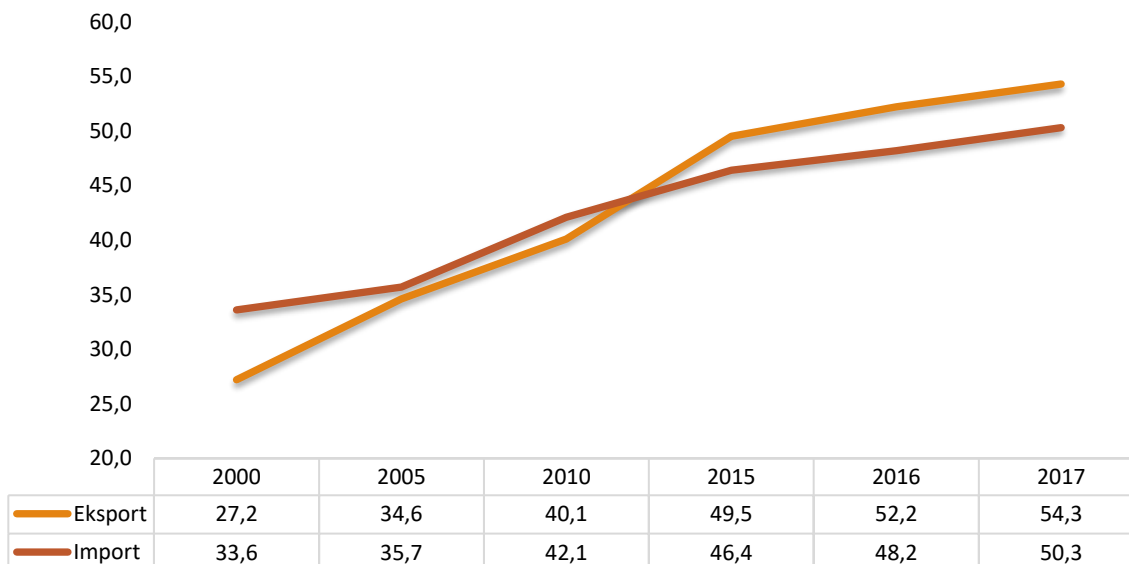
Wykres 15. Handel zagraniczny w Polsce (mln €)

Źródło: Eurostat

Polska charakteryzuje się stosunkowo wysokim udziałem handlu zagranicznego w gospodarce. Zarówno w zakresie eksportu jak i importu przekraczającym średnią globalną (Wykres 16).

Wykres 16. Udział handlu zagranicznego w PKB [%]

Źródło: GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

6. WARUNKI PROWADZENIA DZIAŁALNOŚCI EKSPORTOWEJ W WYBRANYCH KRAJACH

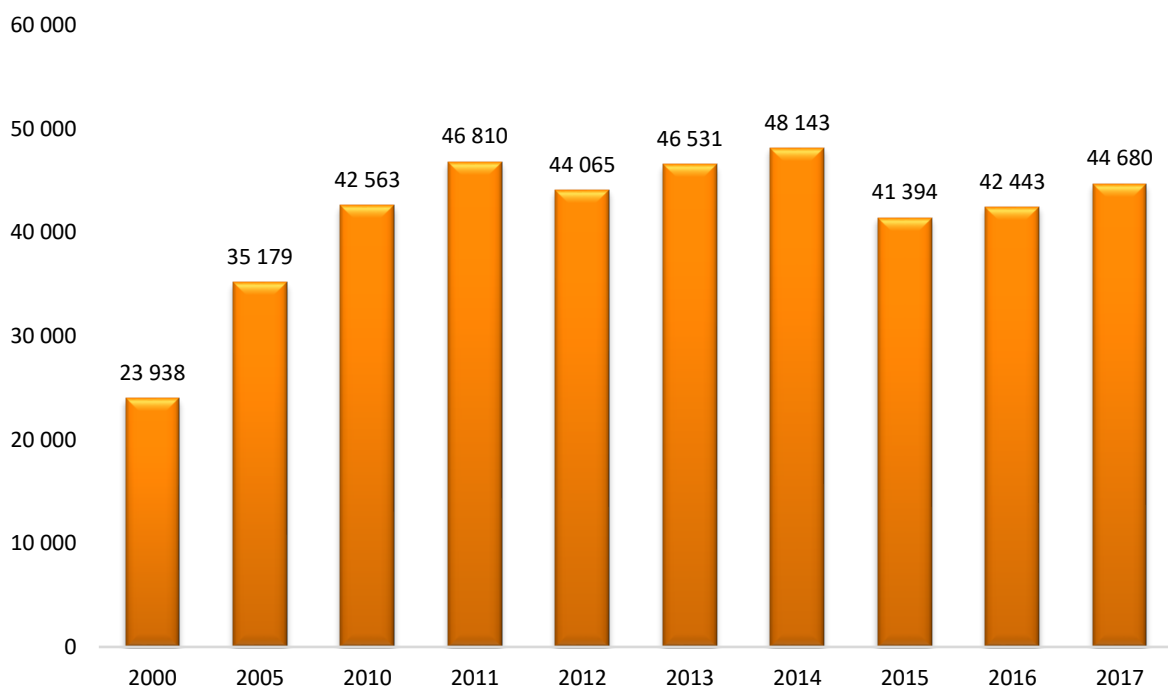
6.1 NIEMCY

Republika Federalna Niemiec (RFN) jest zachodnim sąsiadem Polski i zarazem jej największym partnerem handlowym. Jest to kraj o powierzchni 357 375,62 km² i ludności 82,5 miliona²⁴.

RFN jest stabilnym krajem należącym do struktur Unii Europejskiej i NATO. Niemcy to kraj federacyjny. Każdy kraj związkowy dysponuje znaczną autonomią. Dlatego też opisując ustrój polityczny Niemiec mamy do czynienia z poziomem federalnym (Bund) oraz z poziomem krajów związkowych (Land). Na poziomie krajów związkowych występuje duża niezależność stanowienia prawa lokalnego stąd regulacje gospodarcze mogą różnić się pomiędzy regionami kraju.

Gospodarka Niemiec to największa gospodarka Europy oraz czwarta co do wielkości na świecie. PKB Niemiec wyniósł w 2017 r. 3 693 mld USD, co daje 44 680 USD na osobę²⁵ (Wykres 17).

Wykres 17. PKB per capita (USD)

Źródło: GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

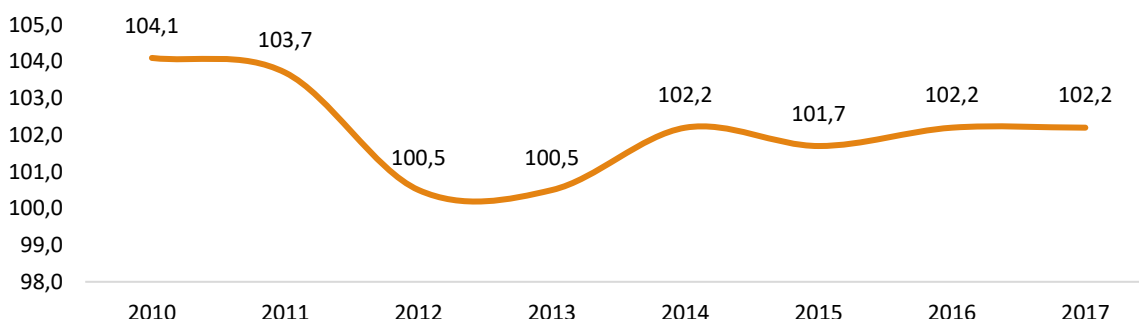
W latach 2014–2017 dynamika wzrostu PKB w ujęciu realnym w Niemczech oscylowała wokół 2% w skali roku. Wzrost skumulowany w latach 2010 – 2017 wyniósł 13,7%, a przeliczeniu na jednego

²⁴ PAIH Niemcy Przewodnik po rynku, październik 2018r.

²⁵ GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

mieszkańca 12,0%. Były to wskaźniki zdecydowanie niższe niż w Polsce gdzie wzrost w tym okresie przekroczył 25%²⁶. Dynamikę zmian PKB rok do roku przedstawia wykres poniżej (Wykres 18).

Wykres 18. Dynamika zmian PKB w ujęciu realnym (rok poprzedni = 100)

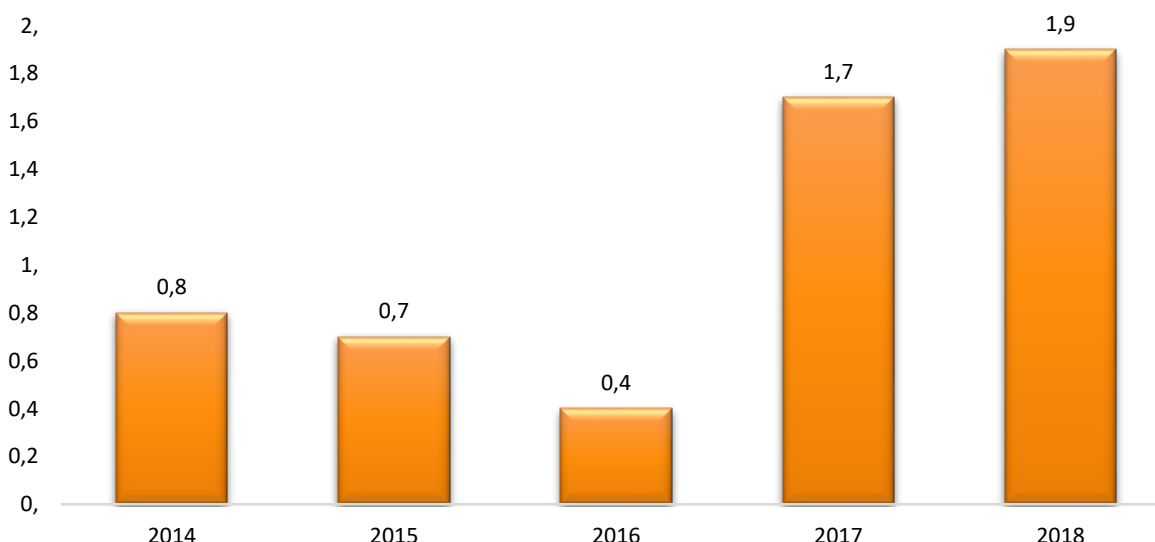

Źródło: GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

Niemcy prowadzą politykę zrównoważonego budżetu. Nadwyżka budżetowa Niemiec w 2017 r. wyniosła 41 mld EUR (1,3% PKB). Tendencja utrzymywania nadwyżki budżetowej utrzymuje się już od 2014 roku, co pozwala na stopniowe zmniejszanie długu publicznego, który obecnie ma wartość niecałych 2 bilionów EURO²⁷.

Inflacja w Niemczech pozostaje na niskim poziomie. W roku 2018 osiągnęła 1,9%²⁸ w stosunku do roku poprzedniego (Wykres 19).

Wykres 19. Inflacja w latach 2014–2018 [%]

Źródło: Eurostat

²⁶ GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

²⁷ PAIH Niemcy Przewodnik po rynku, październik 2018r.

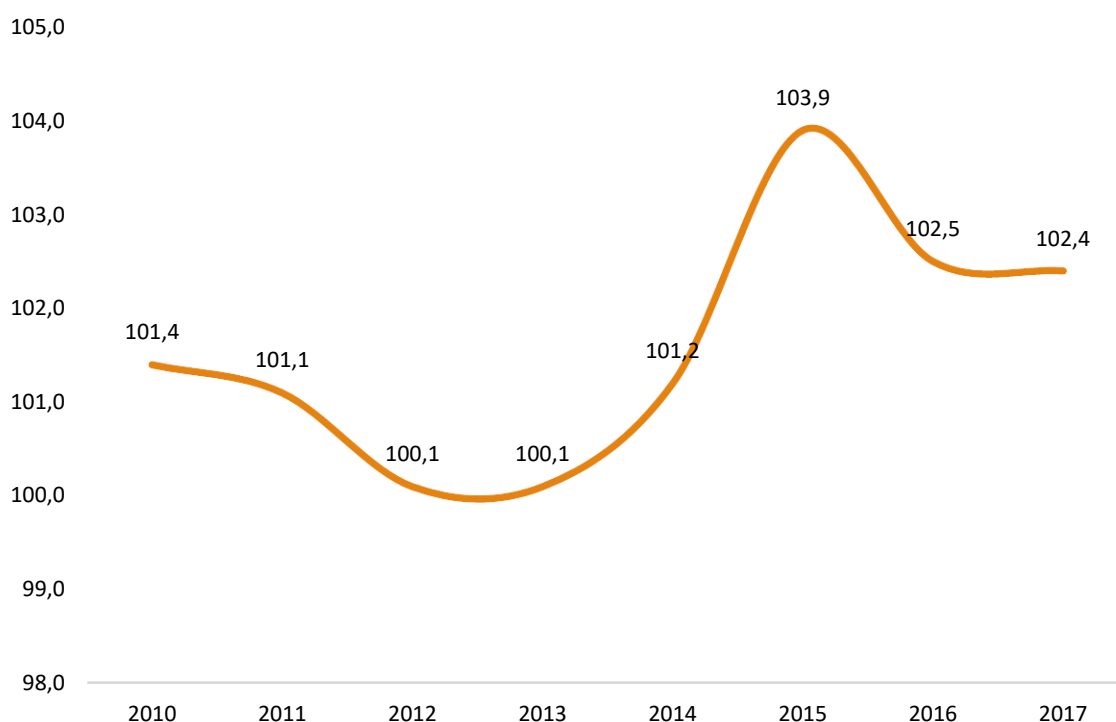
²⁸ Eurostat

Począwszy od 2016 roku stopa procentowa w Niemczech wynosi 0,0%²⁹.

Wydatki sektora instytucji rządowych i samorządowych w Niemczech były dość wysokie i stabilne w ostatnich latach, osiągając 44,3% PKB w 2016 roku. Dzięki nadwyżkom budżetowym deficyt sektora finansów publicznych został w ostatnich latach znacząco obniżony do poziomu 60% PKB z najwyższego w historii poziomu 81% osiągniętego w 2010 roku³⁰.

Konsumpcja na rynku niemieckim stopniowo wzrasta – w roku 2017 dynamika sprzedaży detalicznej wyniosła 2,4%, w okresie 2010–2017 średni wzrost sprzedaży wynosił 1,4%³¹ (Wykres 20).

Wykres 20. Dynamika sprzedaży detalicznej (rok poprzedni = 100)

Źródło: GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

Według danych Eurostat średni koszt wynagrodzeń w Niemczech w 2017 roku wynosił 59 900 EURO³² rocznie. W ujęciu nominalnym był on 2,5 razy wyższy niż średnie wynagrodzenie w Polsce. Kształtowanie się różnic w poziomie wynagrodzeń w latach 2008–2017 pomiędzy Niemcami a Polską prezentuje wykres poniżej (Wykres 21).

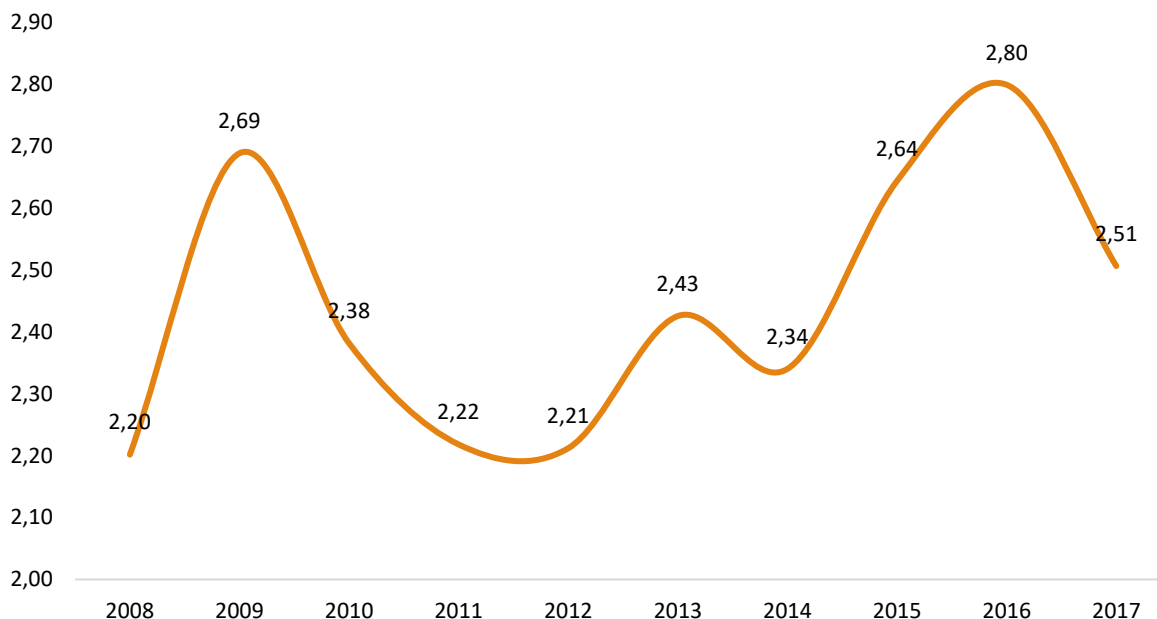
²⁹ PAIH Niemcy Przewodnik po rynku, październik 2018r.

³⁰ PAIH Niemcy Przewodnik po rynku, październik 2018r.

³¹ GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

³² Eurostat Average personnel costs by NACE Rev. 2

Wykres 21. Stosunek nominalnego wynagrodzenia w Niemczech do wynagrodzeń w Polsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

W rankingu Indeksu Doing Business mierzącego łatwość prowadzenia działalności gospodarczej oraz publikowanego co roku przez Bank Światowy Niemcy plasują się na 20-tym miejscu w zestawieniu za 2018 r.³³

Bezrobocie w Niemczech jest niskie. Wg danych niemieckiego Urzędu Pracy liczba osób bez pracy nie przekracza 2,276 mln co daje 5,3%³⁴.

Niemcy są również krajem o dobrze rozwiniętej infrastrukturze. Według wskaźnika Banku Światowego Logistics Performance Index 2018 Niemcy posiadają najlepszą infrastrukturę logistyczną na świecie. Infrastruktura drogowa obejmuje 230 100 km dróg z czego 12 900 km to autostrady. Niemiecka sieć dróg i autostrad należy do największych i najlepszych na świecie. Sieć transportowa w Niemczech wykorzystuje także potencjał rzek i szlaków wodnych. W Niemczech zlokalizowanych jest 24 portów morskich oraz 250 portów śródlądowych – w tym największy port rzeczny na świecie znajdujący się w Duisburgu. Łącznie w Niemczech funkcjonuje 7 350 km dróg wodnych. Innym bardzo ważnym elementem infrastruktury jest transport kolejowy. Sieć połączeń kolejowych wynosi ponad 37 900 km. W Niemczech znajduje się również 25 międzynarodowych lotnisk³⁵.

W Niemczech bardzo dużą wagę przywiązuje się do wykorzystania potencjału odnawialnych źródeł energii – 33% ogólnej produkcji energii pochodzi ze źródeł odnawialnych.

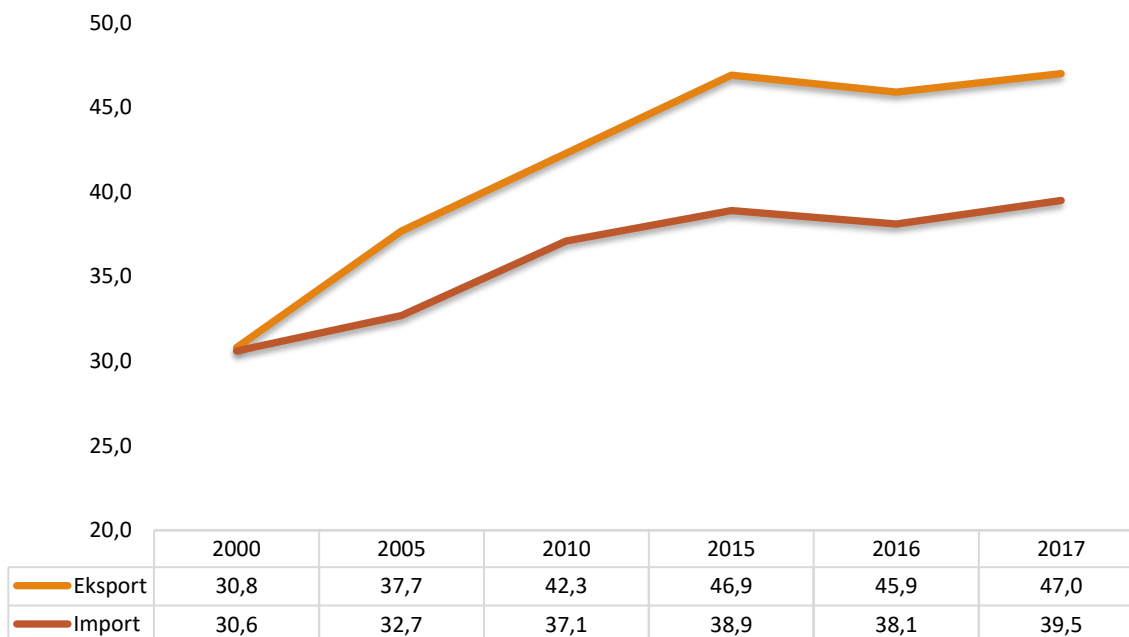
³³ PAIH

³⁴ Eurostat

³⁵ PAIH Niemcy Przewodnik po rynku, październik 2018r.

Niemcy od lat wykazują nadwyżki w handlu zagranicznym. Saldo obrotów w handlu zagranicznym w 2016 roku wyniosło 279 371 milionów EURO. Eksport stanowi 47% PKB Niemiec podczas gdy import niecałe 40% PKB (Wykres 22).

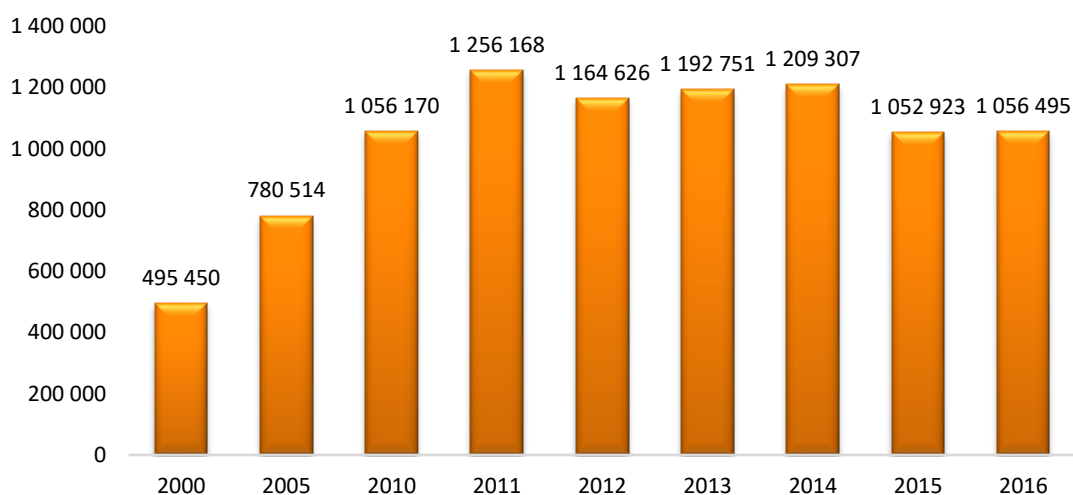
Wykres 22. Udział handlu zagranicznego w PKB [%]

Źródło: GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

Niemcy są dużym importerem. Wartość importu do RFN w 2016 roku przekraczała 1 bilion EURO, najwyższy poziom w latach 2010–2016 import osiągnął w 2011 roku – 1,256 biliona EURO³⁶ (Wykres 23).

Wykres 23. Wartość importu do Niemiec (mln €)

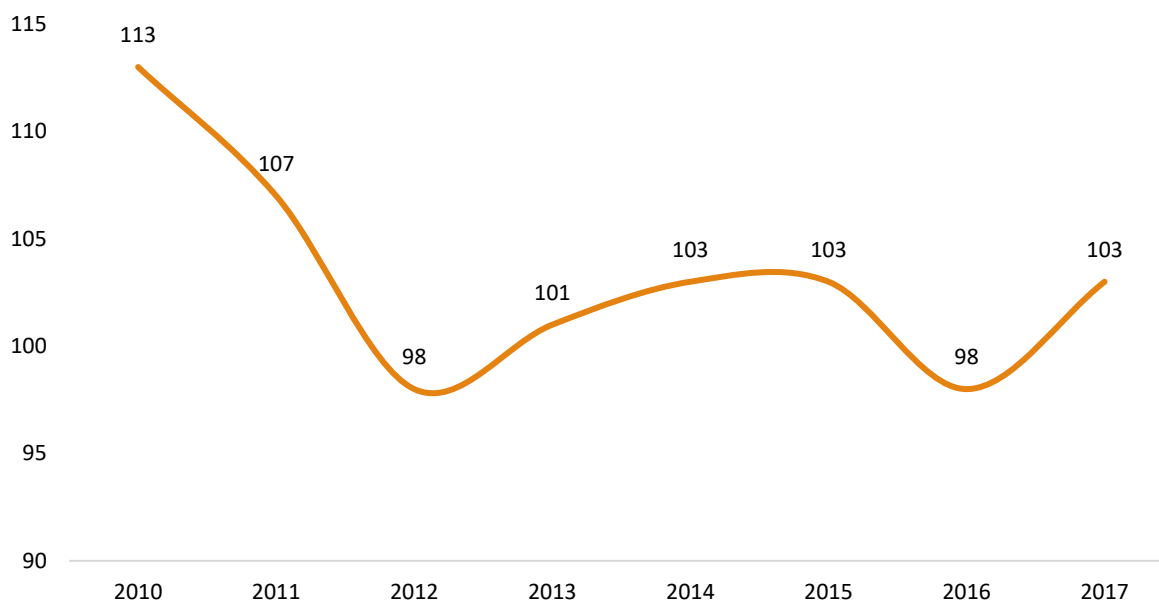

Źródło: GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

³⁶ GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

Niemiecki import w latach 2010–2017 rósł średnio w tempie 3% rocznie. Kształtowanie się dynamiki importu prezentuje wykres poniżej (Wykres 24).

Wykres 24. Dynamika importu (rok poprzedni = 100)

Źródło: GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

W strukturze importu najważniejszymi pozycjami są Maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy (36% importu w 2015r.) oraz Produkty przetwórstwa przemysłowego i inne (31%)³⁷.

Niemcy są największym rynkiem europejskim położonym w bezpośrednim sąsiedztwie Polski. Wysoki poziom wynagrodzeń i cen konsumentów w stosunku do Polski pozwala na osiągnięcie przez polskie przedsiębiorstwa cenowej przewagi konkurencyjnej i wysokich marż.

Jednocześnie należy zwrócić uwagę na słabą obecnie koniunkturę na rynku niemieckim. Wskaźnik PMI obrazujący koniunkturę w branży przemysłowej w Niemczech we wrześniu 2019 roku wyniósł jedynie 41,4 punktu³⁸. Jest to najgorszy wynik od czerwca 2009 roku i jednocześnie wynik znacznie poniżej poziomu 50,0 punktów uważanego za poziom świadczący o dobrej koniunkturze gospodarczej. Wskaźnik PMI dla Niemiec pozostaje na niskim poziomie od początku 2019 roku.

³⁷ GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

³⁸ <https://tradingeconomics.com/>

6.2 UKRAINA

Ukraina to państwo położone w Europie Południowo-Wschodniej. Powierzchnia terytorium wynosi 603 700 km². Ukrainę zamieszkuje obecnie 42,3 miliona obywateli³⁹. System ustroju administracyjno-terytorialnego Ukrainy obejmuje Autonomiczną Republikę Krym (objęta aneksją przez Federację Rosyjską), 24 obwody podzielone na rejony oraz dwa miasta wydzielone: Kijów oraz Sewastopol. Od 2014 roku w wyniku rosyjskiej agresji części obwodów Donieckiego i Ługańskiego oraz Autonomicznej Republiki Krym i m. Sewastopol mają status tymczasowo okupowanego terytorium Ukrainy⁴⁰. Językiem urzędowym jest język ukraiński.

Ukraina posiada znaczący choć niewykorzystany potencjał gospodarczy. Jednym z głównych sektorów gospodarki jest rolnictwo i przetwórstwo spożywcze. Kluczowe branże przemysłowe funkcjonujące na Ukrainie obejmują: budowa maszyn ciężkich, hutnictwo czarne i kolorowe, okrętownictwo, produkcja maszyn rolniczych, lokomotyw, obrabiarek, turbin, silników lotniczych i samolotów, urządzeń dla elektrowni, przemysłu naftowego, gazowego i chemicznego⁴¹.

Produkt krajowy brutto w roku 2018 wyniósł ogółem 124,6 miliarda USD, co oznacza w ujęciu per capita wartość 2 964 USD⁴². Według informacji Państwowej Służby Statystyki Ukrainy realny produkt krajowy brutto (PKB) w roku 2017 r. w porównaniu do roku 2016 wzrósł o 2,5%. W latach 2014–2015 w związku z kryzysem politycznym, gospodarczym i działaniami wojskowymi na terytorium Ukrainy kraj przeżywał ciężki kryzys gospodarczy. Wciągu tych lat całkowity spadek PKB wyniósł około 16%. Stopniowe ożywienie gospodarcze odnotowano dopiero w 2016 roku⁴³. W roku 2018 wzrost PKB w ujęciu realnym wyniósł 3,3%⁴⁴ (Wykres 25).

³⁹ Państwowy Urząd Statystyczny Ukrainy <http://www.ukrstat.gov.ua/>

⁴⁰ Ukraina przewodnik po rynku, PAIH SA, październik 2018 r.

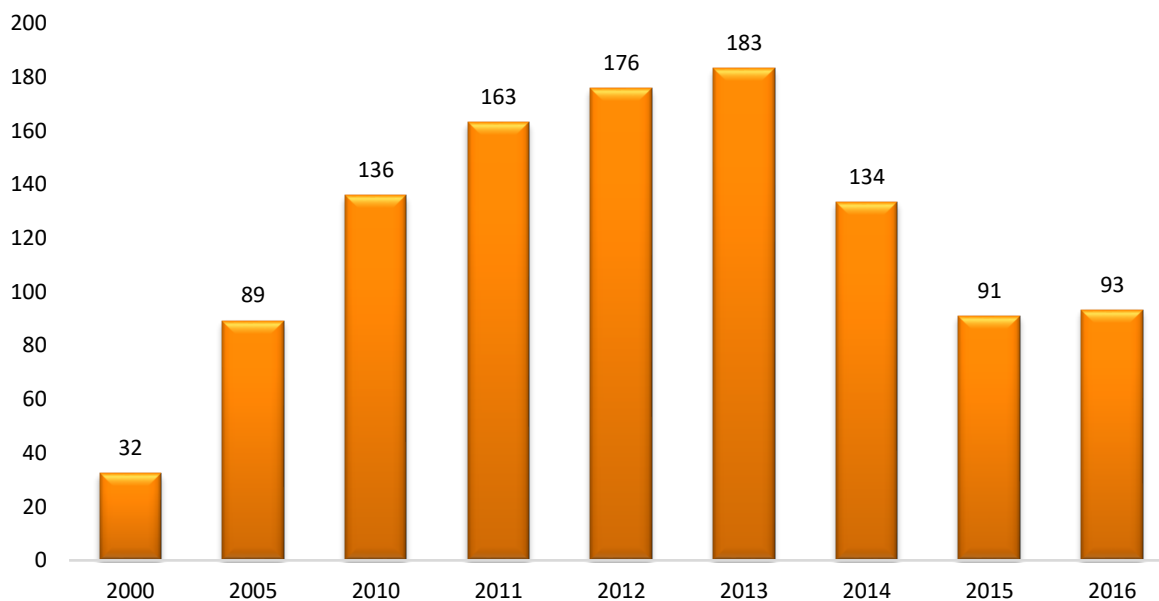
⁴¹ Ukraina przewodnik po rynku, PAIH SA, październik 2018 r.

⁴² Bank Światowy.

⁴³ Ukraina przewodnik po rynku, PAIH SA, październik 2018 r.

⁴⁴ GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

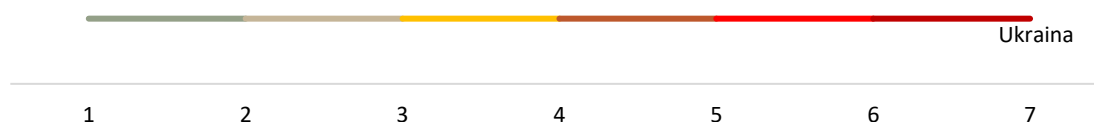
Wykres 25. PKB w latach 2000–2016 (mld USD)

Źródło: GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

Ukraina jest rynkiem o bardzo wysokim poziomie ryzyka prowadzenia działalności gospodarczej na co wskazują liczne klasyfikacje i rankingi międzynarodowe. W klasyfikacji ryzyka według OECD Ukraina została zakwalifikowana do grupy państw o najwyższym ryzyku (Rysunek 4).

Rysunek 4. Klasa Ryzyka wg klasyfikacji OECD (0–7)

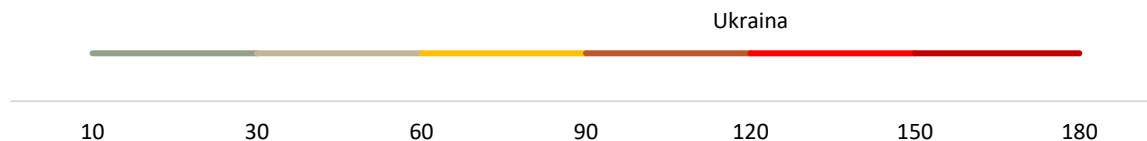

Źródło: OECD

W rankingu Doing Business opisującym łatwość prowadzenia biznesu w danym kraju Ukraina została sklasyfikowana na 64 pozycji wśród 190 krajów.

Bardzo wysoki jest również poziom korupcji rejestrowany w Ukrainie – wśród 180 ocenianych krajów została sklasyfikowana na 120 miejscu w rankingu „CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX” (Rysunek 5).

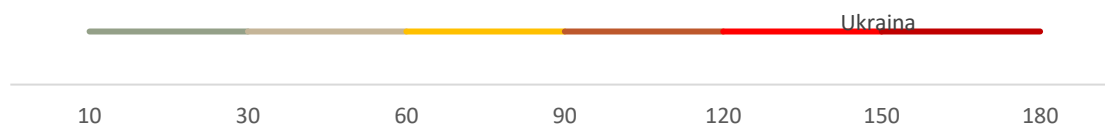
Rysunek 5. Ocena poziomu korupcji

Źródło: Corruption Perceptions Index

Ocena wolności gospodarczej w kraju jest bardzo słaba – w rankingu „INDEX OF ECONOMIC FREEDOM” Ukraina została sklasyfikowana na 147 wśród 180 krajów.

Rysunek 6. Ocena poziomu wolności gospodarczej w kraju

Źródło: Index of economic freedom

W roku 2017 poziom inflacji okazał się być najwyższym wśród krajów Europy i Wspólnoty Niepodległych Państw. Ceny konsumpcyjne na Ukrainie wzrosły o 13,6%, podczas gdy średni poziom wzrostu w Europie wyniósł 2,6%, w krajach WNP 6,7%. W 2018 roku inflacja wyniosła 10,9%, a w 2019 roku około 7,5%⁴⁵ (Wykres 26).

Wykres 26. Poziom inflacji w Ukrainie

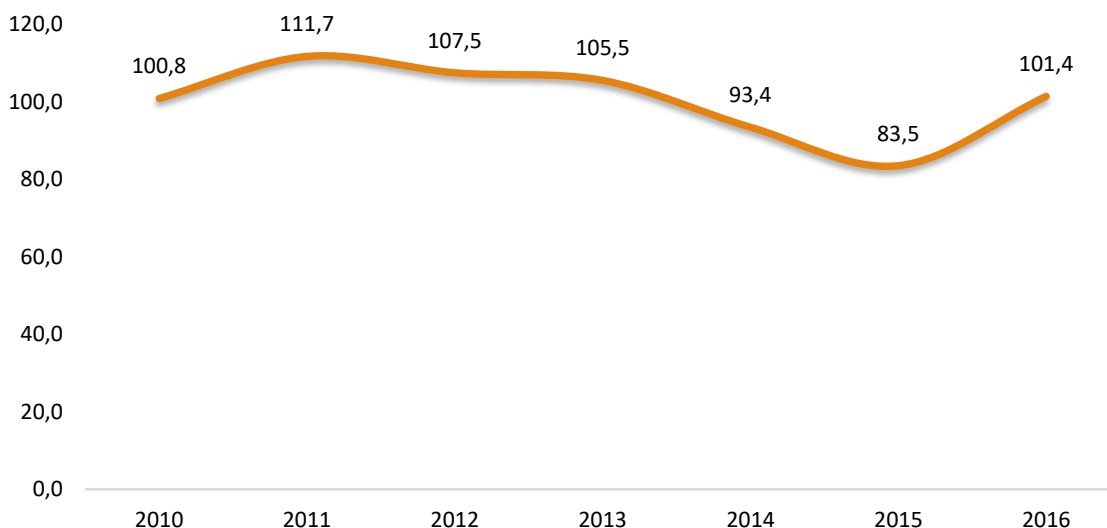

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych

⁴⁵ <https://tradingeconomics.com/>

Dynamika spożycia w gospodarce ukraińskiej odzwierciedlała w ostatnich latach zmiany w PKB. W latach 2013–2015 zanotowano gwałtowny spadek spożycia indywidualnego ale od 2016 roku sytuacja w tym zakresie ulega stopniowej poprawie (Wykres 27).

Wykres 27. Dynamika spożycia indywidualnego (rok poprzedni = 100)

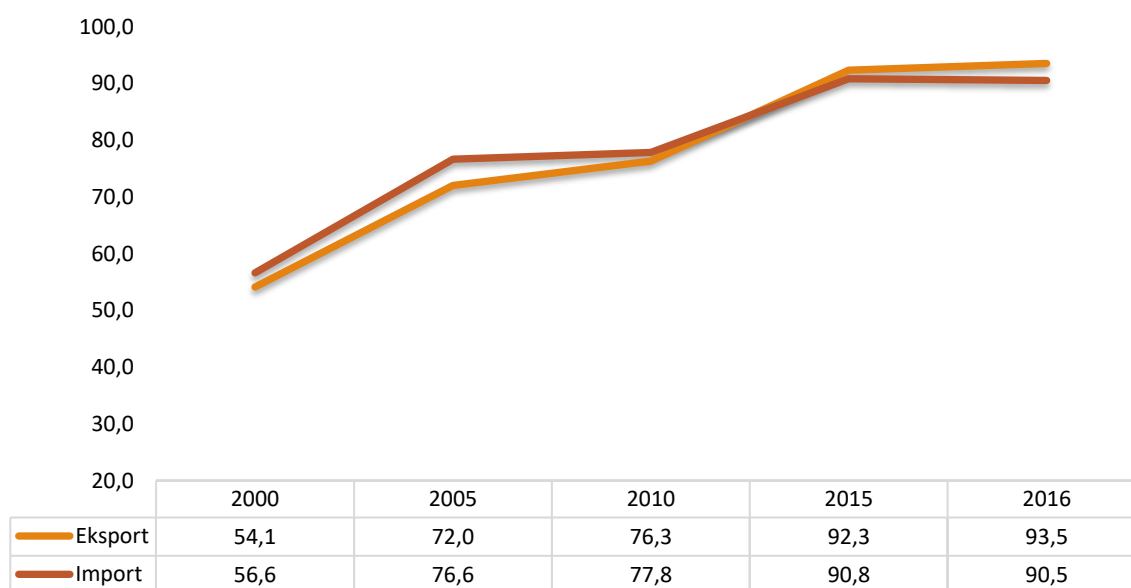

Źródło: GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

Walutą Ukrainy jest hrywna ukraińska, która jest swobodnie konwertowana na wszystkie waluty świata.

Gospodarka Ukrainy charakteryzuje się niską otwartością na świat, czego przejawem są stosunkowo niskie proporcje eksportu i importu w stosunku do PKB (Wykres 28).

Wykres 28. Udział handlu zagranicznego w PKB [%]

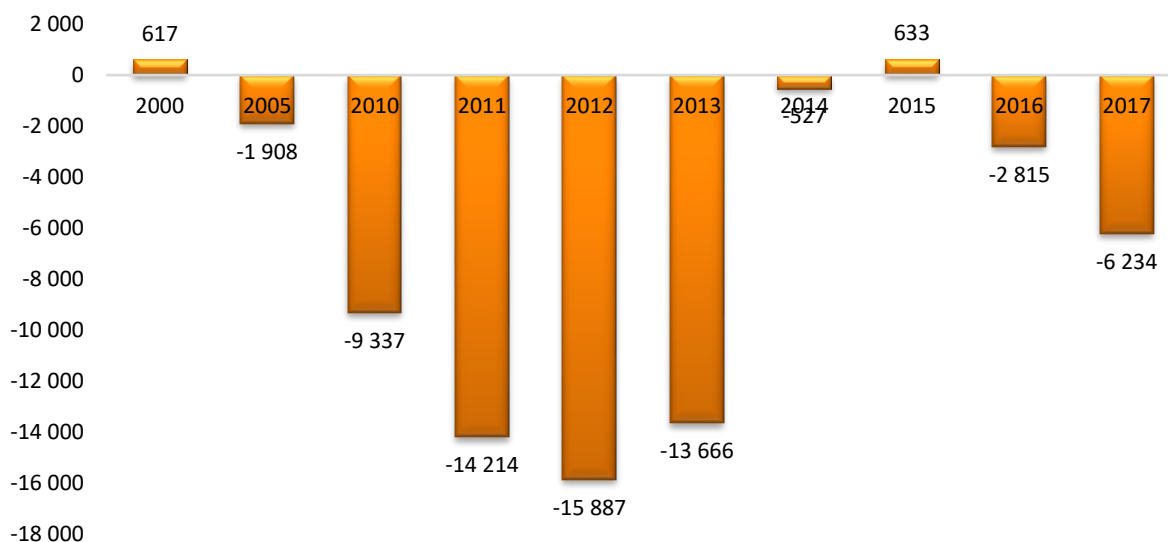

Źródło: GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020.

Ukraina wykazuje wysoki deficyt handlu zagranicznego w roku 2017 deficyt wyniósł (- 6 234) milionów USD⁴⁶ (Wykres 29).

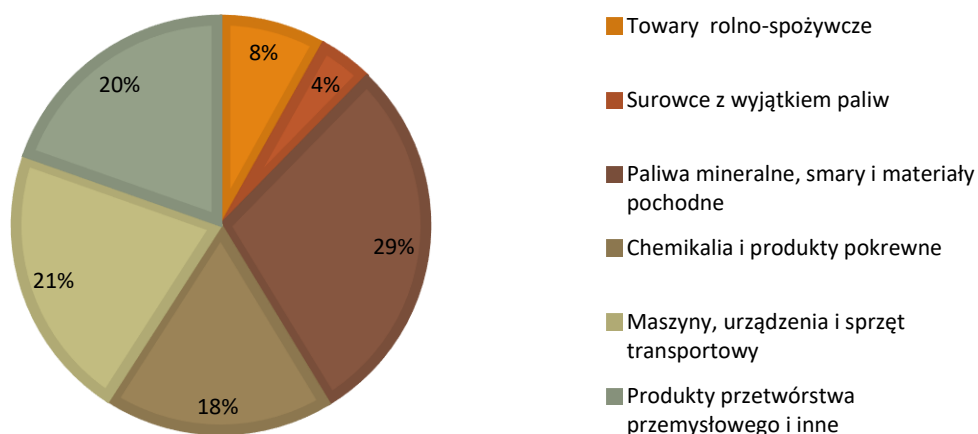
Wykres 29. Saldo handlu zagranicznego (mln USD)

Źródło: GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

Kluczową pozycją w imporcie Ukrainy oraz w dużej mierze źródłem deficytu w handlu zagranicznym jest import paliw – odpowiadający w 2017 roku za 29% importu ogółem. Maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy odpowiadały za 21% importu, podczas gdy produkty przetwórstwa przemysłowego i chemikalia odpowiednio za 20% i 18%⁴⁷ (Wykres 30).

Wykres 30. Struktura importu 2017 r. [%]

Źródło: GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

⁴⁶ GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

⁴⁷ GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

Na uwagę zasługuje stosunkowo wysoki udział produktów rolno-spożywczych w imporcie Ukrainy.

Głównymi towarami importowanymi przez Ukrainę z Polski są:

- Maszyny i urządzenia mechaniczne, elektryczne oraz ich części;
- Pojazdy, samoloty, statki i inne środki transportu;
- Produkty przemysłu chemicznego.

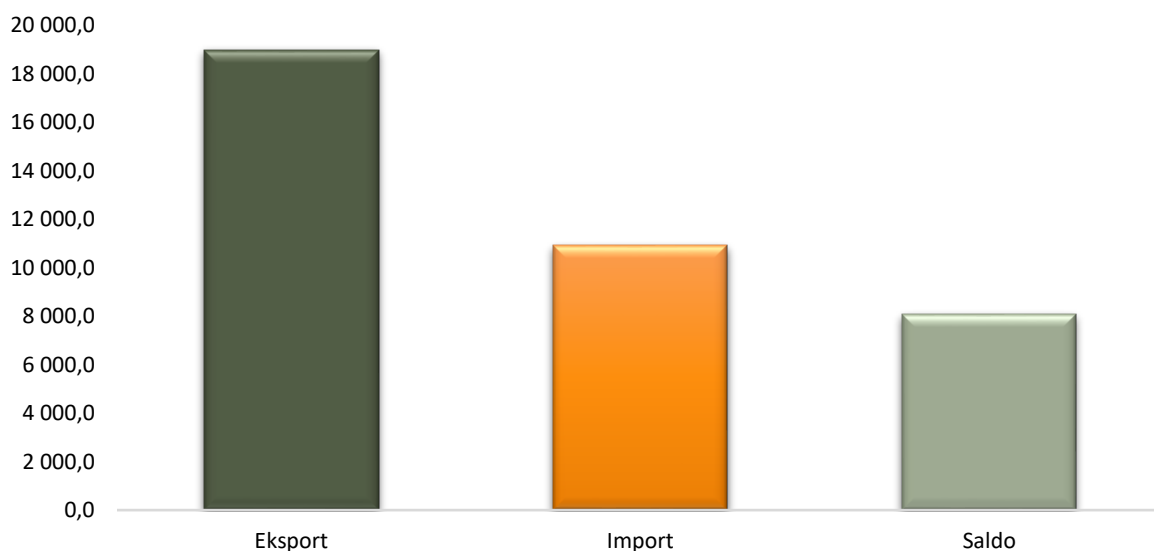
Z kolei eksport Ukrainy do Polski obejmuje przede wszystkim:

- Metale nieszlachetne i artykuły z nich;
- Produkty mineralne;
- Drewno i artykuły z drewna/

Polska wykazuje nadwyżkę handlową w obrotach z Ukrainą w roku 2018 wartość eksportu wyniosła 18 969,3 mln PLN a importu 10 902,6 mln PLN. Nadwyżka wyniosła więc 8 066,7 mln PLN⁴⁸.

Wykres 31

Wykres 31. Obroty w handlu pomiędzy Polską a Ukrainą

Źródło: GUS

Ukraina pomimo wysokiego poziomu ryzyka jest rynkiem zagranicznym o wysokim poziomie atrakcyjności z punktu widzenia przedsiębiorstw zlokalizowanych w województwie świętokrzyskim.

⁴⁸ Dane GUS za KUKE.com.pl

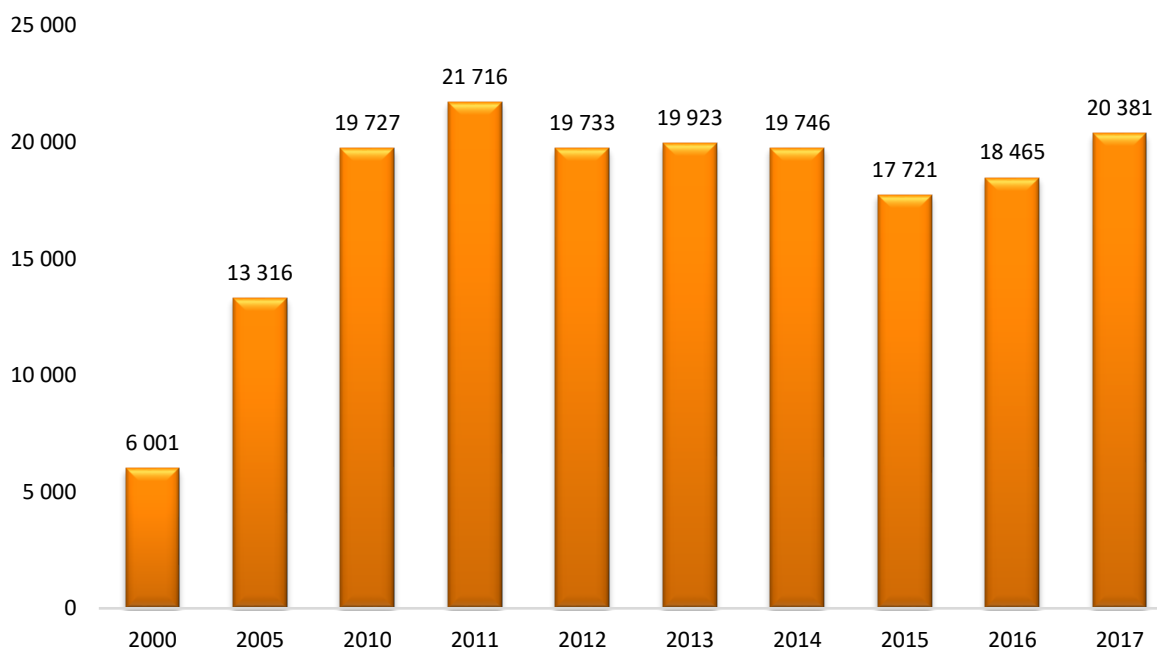
6.3 CZECHY

Republika Czeska leży w Europie Środkowej i jest jednym z największych partnerów gospodarczych Polski. Powierzchnia kraju wynosi 78 tys. 866 km kw. Pod względem liczby mieszkańców Czechy zajmują 12 miejsce w Unii Europejskiej (10,5 mln mieszkańców)⁴⁹.

Republika Czeska jest republiką o ustroju demokracji parlamentarnej. Władzę wykonawczą sprawuje Rząd oraz Prezydent (wybierany w wyborach powszechnych na okres 5 lat). Najwyższą władzą ustawodawczą pełni dwuizbowy Parlament. W niższej izbie Parlamentu zasiada 200 posłów, a w Senacie (izbie wyższej) 81 senatorów⁵⁰. Republika Czeska jest członkiem Unii Europejskiej i NATO.

Czechy są krajem o wysokorozwiniętym przemyśle – należą do krajów Europy o najwyższym udziale produkcji przemysłowej w PKB na poziomie 47,3% (dane za 2015 rok Czeski Urząd Statystyczny). Czeski przemysł posiada bardzo silną pozycję w sektorze samochodowym, elektromaszynowym, elektrotechnicznym, metalurgicznym czy chemicznym. Najniższy udział w PKB i znaczenie w gospodarce kraju mają natomiast przemysł lekki oraz sektor rolny. Czeski PKB w przeliczeniu na głowę mieszkańca (według parytetu siły nabywczej) w 2016 roku przekroczył 88% średniej UE⁵¹. Wartości produktu krajowego brutto w ujęciu nominalnym w latach 2000–2017 przedstawia wykres poniżej.

Wykres 32. PKB per capita (USD)

Źródło: GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

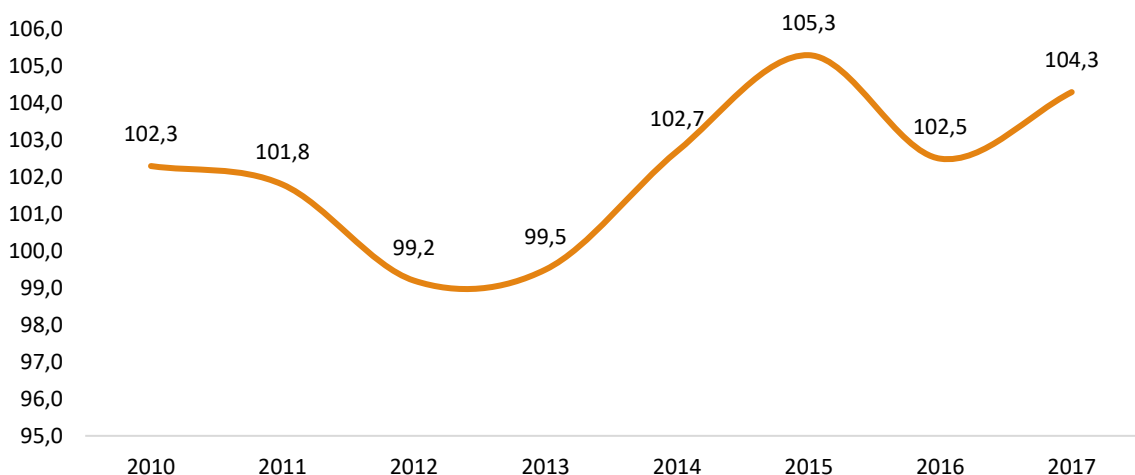
⁴⁹ PAIH Przewodnik po rynku czeskim, październik 2018r.

⁵⁰ PAIH Przewodnik po rynku czeskim, październik 2018r.

⁵¹ GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

W okresie 2010–2015 łączny wzrost PKB per capita wyniósł w Republice Czeskiej ponad 15%. Średnie tempo wzrostu zanotowane w tym okresie wynosiło 2,2%. W roku 2017 Czechy uzyskały wzrost PKB w wysokości 4,3%⁵² (Wykres 33).

Wykres 33. Dynamika PKB (rok poprzedni = 100)

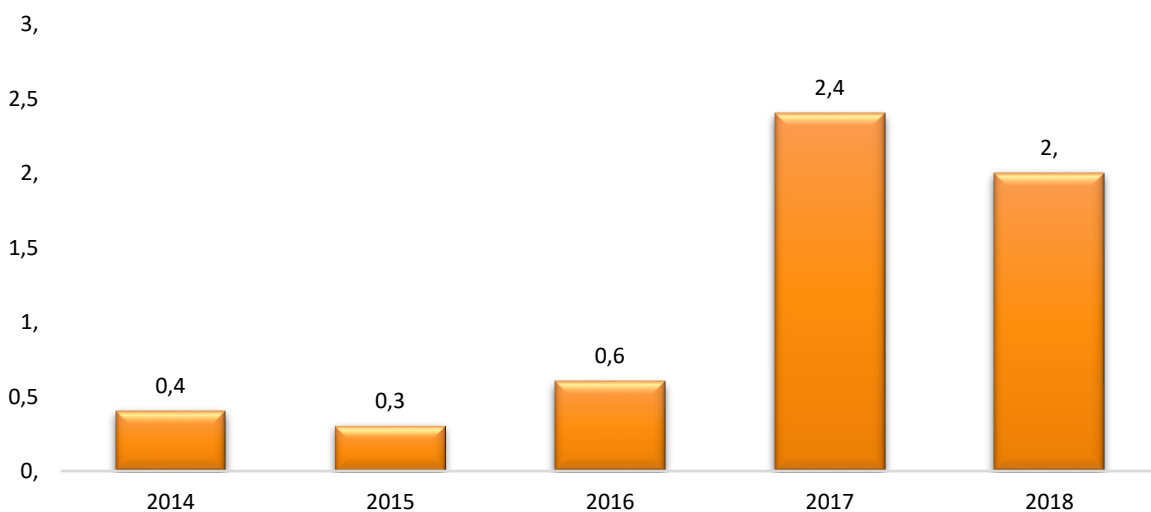

Źródło: GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

Walutą obowiązującą w Czechach jest korona. Poziom inflacji wyraźnie wzrósł w ostatnich latach osiągając na koniec 2018 2,0%⁵³ w stosunku do roku poprzedniego (

Wykres 34).

Wykres 34. Inflacja w Czechach [%]

Źródło: Eurostat

⁵² GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

⁵³ Eurostat

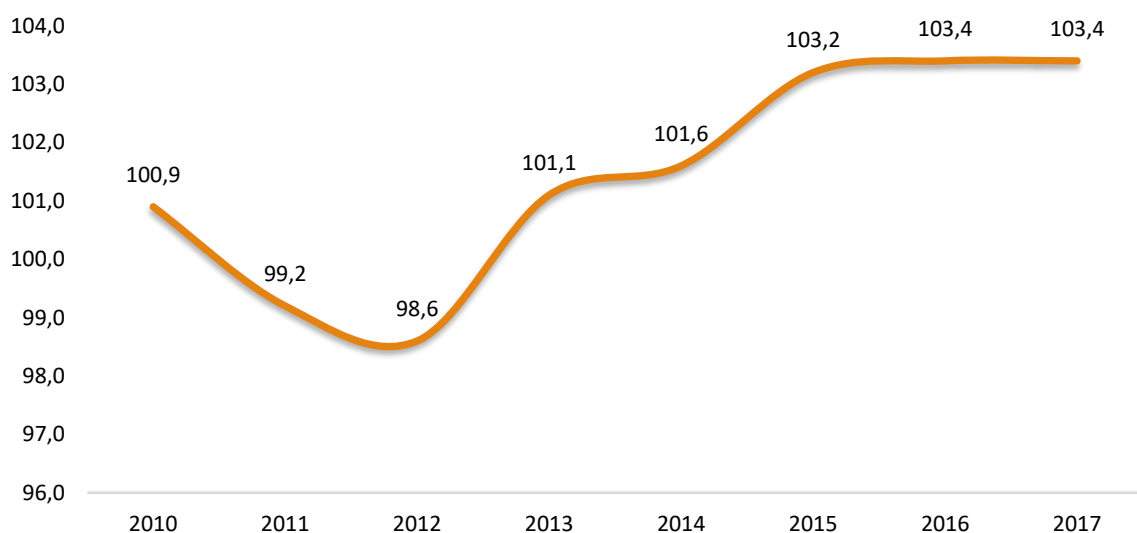
Czechy są wysoko oceniane w rankingach międzynarodowych⁵⁴:

- Business doing – 30/190;
- Korupcja – 42/180;
- Wolność gospodarcza – 24/180;
- Innowacyjność – 24/127.

Republika Czeska ma dobrze rozwiniętą sieć komunikacji drogowej i kolejowej. Całkowita długość sieci drogowej wynosi ok. 55,7 tys. kilometrów z czego około 1 210 km stanowią autostrady. Sieć kolejowa liczy 9 566 kilometrów, co przekłada się na jedną z najgęstszych sieci w Europie (122km na 1000 km²). W kraju funkcjonują 4 lotniska⁵⁵.

W ostatnich latach Czechy notują, wysoką ponad trzyprocentową dynamikę spożycia. Siła nabywcza konsumentów czeskich wzrasta co przekłada się na zwiększone wydatki.

Wykres 35. Dynamika spożycia ogółem (ceny stałe)

Źródło: GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

Według danych Eurostatu w 2018 średnie wynagrodzenie w Czechach wynosiło 22,4 tysiąca EURO rocznie i było o około 6% niższe niż w Polsce⁵⁶.

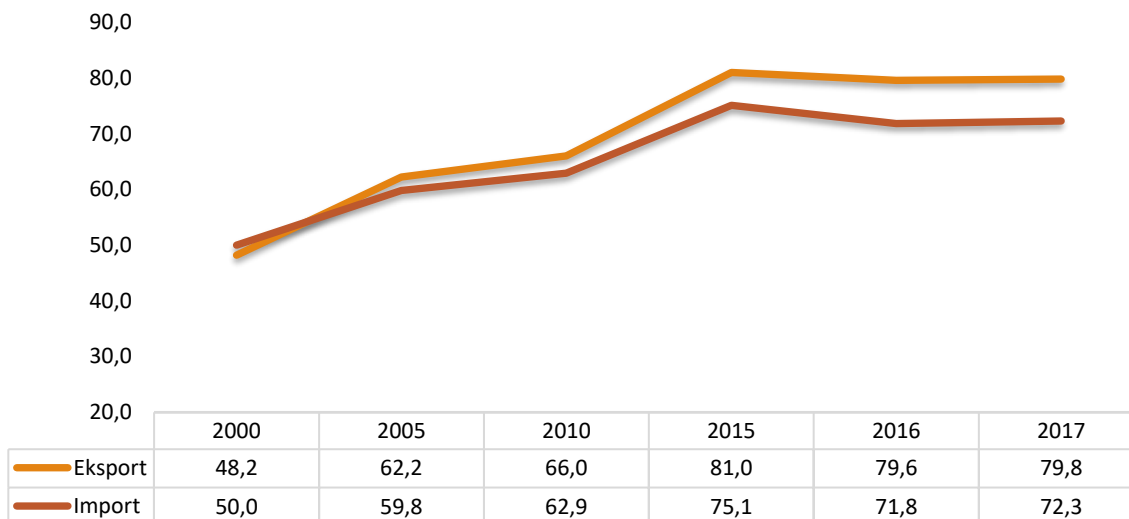
Republika Czeska to mała, otwarta gospodarka, silnie uzależniona od współpracy i stosunków handlowych z zagranicą. Otwartość gospodarki przekłada się na wysoki poziom importu i eksportu w stosunku do PKB – obie te wartości w 2017 roku znacząco przekraczały 70% PKB (Wykres 36).

⁵⁴ Przewodnik po rynku Czeskim, PAIH SA, 2018 r.

⁵⁵ Przewodnik po rynku Czeskim, PAIH SA, 2018 r.

⁵⁶ Eurostat - Average personnel costs by NACE Rev. 2

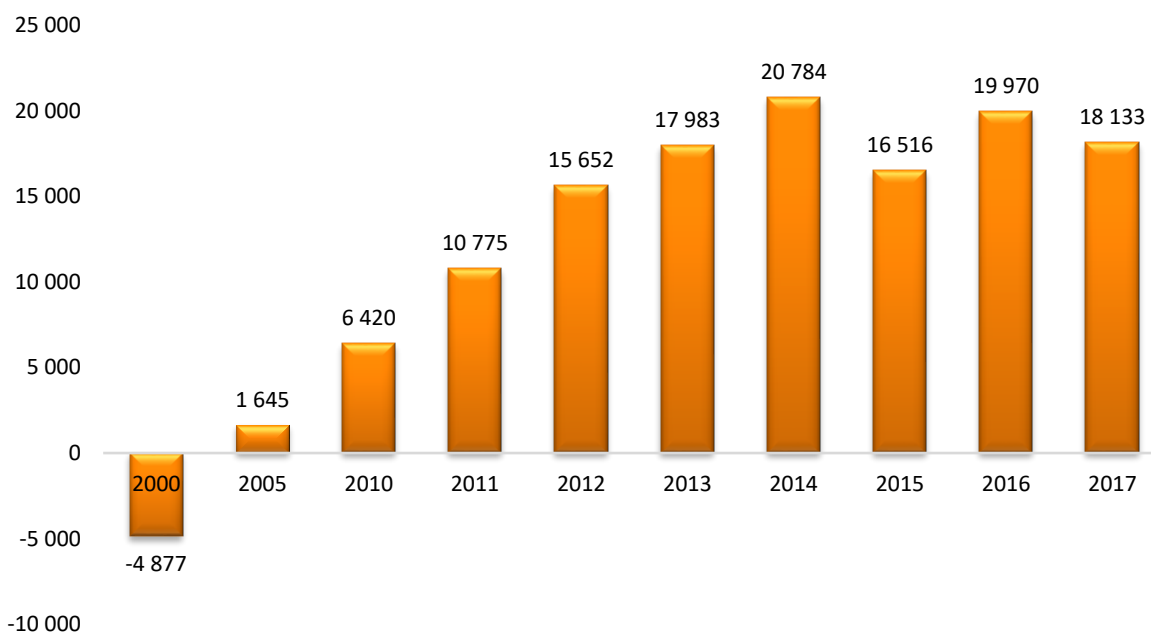
Wykres 36. Udział handlu zagranicznego w PKB [%]

Źródło: GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

Od roku 2005 Czechy wykazują znaczące nadwyżki w handlu zagranicznym. W roku 2017 nadwyżka eksportu nad importem wyniosła 18 133 miliony EURO⁵⁷.

Wykres 37. Saldo handlu zagranicznego Czech (mln €)

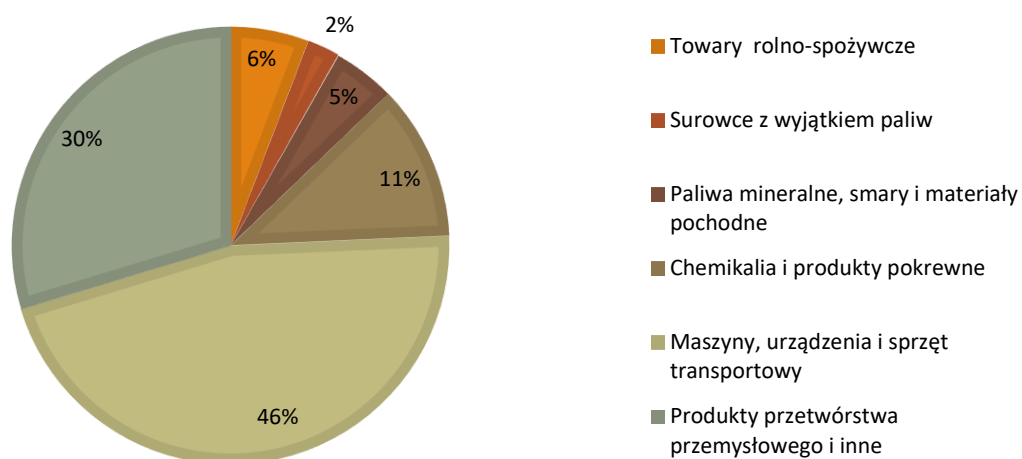

Źródło: GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

⁵⁷ GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

W strukturze importu Czech najważniejszymi pozycjami są Maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy odpowiadający w 2016 roku za 47% importu oraz Produkty przetwórstwa przemysłowego stanowiące 30% importu⁵⁸ (Wykres 38).

Wykres 38. Struktura importu Czech w 2016r. [%]

Źródło: GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

W 2016 roku wydatki sektora instytucji rządowych i samorządowych w Czechach stanowiły 39,9% PKB – był to najniższy poziom od początku XXI wieku. W 2016 roku Czechy uzyskały też nadwyżkę budżetową w wysokości + 0,6% PKB. Nadwyżka była wynikiem lepszej ściągальności podatków i ograniczeniu inwestycji publicznych na początku nowego okresu programowania funduszy UE. Dług brutto sektora instytucji rządowych i samorządowych odpowiada za 37,2% PKB, wykazując ciągły spadek od 2013 r. gdy osiągnął poziom 44,9%⁵⁹.

Wskaźnik koniunktury w przemyśle Czech w listopadzie 2019 roku wyniósł jedynie 43,5 punktu wskazując na silne obniżenie perspektyw wzrostu rynku w najbliższej przyszłości⁶⁰.

⁵⁸ GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

⁵⁹ Przewodnik po rynku Czeskim, PAIH SA, 2018 r.

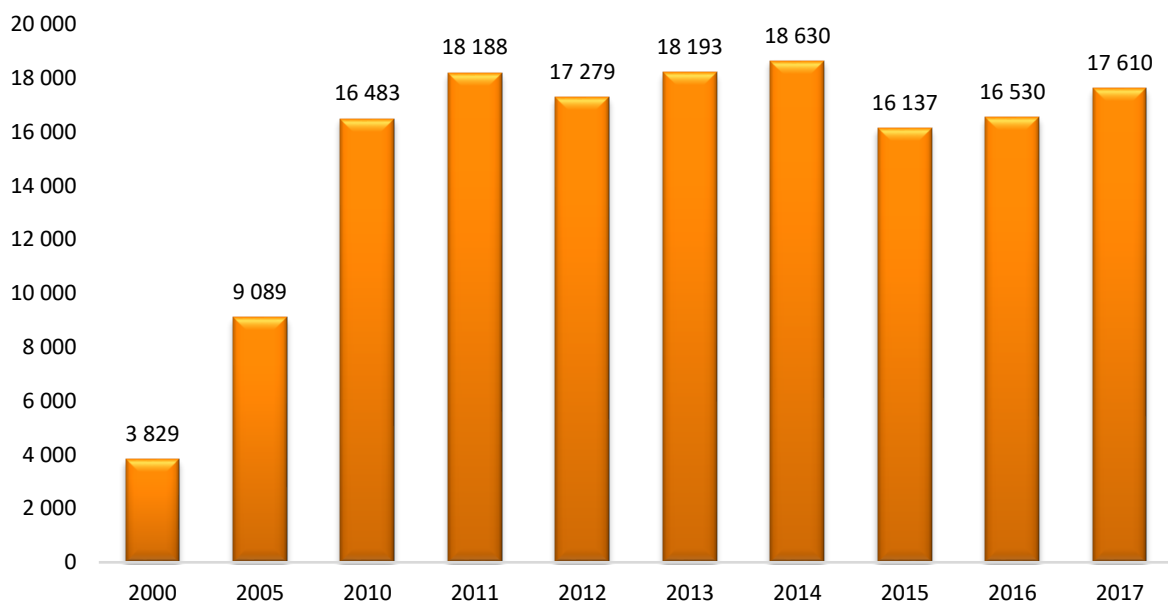
⁶⁰ <https://tradingeconomics.com/>

6.4 SŁOWACJA

Słowacja jest krajem położonym w Europie Wschodniej. Powierzchnia kraju wynosi 49 tysięcy kilometrów kwadratowych. Słowację zamieszkuje 5,4 miliona mieszkańców. Stolicą kraju jest Bratysława⁶¹.

Słowacja to dynamiczna gospodarka należąca do Unii Europejskiej. Dominujący udział w tworzeniu PKB mają usługi (wytworzą ponad 60% PKB) oraz przemysł (około 35% PKB)⁶². Słowacja jest światowym liderem w produkcji samochodów w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Wartość PKB per capita w 2017 roku osiągnęła nominalną wartość 17 610 USD⁶³. Po uwzględnieniu wartości nabywczej (Purchasing Power Parity) wartość ta wynosi 35 130 USD⁶⁴ (Wykres 39).

Wykres 39. PKB per capita (USD)

Źródło: GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

PKB Słowacji od 2010 roku rośnie w średnim tempie 3% rocznie. W okresie 2010 – 2017 w ujęciu realnym PKB kraju zwiększył się o ponad 20%. W 2018 roku nastąpiło wzmocnienie dynamiki PKB Słowacji do 4,1% z 3,2% zanotowanych w 2017 roku⁶⁵ (Wykres 40).

⁶¹ SŁOWACJA - Analiza Międzynarodowa, PKO BP, 2018r.

⁶² Słowacja_-_sytuacja_gospodarcza_i_współpraca_gospodarcza_z_Polską.pdf
PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I TECHNOLOGII;

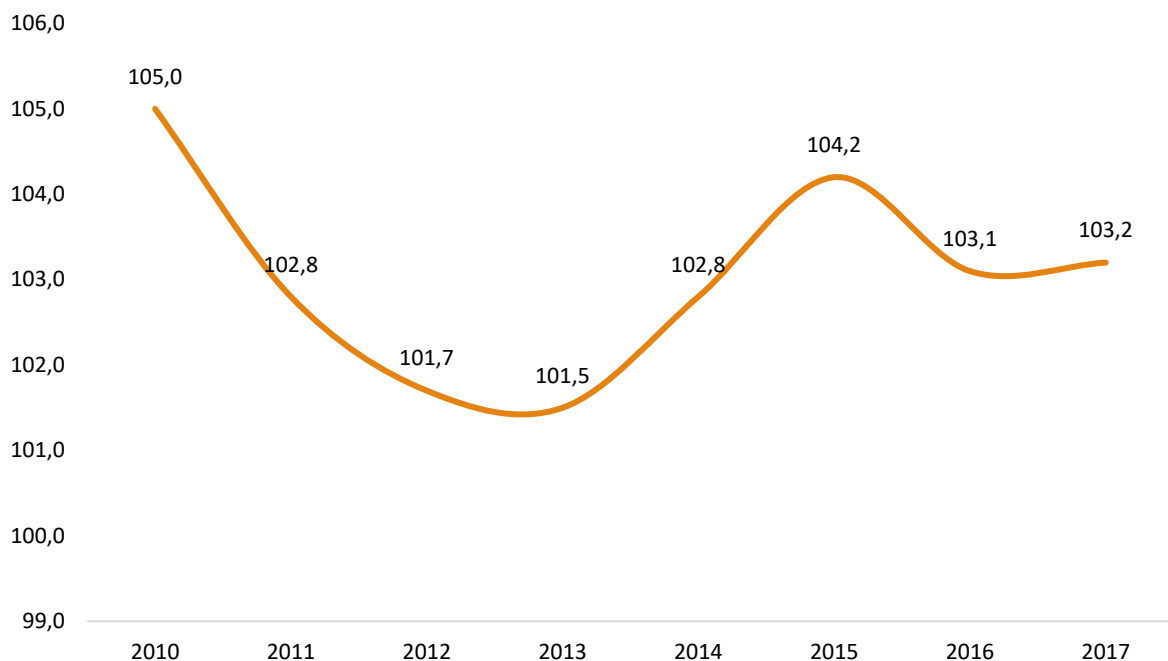
MINISTERSTWO

⁶³ GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

⁶⁴ GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

⁶⁵ GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

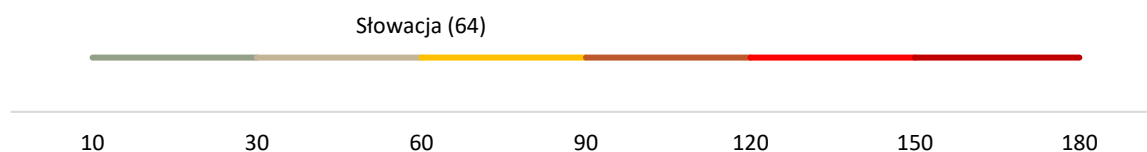
Wykres 40. Dynamika PKB (rok poprzedni = 100)

Źródło: GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

W rankingu Doing Business za rok 2018 Słowacja została sklasyfikowana na 42 miejscu na 190 ocenianych krajów. Poziom wolności gospodarczej Słowacji według rankingu „INDEX OF ECONOMIC FREEDOM” został oceniony jako umiarkowany – Słowacja została sklasyfikowana na 64 miejscu wśród 180 ocenianych krajów (Rysunek 7).

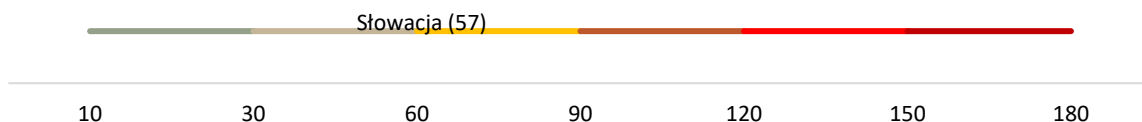
Rysunek 7. Poziom wolności gospodarczej

Źródło: Index of economic freedom

Słowacja jest też krajem stosunkowo dobrze ocenianym pod względem poziomu korupcji. W rankingu CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX Słowacja została sklasyfikowana na 57 miejscu wśród 180 krajów świata (Rysunek 8).

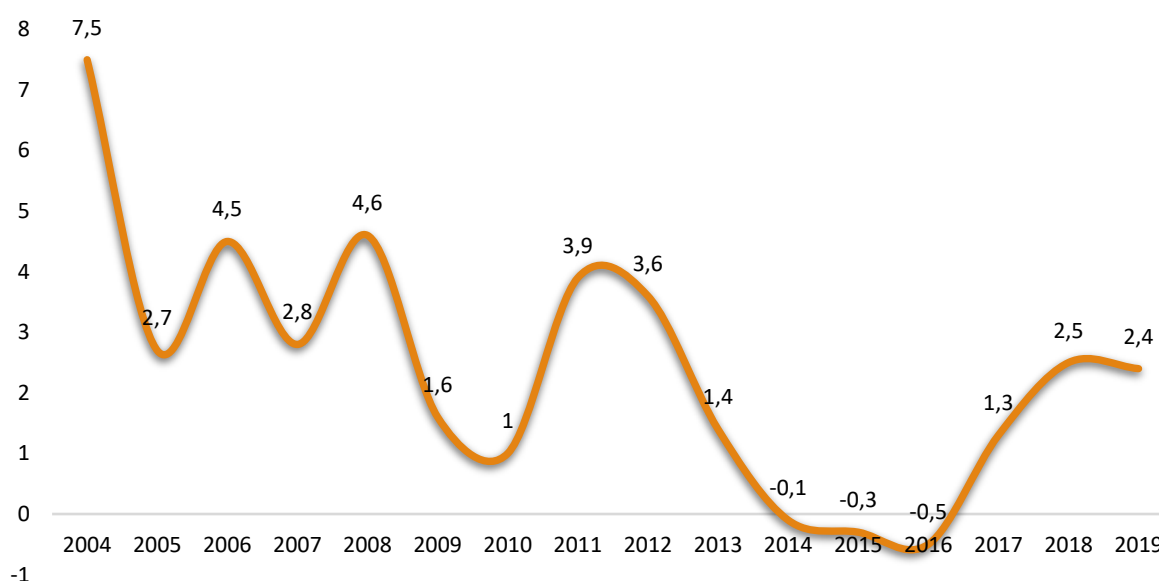
Rysunek 8. Ocena poziomu korupcji

Źródło: Corruption Perceptions Index

Poziom inflacji na Słowacji pozostaje niski – w okresie I–III kwartał 2019 roku odnotowano inflację w wysokości 2,4%⁶⁶. Jednak po okresie deflacji w latach 2014–2016 odnotowano wyraźny wzrost inflacji w ostatnich latach. Jest to zjawisko widoczne w całej Unii Europejskiej (Wykres 41).

Wykres 41. Inflacja [%]

Źródło: Urząd Statystyczny Republiki Słowackiej

Walutą Słowacji jest EURO. Stopa procentowa od 2016 roku wynosi 0,0%.

W 2018 roku nastąpił spadek stopy bezrobocia w Słowacji do 6,6% z 8,1% w 2017 roku⁶⁷.

Handel zagraniczny, a szczególnie eksport, ma duże znaczenie dla gospodarki Słowacji. W pierwszym kwartale 2019 roku, wartość słowackiego eksportu była na poziomie 96,9% PKB w 2017 roku⁶⁸ (Wykres 42).

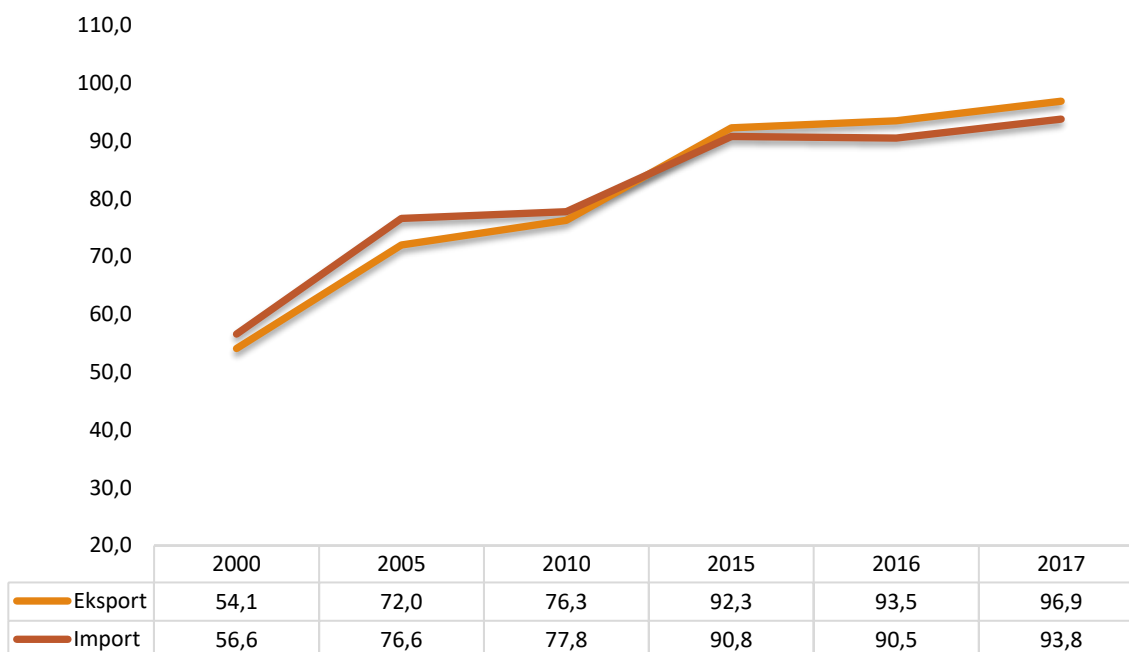
⁶⁶ Urząd Statystyczny Republiki Słowackiej

⁶⁷ Słowacja_-_sytuacja_gospodarka_i_współpraca_gospodarcza_z_Polską.pdf
PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I TECHNOLOGII;

MINISTERSTWO

⁶⁸ GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

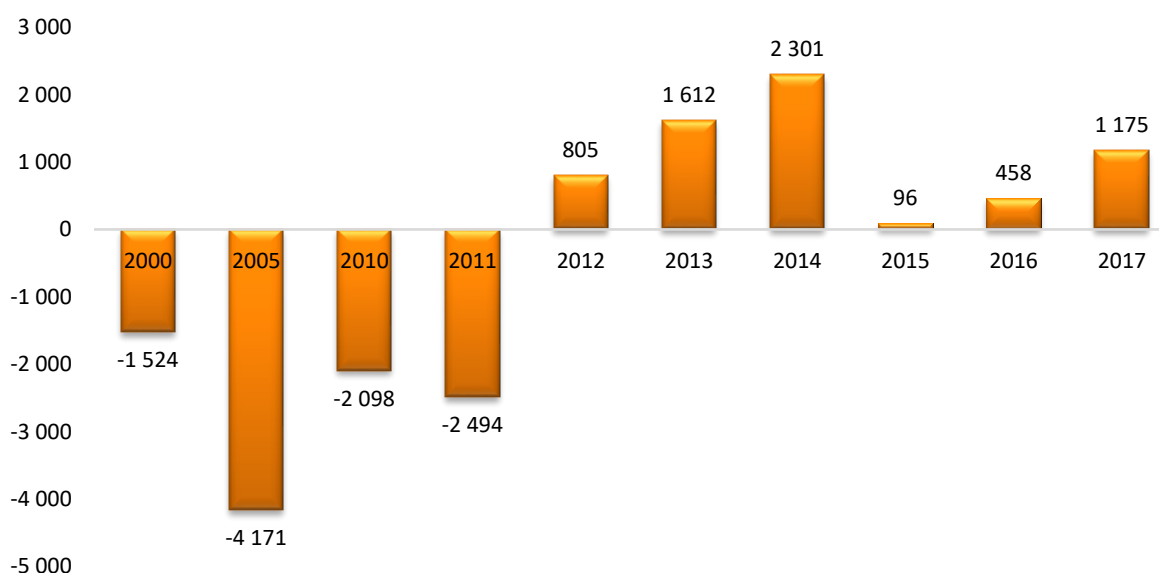
Wykres 42. Udział handlu zagranicznego w PKB [%]

Źródło: GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

W liczbach bezwzględnych słowacki eksport w 2018 roku wyniósł 21,8 miliardów EURO i wzrósł o 8,5%. Import w 2018 roku osiągnął 19,7 miliardów euro, co stanowi międzyroczny wzrost o 7,3 %⁶⁹. Od roku 2012 Słowacja wykazuje nadwyżkę w handlu zagranicznym (Wykres 43).

Wykres 43. Saldo handlu zagranicznego Słowacji (mln USD)

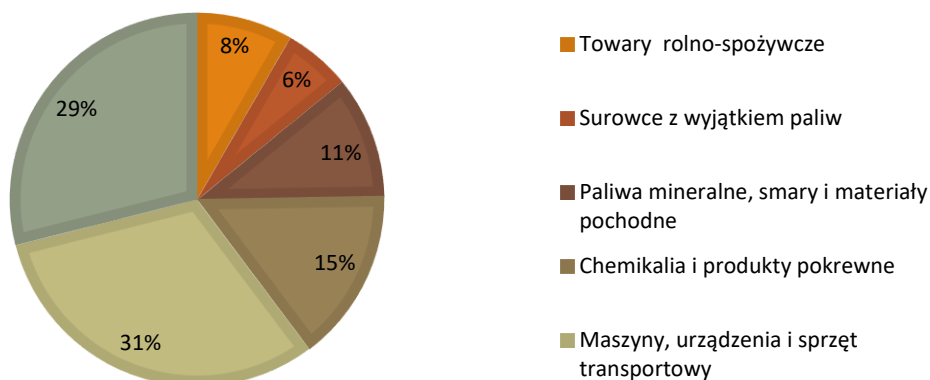
Źródło: GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

⁶⁹ Urząd Statystyczny Republiki Słowackiej.

W roku 2017 nadwyżka Słowacji w handlu zagranicznym wyniosła 1 175 milionów USD⁷⁰.

W strukturze importu Słowacji najważniejszymi pozycjami są Maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy odpowiadający w 2016 roku za 31% importu oraz Produkty przetwórstwa przemysłowego stanowiące 29% importu (Wykres 44).

Wykres 44. Struktura importu Słowacji w 2016r. [%]

Źródło: GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

Polska jest ważnym partnerem handlowym Słowacji. Import towarów z Polski w 2018 roku wyniósł 5,4 miliarda USD, a eksport ze Słowacji do Polski 6,2 miliarda USD⁷¹.

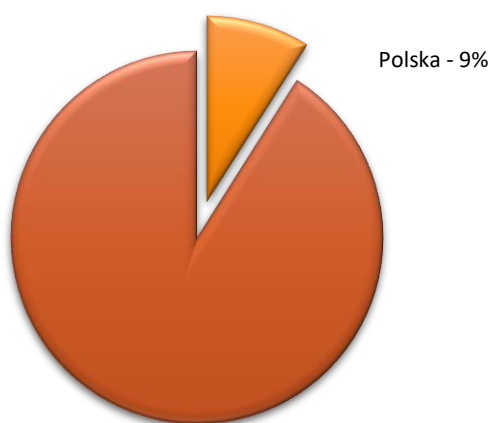
⁷⁰ GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

⁷¹ GUS – Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2018

7. BRANŻA NOWOCZESNE ROLNICTWO I PRZETWÓRSTWO SPOŻYWCZE

Sektor spożywczy jest jedną z najważniejszych i najszybciej rosnących gałęzi polskiej gospodarki. Wartość produkcji sprzedanej w 2018 roku wyniosła 184,17 miliardy PLN, wzrost w stosunku do roku 2017 wyniósł 3,9%⁷². Polska jest szóstym producentem żywności w Unii Europejskiej za Niemcami, Francją, Włochami, Wielką Brytanią i Hiszpanią. Udział Polski w produkcji żywności w UE wynosi około 9%⁷³ (Wykres 45).

Wykres 45. Udział Polski w produkcji spożywczej w Unii Europejskiej [%]

Źródło: GUS

Kluczowe trendy silnie oddziałujące na pozycję sektora rolno-spożywczego w Polsce i regionie to obecnie:

- **Rozwój małych, ekologicznych gospodarstw.** W ostatnich latach stopniowo wzrasta zapotrzebowanie rynku na produkty dostarczane przez gospodarstwa ekologiczne. Jest to wynikiem zarówno zmian w strukturze konsumpcji, jak i postaw konsumentów, co przekłada się bezpośrednio na wzrost zapotrzebowania na żywność ekologiczną. Innym czynnikiem wpływającym na rozwój tego sektora produkcji rolnej są możliwości pozyskiwania dofinansowania ze środków Unii Europejskiej⁷⁴.
- **Wysokie bezpieczeństwo żywności.** Bezpieczeństwo żywności to z jednej strony zapewnienie braku szkodliwych substancji w produktach i surowcach spożywczych, a z drugiej zapewnienie odpowiednich, bezpiecznych warunków ich transportu i przechowywania.

⁷² Analiza sektorowa PAIH – sektor spożywczy <https://www.paih.gov.pl/sektory/spozywczy>

⁷³ Rolnictwo w 2018 r., GUS, 2019 r.

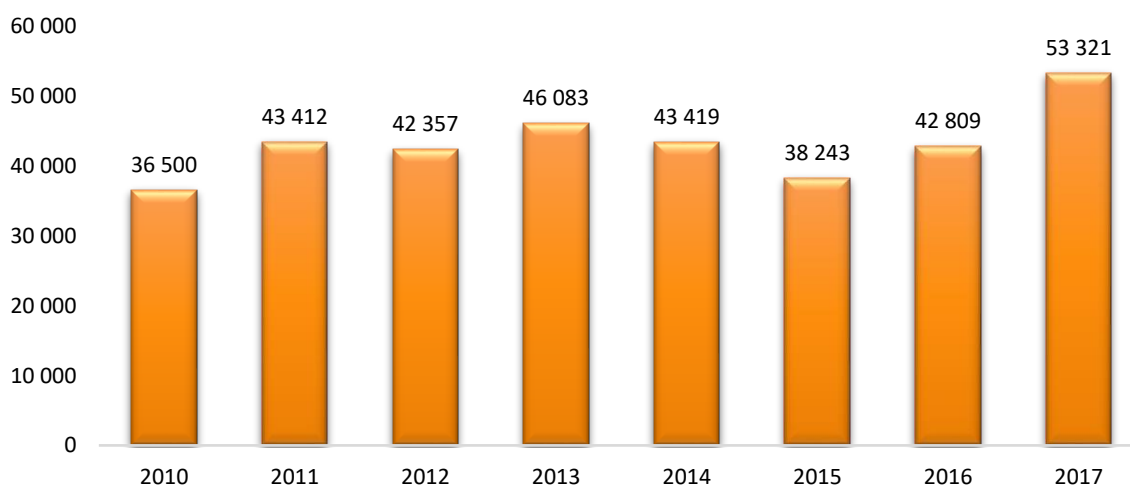
⁷⁴ Uwarunkowania i perspektywy rozwoju gospodarstw ekologicznych na obszarach przyrodniczo cennych województwa lubelskiego, A. Siedlecka, Siedlecka Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu Roczniki Naukowe, tom XVII, zeszyt 6, 2015 r.

- **Technologie przyjazne środowisku/zrównoważony rozwój.** Zrównoważony rozwój rozumiany jest jako zdolność do zaspokojenia potrzeb pokolenia obecnego bez naruszania interesów pokoleń przyszłych. Technologie produkcji rolnej i przetwórstwa spożywczego coraz częściej rozwijane są z takimi celami. Zarówno rosnąca świadomość odbiorców jak i wymagania prawne przyczyniają się do zwiększenia poziomu technologii przyjaznych środowisku w sektorze.
- **Rozwój żywności minimalnie przetworzonej.** Trend związany ze zmianą oczekiwań i gustów konsumentów. Przejawem tego trendu jest popularność żywności pochodzącej z pewnych, udokumentowanych źródeł o niskim stopniu przetworzenia w celu zapewnienia maksymalnego poziomu jakości dla odbiorców.
- **Integracja/kooperacja/wydłużenie łańcucha wartości.** Zarówno w Polsce jak i na świecie rośnie rola grup producenckich i przedsiębiorstw zintegrowanych zapewniających produkcję i przetwórstwo spożywcze w ramach jednej organizacji.
- **Konsolidacja.** Łączenie gospodarstw, konsolidacja areálu uprawnego w ramach większych jednostek organizacyjnych.

W 2018 roku w Polsce funkcjonowało ponad 1,4 miliona gospodarstw rolnych użytkujących 14,7 mln ha użytków rolnych (o 0,3% więcej niż w 2017 roku) i utrzymujących 9,8 mln sztuk dużych zwierząt gospodarskich (o 1,6% więcej niż w roku poprzednim)⁷⁵. W strukturze gospodarstw rolnych w Polsce, dominowały gospodarstwa najmniejsze posiadające do 5 ha użytków rolnych (53,3%). Odsetek gospodarstw największych, o powierzchni 50 ha i więcej wynosił jedynie 2,4%. Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwie od kilku lat utrzymuje się na poziomie około 10 ha (w 2018 r. wyniosła 10,3 ha)⁷⁶.

Wartość dodana wytworzona w polskim rolnictwie w 2017 roku wyniosła 53 321 milionów złotych. Zmiany wartości dodanej wytwarzanej przez rolnictwo prezentuje wykres poniżej (Wykres 46).

Wykres 46. Wartość dodana wytwarzana w rolnictwie (mln PLN)

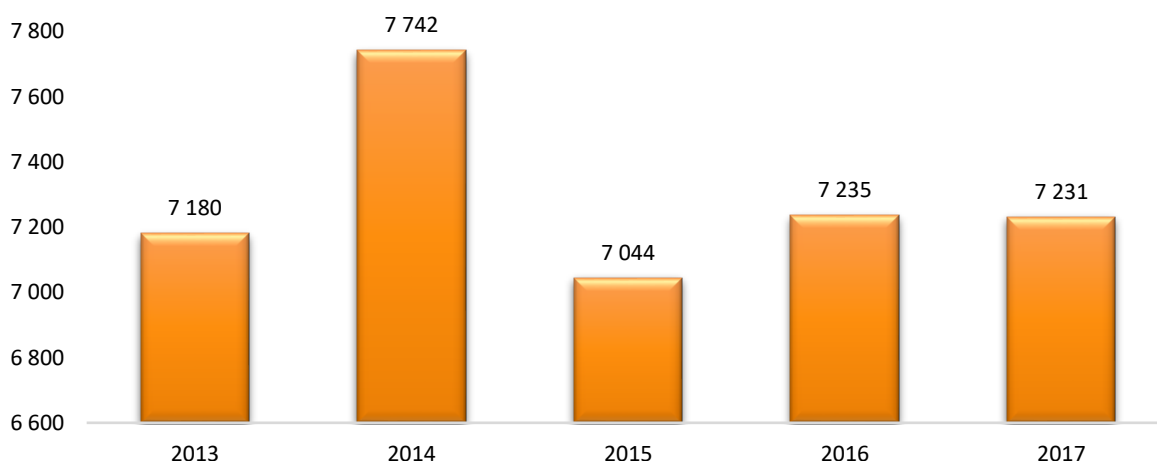
Źródło: GUS

⁷⁵ Rolnictwo w 2018 r., GUS, 2019 r.

⁷⁶ Rolnictwo w 2018 r., GUS, 2019 r.

Rok 2018 przyniósł spadek globalnej produkcji rolniczej liczonej w cenach stałych (w stosunku do roku poprzedniego o 2,0%). O spadku zdecydowało przede wszystkim zmniejszenie produkcji roślinnej o prawie 7%. Jednocześnie odnotowano wzrost produkcji zwierzęcej o 2,6%. Wartość produkcji globalnej sektora rolnego w cenach bieżących w 2018 roku zmniejszyła się o 3,7% w wyniku spadku wartości produkcji roślinnej o 5,6% i produkcji zwierzęcej o 1,9%⁷⁷ w porównaniu z rokiem 2017. Dane GUS przedstawiające wartość produkcji globalnej w Polsce w przeliczeniu na 1 ha prezentuje wykres poniżej (Wykres 47).

Wykres 47. Wartość globalna produkcji rolnej w Polsce (zł/ha)

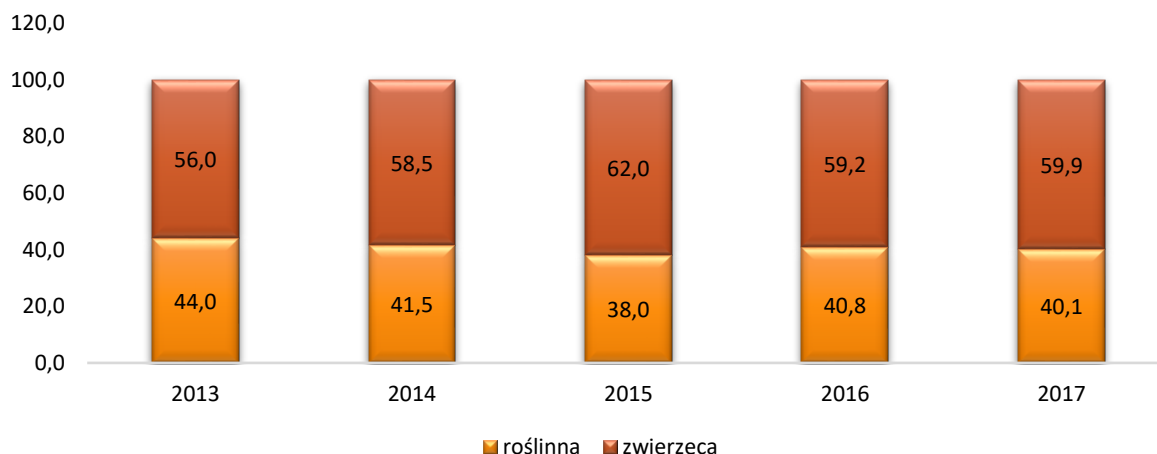

Źródło: GUS – bank danych lokalnych

W strukturze towarowej polskiego rolnictwa przeważa produkcja zwierzęca, która odpowiada za około 60% wolumenu produkcji. Udział produkcji roślinnej stopniowo maleje – w roku 2017 produkcja roślinna odpowiadała za 40,1% produkcji rolnej (Wykres 48).

⁷⁷ Rolnictwo w 2018 r., GUS, 2019 r.

Wykres 48. Struktura towarowa produkcji rolnej w Polsce [%]

Źródło: GUS – bank danych lokalnych

Od momentu przystąpienia Polski do UE znaczący udział we wzroście dochodów rolników miało finansowe wsparcie rolnictwa ze środków Wspólnoty, w tym przede wszystkim dopłaty bezpośrednie. Należy przy tym zauważyć, że w związku rozdrobnieniem rolnictwa poziom dopłat jest w Polsce znacząco niższy od poziomu w pozostałych krajach UE. Dwie trzecie polskich rolników uzyskuje z dopłat bezpośrednich kwotę nie przekraczającą 5 tysięcy PLN rocznie⁷⁸. Według danych opracowanych przez Biuro Analiz Sejmowych, w 2017 r. najwyższe płatności bezpośrednie w przeliczeniu na 1 osobę zatrudnioną w sektorze rolnictwa otrzymały: Luksemburg (13,9 tysięcy EURO), Dania (12,8 tysięcy EURO), Irlandia (11,3 tysięcy EURO), Szwecja (11 tysięcy EURO), Francja (10,6 tysięcy EURO), Niemcy i Wielka Brytania (po 9,7 tysięcy EURO). Niższe wsparcie bezpośrednie niż Polska miały tylko Chorwacja (2,0 tysięcy EURO) oraz Rumunia (0,9 tys. euro)⁷⁹. W związku z niskim poziomem wsparcia większość rolników wykorzystuje dopłaty bezpośrednie jako dodatek do budżetu domowego i pokrycia bieżących kosztów produkcji.

Polski sektor spożywczy odpowiada za ponad 20% wartości sprzedaży całego krajowego przemysłu. Tworzy go około 15 tysięcy firm zatrudniających ponad 400 tysięcy osób, co odpowiada za 16% wszystkich zatrudnionych w przemyśle krajowym. Według danych GUS w roku 2018 w sektorze funkcjonowało 1385 przedsiębiorstw zatrudniających 50 i więcej pracowników⁸⁰.

Wartość sprzedaży sektora przetwórstwa rolno-spożywczego w Polsce stanowi ponad 6% PKB. Największy udział w przemyśle spożywczym ma przetwórstwo mięsa około 22%. O połowę mniejszy udział mają branża mleczarska około 12% i napojów alkoholowych 10%. Znaczącą pozycję w polskim przemyśle spożywczym mają również branże owocowo-warzywna, piekarska i ciastkarska, których udział wynosi od 5,9% do 7,4% wartości produkcji sprzedanej tego działu gospodarki.

⁷⁸ Rola instrumentów wspólnej polityki rolnej Unii Europejskiej w podnoszeniu jakości życia mieszkańców obszarów wiejskich; dr Bogumiła Grzebyk; Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy, nr 52 (4/2017).

⁷⁹ Eurostat

⁸⁰ GUS Bank Danych Lokalnych

Na tle całego unijnego przemysłu spożywczego polski przemysł spożywczy wyróżnia się produkcją mleka i przetworów mleczarskich (czwarta pozycja wśród krajów UE). Przemysł mięsny zajmuje piątą pozycję z udziałem 10,4%. Na szóstym miejscu w Unii plasuje się kilka branż: przemysł owocowo-warzywny (10,5%), napojów alkoholowych (9,8%) oraz piekarski i ciastkarski (6,3%)⁸¹.

Polscy producenci rolni charakteryzują się wysoką konkurencyjnością zarówno w UE, jak i na świecie. Wartość eksportu produktów rolno-spożywczych w 2018 roku wyniosła 94,68 mld PLN po wzroście o 6,8% w porównaniu do roku poprzedniego⁸². Eksport stanowił 41% wartości przychodów sektora ogółem. Około 80% eksportu produktów rolno-spożywczych trafia do krajów Unii Europejskiej. Głównym partnerem handlowym Polski pozostają Niemcy z udziałem około 22% w eksporcie towarów rolno-spożywczych. Wyniki polskiego handlu artykułami rolno-spożywczymi utrzymują wysoką pozycję tej branży na arenie międzynarodowej. Jest to zarówno zasługą stosowania nowoczesnych technologii przetwórczych i wysokiej jakości surowców, jak również produkowania tradycyjnych wyrobów w oparciu o oryginalne receptury.

W roku gospodarczym 2018 zużycie nawozów mineralnych w przeliczeniu na czysty składnik (NPK) kształtowało się na poziomie zbliżonym do notowanego w roku poprzednim i wynosiło 142 kg NPK/ha. Zmniejszyło się zużycie nawozów naturalnych, a nieznacznie wzrosło nawozów wapniowych. Wskaźnik zużycia nawozów wapniowych w czystym składniku na 1 ha użytków rolnych wynosił 55 kg wobec 53 kg przed rokiem. Jest to nadal wielkość niewystarczająca w stosunku do rejestrowanego w Polsce zakwaszenia gleby. Sprzedaż środków ochrony roślin na potrzeby rolnictwa, w porównaniu z rokiem 2017, obniżyła się o około 8%.

W 2017 roku w całej Polsce funkcjonowało zaledwie 7,4 tysiąca gospodarstw stosujących metody zintegrowane oraz 20,3 tysiąca gospodarstw stosujących ekologiczne metody produkcji. Należy zauważyć, że i tak niewielka liczba gospodarstw integrowanych zmniejszyła się w stosunku do roku 2016 o prawie 20%. Po dynamicznym rozwoju rolnictwa ekologicznego w latach 2004–2013, od 2014 roku wyraźnie widoczna jest tendencja spadkowa. W roku 2017 w porównaniu z rokiem poprzednim, liczba gospodarstw ekologicznych zmniejszyła się o prawie 10%. W ostatnich latach w wyniku procesów intensyfikacji i koncentracji produkcji zwiększyła się rola rolnictwa jako emitenta gazów cieplarnianych oraz różnego rodzaju zanieczyszczeń, w tym pyłów zawieszonych i metali ciężkich. Źródłem tego typu emisji jest przede wszystkim rosnące zwiększone zużycie środków produkcji (nawozy, pestycydy, paliwa, energia), zabiegi agrotechniczne oraz spalanie resztek poźniwnych. Główne gazy produkowane przez omawiany dział gospodarki to metan i podtlenek azotu, które mają dużo większy potencjał wywoływania efektu cieplarnianego niż dwutlenek węgla. Rolnictwo jest obecnie odpowiedzialne za około 94% całkowitej emisji amoniaku w Polsce, z czego wykorzystanie nawozów naturalnych jest odpowiedzialne za ponad 70% emisji tego związku.

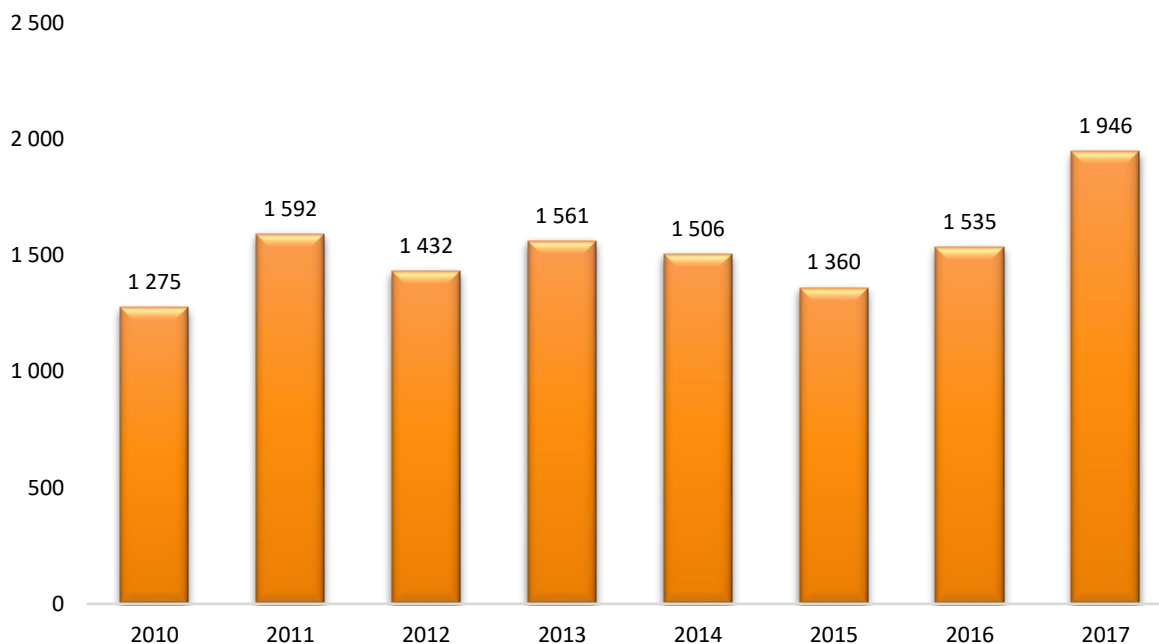
⁸¹ <https://www.wrp.pl/przetworstwo-rolno-spozywcze-polsce/>

⁸² GUS www.stat.gov.pl

7.1 OCENA POTENCJAŁU EKSPORTOWEGO, INNOWACYJNEGO ORAZ WPŁYWU BRANŻY NA GOSPODARKĘ REGIONU

Nowoczesne rolnictwo i przetwórstwo spożywcze ma znaczący wpływ na gospodarkę województwa świętokrzyskiego. Wartość dodana wytworzona w rolnictwie województwa świętokrzyskiego wyniosła w 2017 roku 1 946 milionów złotych, co odpowiadało 4,8% wartości dodanej ogółem wytwarzanej w regionie⁸³ (Wykres 49).

Wykres 49. Wartość dodana wytwarzana przez rolnictwo regionu (mln PLN)

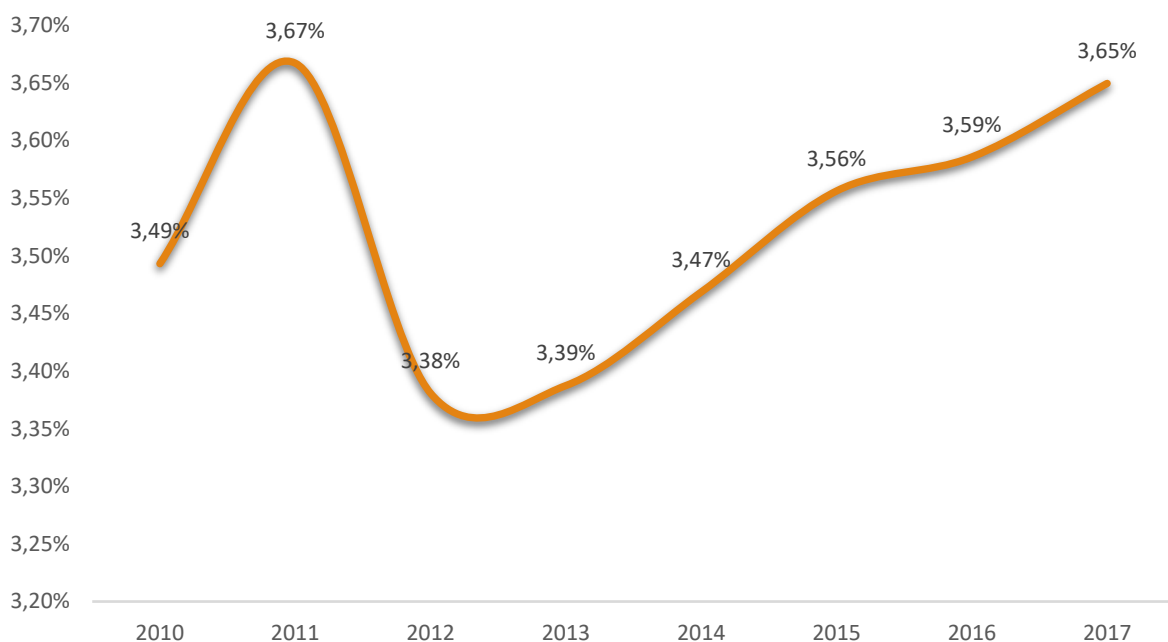
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS – bank danych lokalnych

W odniesieniu do całej Polski udział rolnictwa województwa świętokrzyskiego w 2017 roku wyniósł 3,65%⁸⁴. Udział ten stopniowo wzrasta od roku 2012. Zmiany wartości udziału wartości dodanej generowanej przez rolnictwo w regionie w globalnej produkcji rolnej w kraju prezentuje wykres poniżej.

⁸³ GUS Bank Danych Lokalnych

⁸⁴ GUS Bank Danych Lokalnych

Wykres 50. Udział województwa świętokrzyskiego w wartości dodanej generowanej w polskim rolnictwie (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS – bank danych lokalnych

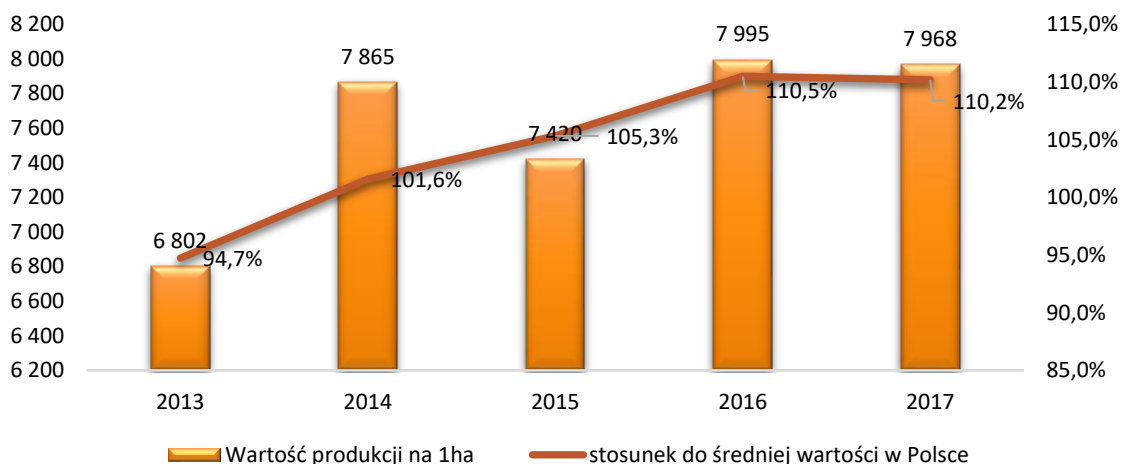
W czerwcu 2017 roku liczba gospodarstw rolnych posiadających użytki rolne wyniosła 83,5 tysięcy a ogólna powierzchnia gospodarstw rolnych, których użytkownicy mieli siedzibę na terenie województwa świętokrzyskiego wyniosła 564,8 tysięcy ha. Powierzchnia ta stanowiła około 3,4% powierzchni gruntów gospodarstw rolnych w kraju⁸⁵. Wśród gospodarstw w regionie dominowały te posiadające do 5 ha użytków rolnych stanowiące w 2017 roku 62,7% wszystkich gospodarstw w województwie.

W województwie świętokrzyskim wartość produkcji rolnej z jednego hektara w 2017 roku wynosiła 7 968 złotych i była o ponad 10% wyższa niż w całej Polsce⁸⁶. Rolnictwo w regionie wykazuje wyższy poziom produktywności niż średnia w Polsce już od 2014 roku. Zestawienie wartości w latach 2013–2017 prezentuje wykres poniżej.

⁸⁵ Rolnictwo w województwie świętokrzyskim w 2017 r.; Urząd Statystyczny w Kielcach, 2018 r.

⁸⁶ Rolnictwo w województwie świętokrzyskim w 2017 r.; Urząd Statystyczny w Kielcach, 2018 r.

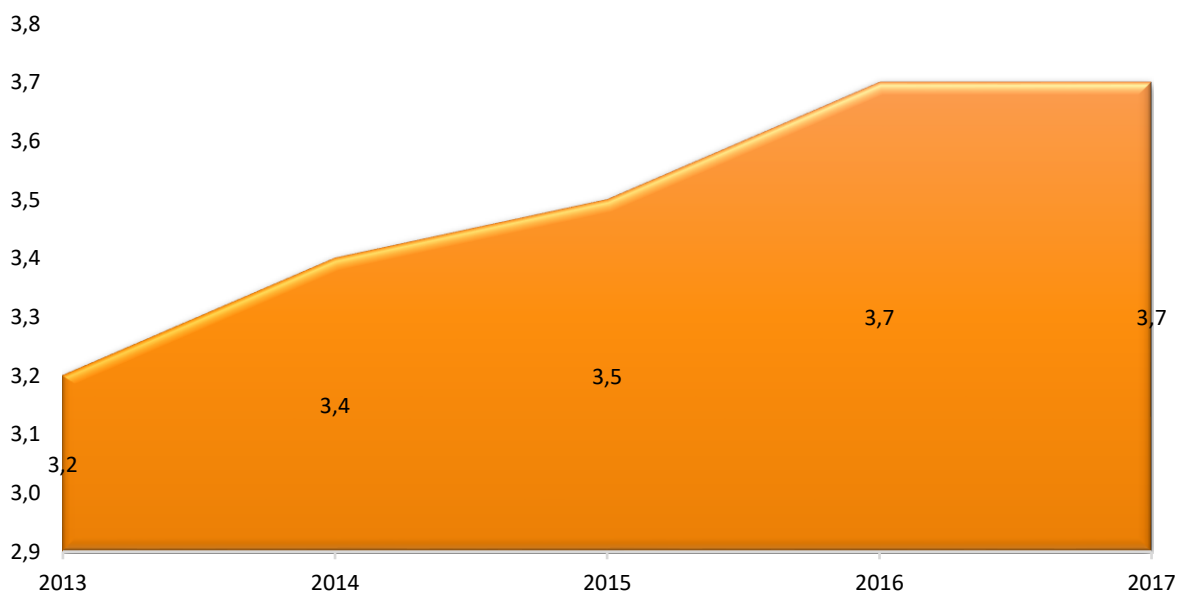
Wykres 51. Wartość globalna produkcji rolnej (zł/ha)

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS – bank danych lokalnych

Wzrost produktywności rolnictwa w województwie świętokrzyskim przekłada się na zwiększenie udziału regionu w globalnej produkcji rolnej w Polsce. W latach 2013–2017 udział województwa zwiększył się z 3,2% do 3,7% produkcji krajowej⁸⁷ (Wykres 52).

Wykres 52. Udział produkcji rolnej województwa świętokrzyskiego w produkcji krajowej [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS – bank danych lokalnych

⁸⁷ GUS Bank Danych Lokalnych

Wśród badanych firm z sektora nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego, największy odsetek stanowią przedsiębiorstwa, dla których najważniejszym obszarem działalności – generującym największe przychody, bądź z którym firma wiąże największe perspektywy i na dzień dzisiejszy już je rozwija – jest produkcja spożywcza i wynosi aż 39%. Powyżej 10% respondentów prowadzi swoją działalność w zakresie hodowli zwierząt (25% badanych), uprawy roślin (15% badanych) oraz usług cukierniczych (11 % badanych)⁸⁸ (Tabela 3).

Tabela 3. Obszary działalności badanych firm generujące największe przychody bądź, z którym firma wiąże największe perspektywy i na dzień dzisiejszy już je rozwija

Obszar działalności	Odsetek wskazań
Produkcja spożywcza	39%
Hodowla zwierząt	25%
Uprawa roślin	15%
Usługi cukiernicze	11%
Handel produktami spożywczymi	2%
Hodowla drzew	1%
Inne	6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI (n=200)

Wyniki badań pierwotnych wskazują, że 25% przedsiębiorstw z branży prowadzi działalność eksportową. Należy jednak zaznaczyć, że wszyscy przedsiębiorcy, którzy aktualnie nie eksportują swoich wyrobów bądź usług na rynki zagraniczne uważają, że w przyszłości mogą rozszerzyć swoją działalność poza granice Polski.

W celu oszacowania poziomu sprzedaży eksportowej branży posłużono się danymi Urzędu Celnego RP – Obroty towarowe oparte są wyłącznie na danych z dokumentów SAD i deklaracji INTRASTAT w zakresie danych o wielkości eksportu oraz dostaw wewnątrzwspólnotowych za lata 2010–2019 (do 30 listopada) towarów z wybranych sekcji z podziałem na województwa. W analizie uwzględniono następujące grupy towarów:

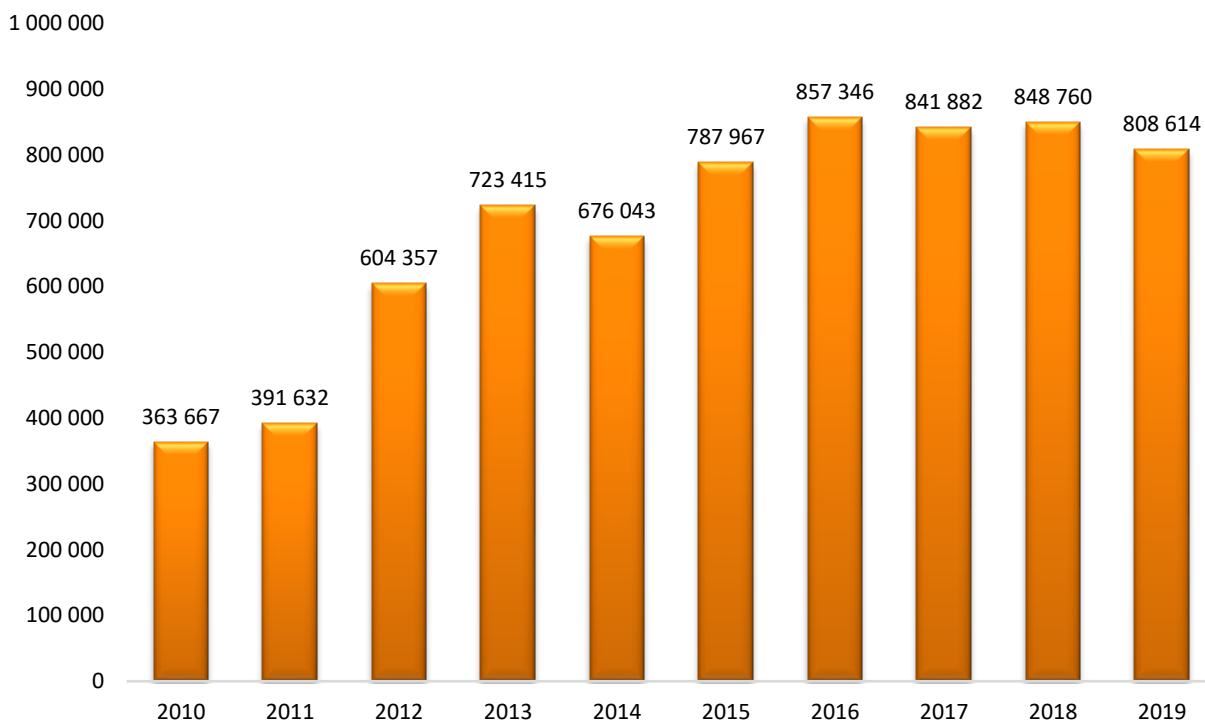
- Produkty pochodzenia roślinnego;
- Przetwory spożywcze;;
- Tłuszcze i oleje
- Zwierzęta żywe i produkty pochodzenia zwierzęcego.

Łączna sprzedaż produktów spożywczych na eksport w województwie świętokrzyskim w okresie styczeń-listopad 2019 roku wyniosła 808 614 tysięcy złotych. Wartość zanalizowana dla roku 2019

⁸⁸ Badania CATI

wynosi 882 miliony złotych i jest wyższa od uzyskanej w roku 2018 o około 3%. Wzrost eksportu branży z województwa świętokrzyskiego w roku 2018 w stosunku do roku 2017 wyniósł 0,8%. Dotychczas maksymalny poziom eksportu przedsiębiorstwa z regionu uzyskały w roku 2016 – 857,3 miliona złotych⁸⁹. Wykres poniżej przedstawia przychody eksportowe branży w okresie 2010 – listopad 2019 (Wykres 53).

Wykres 53. Wartość sprzedaży eksportowej branży nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego (tys. PLN)

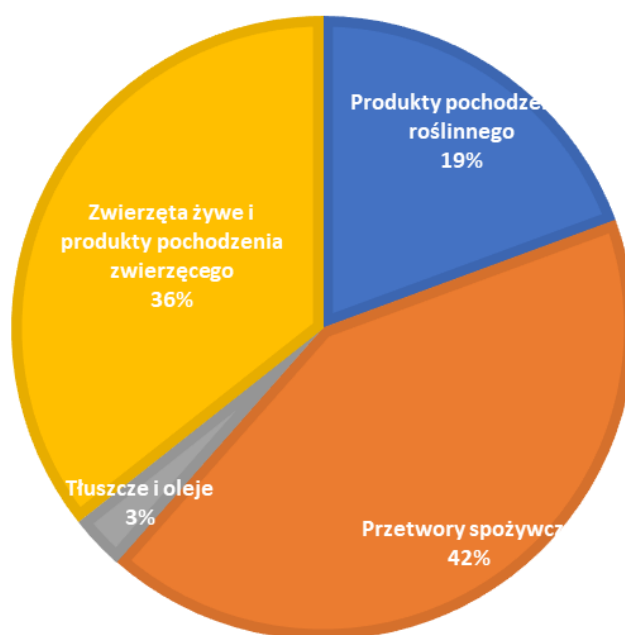
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Celnego RP

Eksport z województwa świętokrzyskiego obejmuje przede wszystkim przetwory spożywcze (42% w roku 2019) oraz produkty pochodzenia zwierzęcego (36%)⁹⁰.

⁸⁹ Dane Urzędu Celnego RP

⁹⁰ Dane Urzędu Celnego RP

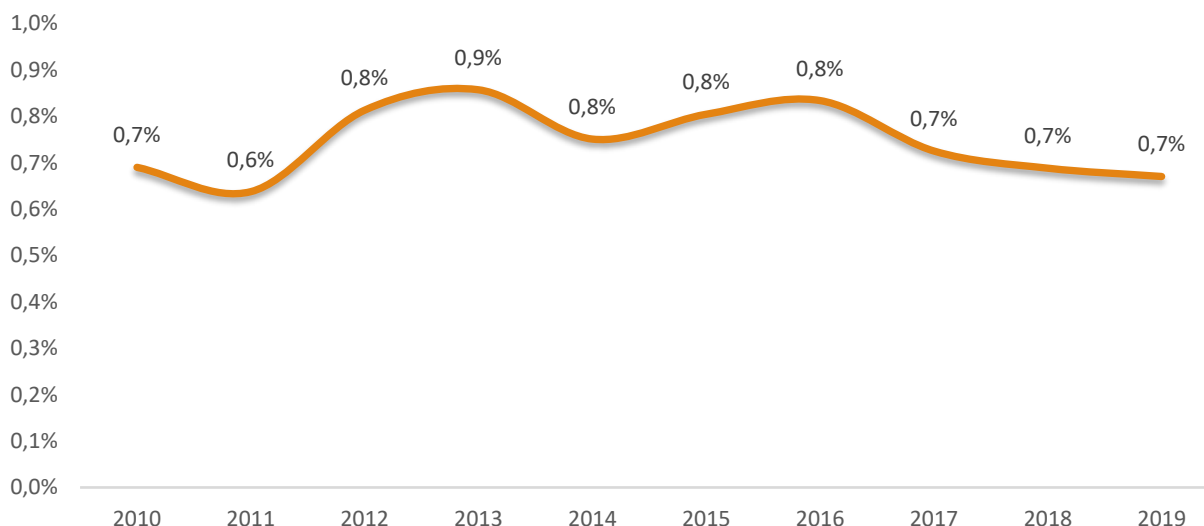
Wykres 54. Struktura eksportu produktów spożywczych z regionu styczeń-listopad 2019 r. [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Celnego RP

Udział województwa świętokrzyskiego w eksporcie produktów rolnych z Polski kształtuje się na poziomie 0,7% i znacząco odbiega na niekorzyść od wartości dodanej generowanej w regionie (3,6% wartości krajowej)⁹¹. Kształtowanie się udziału regionu w eksporcie produktów rolniczych z Polski prezentuje wykres poniżej.

Wykres 55. Udział eksportu produktów rolnych z regionu w eksporcie rolnym z Polski (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Celnego RP

⁹¹ Dane Urzędu Celnego RP i GUS Bank Danych Lokalnych www.stat.gov.pl

Kluczowym rynkiem eksportowym dla branży rolno-spożywczej z województwa świętokrzyskiego są Niemcy. Wartość eksportu do tego kraju w roku 2018 wyniosła 164,1 miliona złotych a w okresie styczeń – listopad 2019 126,5 miliona złotych⁹² (

Wykres 56).

Wykres 56. Eksport branży rolno-spożywczej z regionu do Niemiec (tys. PLN, %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Celnego RP

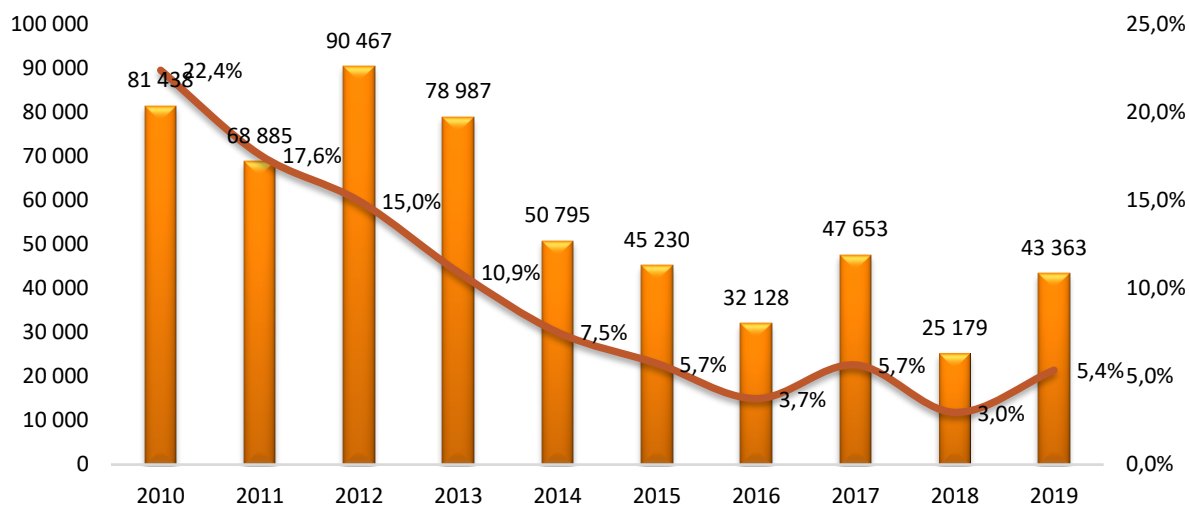
Warto zwrócić uwagę na malejący udział eksportu do Niemiec w całej sprzedaży zagranicznej branży – jeszcze w roku 2013 rynek niemiecki odpowiadał za 28,3% eksportu produktów spożywczych podczas gdy w 2019 jedynie za 15,6%⁹³.

Rynek ukraiński stanowił bardzo ważny rynek eksportu produktów rolnych i spożywczych z województwa do roku 2013 kiedy nastąpiło załamanie wywołane kryzysem na Ukrainie (agresja Rosji, wojna, kryzys gospodarczy). W roku 2019 nastąpiło wyraźne zwiększenie poziomu eksportowej do tego kraju.

⁹² Dane Urzędu Celnego RP

⁹³ Dane Urzędu Celnego RP

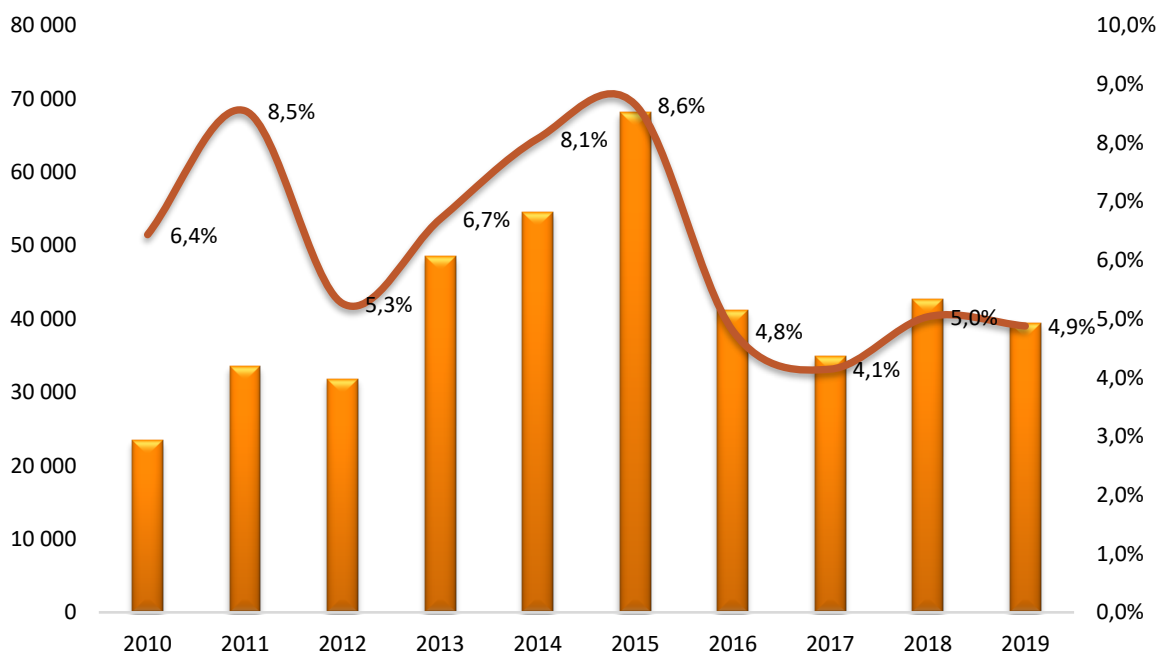
Wykres 57. Eksport branży rolno-spożywczej z regionu do Ukrainy (tys. PLN, %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Celnego RP

Czechy to kolejny ważny partner branży. Wartość eksportu i udział w eksporcie ogółem do tego kraju w ciągu ostatnich lat ustabilizował się na poziomie około 40 milionów złotych rocznie i 5% eksportu ogółem⁹⁴ (Wykres 58).

Wykres 58. Eksport branży rolno-spożywczej z regionu do Czech (tys. PLN, %)

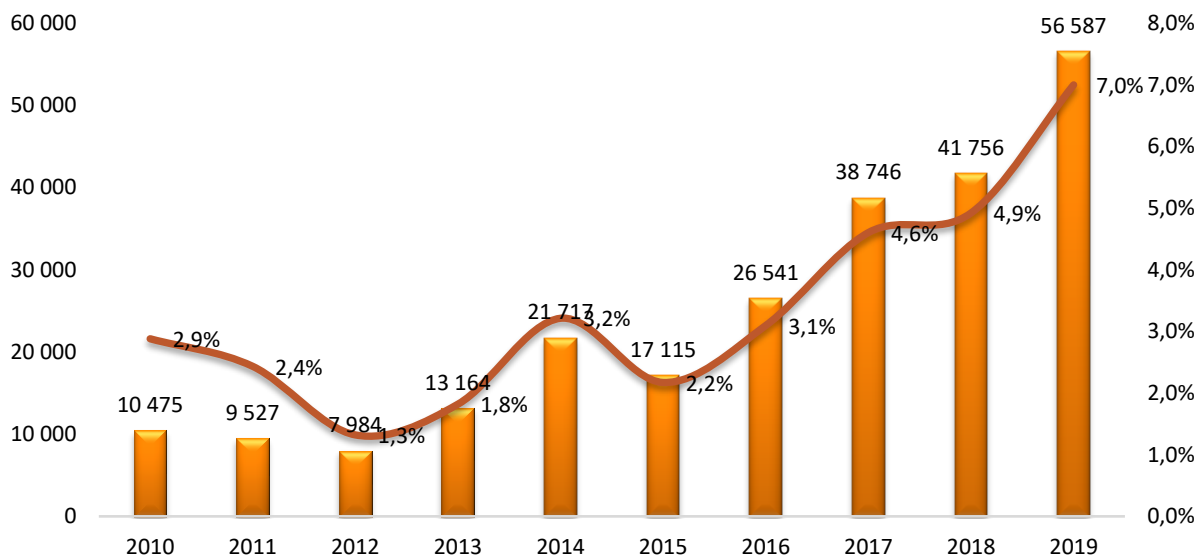

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Celnego RP

⁹⁴ Dane Urzędu Celnego RP

Słowacja to rynek eksportowy o najwyższej dynamice wzrostu. W roku 2019 udział Słowacji w eksporcie produktów spożywczych z województwa świętokrzyskiego osiągnął 7,0% wartości ogółem⁹⁵, a Słowacja stała się drugim najważniejszym rynkiem eksportowym branży po Niemczech (Wykres 59).

Wykres 59. Eksport branży rolno-spożywczej z regionu do Słowacji (tys. PLN, %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Celnego RP

Wśród wybranych do analizy rynków eksportowych najlepsze perspektywy wykazuje rynek słowacki.

W badaniach jakościowych (badania IDI, badania fokusowe) przedsiębiorcy z regionu wskazywali jako kluczowe produkty eksportowe jabłka, soki i chipsy produkowane w województwie⁹⁶.

Działalność innowacyjna w branży obejmuje działania w zakresie innowacji produktowej, procesowej ale też marketingowej. Badani wskazywali zmiany odmian produkowanych warzyw i owoców w kierunku bardziej poszukiwanych na rynkach eksportowych, sortowanie produktów pod kątem jakości czy wykorzystanie saszetek pochłaniających etylen jako przykłady wdrażanych innowacji⁹⁷.

⁹⁵ Dane Urzędu Celnego RP

⁹⁶ Badania fokusowe

⁹⁷ Badania fokusowe.

8. ANALIZA RYNKÓW EKSPORTOWYCH POD KĄTEM MOŻLIWOŚCI EKSPORTU PRODUKTÓW BRANŻY NOWOCZESNEGO ROLNICTWA I PRZETWÓRSTWA SPOŻYWCZEGO

8.1 NIEMCY

Szeroko rozumiany sektor rolno-spożywczy w Niemczech zatrudnia około 4,5 miliona pracowników⁹⁸. W rolnictwie pracuje jednak jedynie 620 000 osób (1,4% ludności aktywnej zawodowo kraju). W Niemczech funkcjonuje około 275 000 gospodarstw rolnych o łącznej powierzchni 16,6 miliona hektarów użytków rolnych. W ostatnich latach z roku na rok maleje liczba gospodarstw oraz liczba osób zatrudnionych w rolnictwie i kształcących się w zawodach rolniczych. Wielkość gospodarstw rolnych różni się bardzo w zależności od regionu. Przeciętne gospodarstwo rolne w Niemczech liczy 61 ha, jednak we wschodniej części Niemiec (dane NRD) dominują gospodarstwa wielkoobszarowe o powierzchni ponad 200 ha, podczas gdy w części zachodniej wielkość przeciętnego gospodarstwa wynosi około 30 ha⁹⁹.

Niemcy należą do krajów o największych obrotach w handlu produktami rolnymi na świecie i plasują się na czwartym miejscu za Stanami Zjednoczonymi i Holandią oraz Chinami w gronie największych eksporterów i importerów produktów rolno-spożywczych. W Unii Europejskiej Niemcy są największym producentem mleka i wieprzowiny. Wartość produkcji rolnej osiąga ponad 55 miliardów EURO rocznie. Udział branży rolno-spożywczej w tworzeniu wartości dodanej wynosi 6%¹⁰⁰ całkowitej wartości dodanej brutto w Niemczech. Niemiecka branża spożywcza jest czwartym co do wielkości sektorem przemysłu w Niemczech. W roku 2019 wartość produkcji sprzedanej sektora rolno-spożywczego wyniosła 57 miliardów EURO, co odpowiadała za 13,0% całkowitych przychodów sektora w Unii Europejskiej¹⁰¹ (Wykres 60).

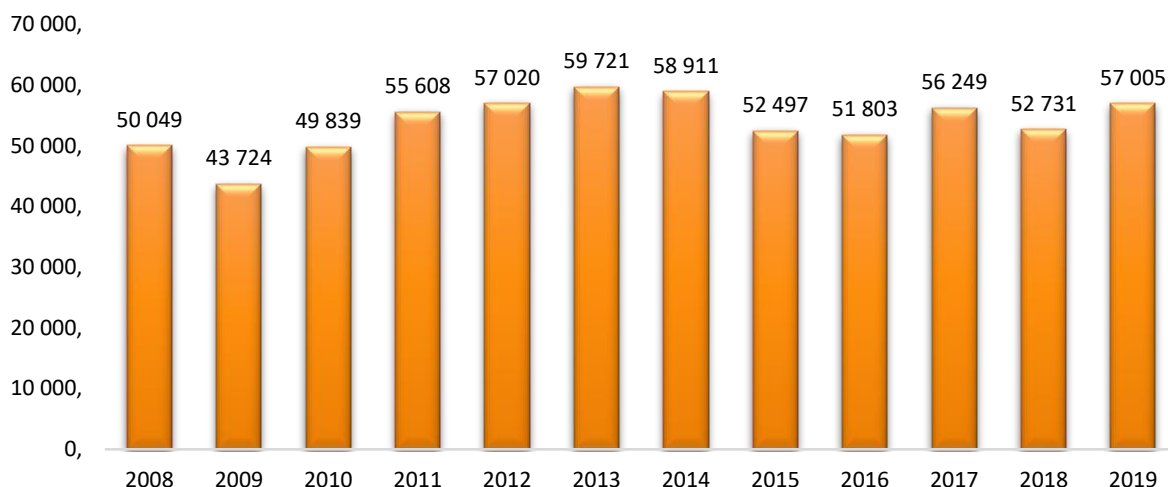
⁹⁸ Eurostat – Agriculture, forestry and fishery statistics 2018.

⁹⁹ Eurostat – Agriculture, forestry and fishery statistics 2018.

¹⁰⁰ <https://polen.diplo.de/pl-pl/02-themen/02-3-wirtschaft/09-landwirtschaft-d/-/2212918>

¹⁰¹ Eurostat – Agriculture, forestry and fishery statistics 2018.

Wykres 60. Wartość produkcji sprzedanej sektora rolno-spożywczego w Niemczech (mln €)

Źródło: Eurostat

Był to drugi wynik w UE po Francji. Wzrost przychodów w 2017 roku wyniósł 8% w stosunku do roku poprzedniego i należał do najwyższych w Unii Europejskiej.

Największą grupę przedsiębiorstw stanowi w sektorze spożywczym w Niemczech stanowią małe i średnie podmioty gospodarcze – 6 tysięcy przedsiębiorstw zatrudniających 550 tys. pracowników w całych Niemczech¹⁰². Liderzy na tym rynku to Nestle, Dr. Oetker, Vion Food Group, Tchibo, Coca-Cola oraz Kraft Foods.

Niemcy są największym producentem nabiału w Europie. Produkcja mleka osiąga 30 milionów ton rocznie (6 pozycję w skali globalnej). Branża ta zatrudnia ponad 36 tysięcy pracowników¹⁰³. Całkowita wartość rocznej produkcji szacowana jest na 21 miliardów EURO. Sektor opiera się na małych i średnich przedsiębiorstwach. Mleczarstwo w Niemczech jest segmentem rynku o niskim poziomie koncentracji – trzech głównych graczy kontroluje około 19% rynku.

Jednocześnie Republika Federalna Niemiec jest największym konsumentem produktów spożywczych w Europie. Niemcy to 82 miliony konsumentów, których roczne wydatki na żywność i napoje wynoszą około 170 miliardów EURO¹⁰⁴. Prognozy wskazują na dalszy stabilny wzrost branży spożywczej w najbliższych latach. Liderem wzrostu będzie segment żywności nowoczesnej: zdrowej i ekologicznej. Rosnący popyt dotyczył będzie również nabiału, napojów bezalkoholowych, kawy i herbaty.

Segment mięsa i wędlin jest największym segmentem rynku spożywczego w Niemczech. Całościowe spożycie mięsa na jednego obywatela Niemiec rocznie szacuje się na około 90 kilogramów, w tym około 32 kilogramy wędlin. Z tych powodów jest to najatrakcyjniejszy rynek docelowy dla sprzedaży mięsa i wędlin w Europie. Analitycy przewidują około 5% wzrostu wartości rynku wędlin pakowanych, około 2% wzrostu wartości rynku kiełbas oraz pakowanych wędlin i produktów mięsnych o obniżonej

¹⁰² <https://polen.diplo.de/pl-pl/02-themen/02-3-wirtschaft/09-landwirtschaft-d/-/2212918>

¹⁰³ Eurostat – Agriculture, forestry and fishery statistics 2018

¹⁰⁴ NIEMCY W ŚWIETLE FAKTÓW I LICZB, 2018r.

zawartości tłuszczu. Nowe trendy żywnościowe wymuszają na producentach do intensyfikację działań w zakresie produkcji organicznej. Konsumenci coraz częściej i chętniej sięgają po produkty ekologiczne i organiczne¹⁰⁵.

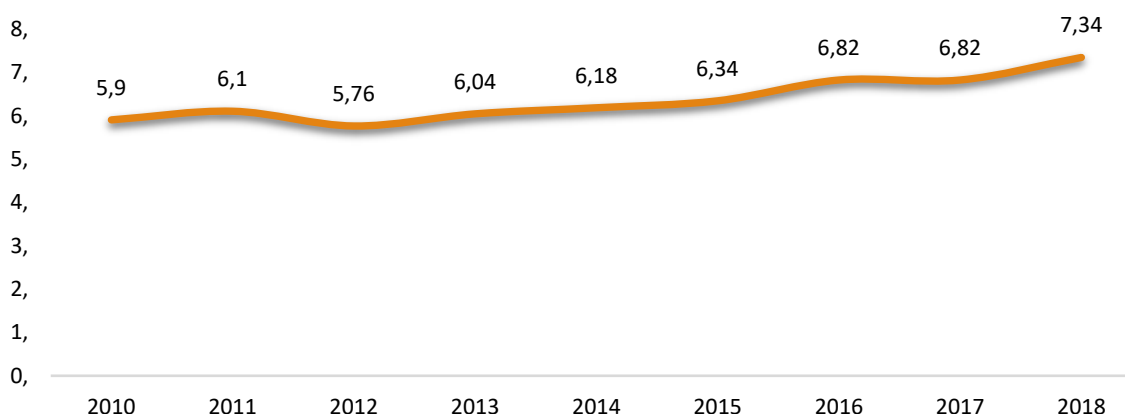
Statystyczny Niemiec spożywa 75 kilogramów pieczywa rocznie. Wartość rynku w skali roku szacuje się na około 13 bilionów euro i stale rośnie. Największymi segmentami są tu ciastka czekoladowe (21 %), herbatniki maślane (17%) ciastka z kremem (14%). Analitycy prognozują stabilny wzrost tego sektora o około 2% rocznie.

Segment owoców i warzyw jest szczególnie atrakcyjny dla potencjalnych eksporterów, gdyż jedynie 20% zapotrzebowania rynkowego owoców i warzyw jest zapewniane przez producentów niemieckich.

Wartość rynku przekąsek to około 13 miliardów EURO. Wysoki potencjał innowacji i niskie bariery wejścia na ten rynek rozwija się bardzo szybko. Roczne przeciętne spożycie słodczy na mieszkańca Niemiec szacuje się na około 32 kilogramy.

Rolnictwo ekologiczne w Niemczech jest stosunkowo dobrze rozwinięte, podobnie jak rynek żywności ekologicznej, na którym obroty przekraczają rocznie 10 miliardów EURO. Pod ten rodzaj upraw przeznaczonych jest 1,3 mln ha, co stanowiło w 2018 roku 7,34%¹⁰⁶ całkowitej powierzchni upraw. Na rynku niemieckim funkcjonuje około 10 000 przedsiębiorstw przetwarzających żywność ekologiczną. Również to właśnie w Niemczech odbywają się największe na świecie targi produktów ekologicznych BIOFACH – organizowane co roku w Norymberdze (Wykres 61).

Wykres 61. Udział rolnictwa ekologicznego w powierzchni upraw

Źródło: Eurostat

Niemiecki handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi należy do największych na świecie – 4 miejsce wśród wszystkich krajów świata. Około 30% wszystkich wyprodukowanych w Niemczech towarów spożywczych trafia na eksport. Udział sektora eksportu z Niemiec wynosi około 6%. Najważniejszymi towarami eksportowymi są wyroby z mięsa wieprzowego, mleko i zboża., przeważnie do innych krajów Unii Europejskiej (80 proc. eksportu). Niemcy są również największym importerem

¹⁰⁵ NIEMCY W ŚWIECIE FAKTÓW I LICZB, 2018r.

¹⁰⁶ Eurostat.

produktów żywnościowych w Europie. Wartość importu żywności przetworzonej i nieprzetworzonej szacowana jest na około 70 miliardów euro rocznie¹⁰⁷.

Unia Europejska jest najważniejszym rynkiem zagranicznym. Najważniejszym partnerem niemieckiego handlu zagranicznego artykułami rolno-spożywczymi jest obecnie Holandia. Polska zajmuje w szóste miejsce.

¹⁰⁷ PAIH Przewodnik po rynku czeskim, październik 2018r.

8.1.1 ANALIZA 5-SIŁ PORTERA

Na podstawie analizy dostępnych danych dotyczących branży nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego w Niemczech dokonano analizy 5 sił Portera dla tego rynku.

Rysunek 9. Analiza 5 sił Portera dla niemieckiego rynku rolnictwa i przetwórstwa spożywczego

Źródło: opracowanie własne

Analiza 5 sił Portera to jedna z metod analizy strategicznej, która pozwoli na ocenę atrakcyjności danej branży w kontekście wstępnie wyselekcjonowanych rynków eksportowych. Analiza ta służy poznaniu otoczenia występującego na danym rynku, w szczególności istniejącej konkurencji, a co za tym idzie określenie rentowności wejścia na dany rynek.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020.

Analiza strukturalna sektora (5 sił Portera) pozwala ocenić atrakcyjność sektora na podstawie kształtowania się pięciu sił konkurencyjnych, które występują w każdym sektorze:

- Konkurencji w sektorze – rywalizacji między istniejącymi konkurentami,
- Groźby wejścia nowych konkurentów,
- Siły przetargowej nabywców,
- Siły przetargowej dostawców,
- Zagrożenia ze strony substytutów.

Analizy strukturalnej oceniając poszczególne siły w sektorze metodą ekspercką w skali 1-5 gdzie wartościom przypisano następujące znaczenie:

- 1 – wysoka siła oddziaływania, silny negatywny wpływ na atrakcyjność rynku
- 2 – negatywny wpływ na atrakcyjność rynku
- 3 – neutralny wpływ na atrakcyjność sektora
- 4 – umiarkowany pozytywny wpływ na rynek
- 5 – bardzo atrakcyjny wpływ na rynek.

W przypadku niemieckiego rynku nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego analiza wskazuje na następujące wyniki:

Konkurencji w sektorze: ocena 5. Rynek w kontekście konkurencji jest bardzo atrakcyjny. Wartość sprzedaży produktów wynosi 170 miliardów EURO rocznie i jest największe w Europie, dużą część stanowi import, co bezpośrednio przekłada się na możliwości sprzedaży produktów przez producentów z województwa świętokrzyskiego. Rynek rośnie w tempie 2-5% w ujęciu realnym w skali roku, co pozwala na pozytywną ocenę perspektyw tego rynku w przyszłości. Istnieją liczne segmenty i nisze na rynku, w których konkurencja i poziom koncentracji rynku w rękach największych graczy pozostaje stosunkowo niska stwarzając możliwości dla nowych konkurentów. Poziom cen w Niemczech jest wysoce atrakcyjny dla polskich przedsiębiorstw i stanowi o ich konkurencyjności cenowej.

Groźby wejścia nowych konkurentów: ocena 3. Ocena neutralna – istnieje groźba wejścia na rynek nowych konkurentów. Bariery prawne wejścia na rynek w przypadku przedsiębiorstw z innych krajów Unii Europejskiej są niskie i ograniczają się do spełnienia norm bezpieczeństwa żywności i opakowań. Istnieją liczne segmenty rynku gdzie należy spodziewać się pojawienia nowych konkurentów. Z drugiej strony ogólnie na rynku panują warunki konkurencyjne i działa duża liczba przedsiębiorstw, co ogranicza zagrożenie pojawienia się nowych podmiotów. Wejście na rynek wymaga znacznej skali produkcji i co za tym idzie znaczących inwestycji w infrastrukturę produkcyjną co ogranicza potencjał wejść na rynek ze strony nowych konkurentów.

Substytuty: ocena 3. Ocena neutralna – brak globalnych możliwości zastąpienia produktów spożywczych innymi produktami, jednak duża możliwość substytucji produktów tradycyjnych innowacyjnymi wyrobami spożywczymi. Istnieje grupa segmentów rynku gdzie nowoczesne rozwiązania dominują (przekąski, słodczyce) i stanowią podstawę do obniżenia oceny tego elementu rynku do neutralnej.

Siła przetargowa odbiorców: ocena 3. Siła odbiorców końcowych – konsumentów jest stosunkowo niska jednak dystrybutorzy w szczególności sieci handlowe dysponują bardzo dużą siłą przetargową w stosunku do producentów rolno-spożywczych. Ocena neutralna wynika z rosnącego popytu na produkty nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego, co przekłada się na lepszą pozycję negocjacyjną przedsiębiorstw prowadzących tego typu produkcję.

Siła przetargowa dostawców: ocena 3. Obszar oceniono jako neutralny dla perspektyw rynku. Wysoka siła przetargowa dotyczy dostawców środków produkcji rolniczej (nawozów, środków ochrony roślin, pasz), którzy dysponują przewagą negocjacyjną w stosunku do rolników. W przypadku pozostałych segmentów rynku siła przetargowa dostawców ze względu na poziom konkurencji jest umiarkowana.

Ogólnie poziom atrakcyjności branży nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego w Niemczech można ocenić jako znaczny (**ocena średnia 3,4**).

8.1.2 ANALIZA SWOT

Celem analizy SWOT jest uporządkowanie posiadanych informacji strategicznych w cztery grupy (cztery kategorie czynników strategicznych), dzięki którym zidentyfikowane zostaną mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia w zakresie badanych obszarów:

- S (Strengths) – mocne strony: wszystko to co stanowi atut, przewagę, zaletę analizowanego obszaru,
- W (Weaknesses) – słabe strony: wszystko to co stanowi słabość, barierę, wadę analizowanego obszaru,
- (Opportunities) – szanse: wszystko to co stwarza dla analizowanego obszaru szansę korzystnej zmiany,
- T (Threats) – zagrożenia: wszystko to co stwarza dla analizowanego obszaru niebezpieczeństwo zmiany niekorzystnej.

Analizę dla możliwości internacjonalizacji przedsiębiorstw z sektora nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego z województwa świętokrzyskiego w Niemczech przeprowadzono metodą ekspercką przy wykorzystaniu informacji i danych pochodzących z badań pierwotnych i wtórnych źródeł dostępnych publicznie. Przeprowadzona analiza podsumowuje możliwości ekspansji przedsiębiorstw działających w ramach inteligentnej specjalizacji regionu na rynku niemieckim. Wyniki analizy zestawiono w tabeli poniżej (Tabela 4).

Tabela 4. Analiza SWOT

Silne strony	Słabe strony
• Duża liczba producentów o wysokich kompetencjach • Przewaga kosztowa • Wysoka jakość usług i produktów • Doświadczenie na rynku niemieckim	▪ Niski poziom internacjonalizacji przedsiębiorstw ▪ Ograniczone zasoby finansowe ▪ Niski poziom innowacyjności

Silne strony	Słabe strony
• Dobra marka polskiej żywności na rynku niemieckim • Konkurencyjne ceny	
Szanse	Zagrożenia
▪ Duży, chłonny rynek ▪ Wzrost rynku szczególnie ▪ Niskie bariery wejścia ▪ Rosnące zainteresowanie rynku produktami organicznymi i ekologicznymi ▪ Wysokie ceny i marże na rynku	▪ Słabnąca koniunktura w gospodarce niemieckiej ▪ Konkurencja ▪ Możliwość substytucji ▪ Rosnące koszty pracy

Źródło: opracowanie własne

Analiza SWOT wskazuje na realizację **strategii agresywnej** na rynku niemieckim. Branża nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego w województwie świętokrzyskiego dysponuje przewagą silnych stron a rynek niemiecki charakteryzuje się przewagą szans nad zagrożeniami.

Strategia agresywna skupia się na wykorzystywaniu dostępnych okazji rynkowych. Należy szukać szans, okazji, które umożliwią ponadprzeciętny rozwój branży. Ważna jest też koncentracja zasobów na najlepszych produktach i wspieranie ich ekspansji na rynku.

Strategia agresywna obejmuje takie działania jak: wzmacnianie pozycji rynkowej, przejmowanie przedsiębiorstw konkurencyjnych i wytwarzających produkty substytucyjne, koncentracja na najlepiej rokujących produktach oraz wykorzystywanie dostępnych szans i okazji rynkowych.

8.2 UKRAINA

Sektor rolno-spożywczy stanowi jedną z podstawowych dziedzin gospodarki Ukrainy. Obszary wykorzystywane w celach rolniczych zajmują ponad 42 milionów hektarów, czyli około 70% powierzchni kraju. Na grunty orne przypada około 33 milionów hektarów. W 2013 roku sektor rolny wytwarzał 8,9% PKB Ukrainy, a w 2014 roku 9,5% PKB¹⁰⁸. Wzrost ten wynika jednak przede wszystkim nie ze wzmocnienia sektora, lecz osłabienia pozostałych gałęzi gospodarki.

Produkcja rolna w Ukrainie to przede wszystkim uprawa zbóż. Rynek ten jest zdominowany przez duże i silne holdingi. Do największych z nich można zaliczyć: Ukrlandfarming, Grupa Kernel, NCH, Mironowski Chliboproduct, Ukraińskie Agrarne Inwestycje, Astarta, HarvEast, Agroton, Sintal Agriculture. Niektóre z nich są notowane na giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie (Astarta Holding, Kernel Group, Agroton)¹⁰⁹.

W ukraińskie rolnictwo w 2014 roku uderzyła wojna celna z Federacją Rosyjską i dewaluacja hrywny, poprzez którą wartość rynkowa największych spółek znacząco się zmniejszyła, a spłata długów

¹⁰⁸ Narodowy Bank Centralny Ukrainy (NBU)

¹⁰⁹ KUKE Mapa rynków eksportowych

zaciągniętych w dolarach lub EURO stała się trudnym do udźwignięcia ciężarem. Pozytywnym elementem była decyzja Unii Europejskiej o jednostronnych udogodnieniach dla przywozu towarów z Ukrainy. Na mocy rozporządzenia UE cła na towary pochodzące z Ukrainy zostały obniżone lub zniesione. Czasowo zniesiono 82,2% taryf celnych UE nakładanych na eksport ukraińskich produktów rolnych oraz 83,4% taryf na produkty ukraińskiego przetwórstwa spożywczego.

Sektor rolno-spożywczy odgrywa kluczową rolę w eksporcie kraju i generuje w niektórych latach nawet ponad 40% wartości eksportu Ukrainy. W 2017 roku jego łączna wartość eksportu produktów rolno-spożywczych wyniosła 17,76 miliarda USD, w tym wartość eksportu zbóż wyniosła 6,5 miliarda USD. Z kolei w pierwszym półroczu 2018 roku łączna wartość eksportu sektora rolno-spożywczego osiągnęła poziom 8,5 miliardów USD, z czego eksportu zbóż 3,18 miliarda USD. Głównymi odbiorcami ukraińskiej produkcji rolnej są rynki azjatyckie (43% eksportu), do Europy trafia około 30% eksportu, a do Afryki 15%¹¹⁰. Ukraina jest jednym z największych dostawców zbóż do Unii Europejskiej.

Wartość sprzedaży produktów spożywczych na Ukrainie w 2018 roku wyniosła 138 miliardów złotych. Wzrost w stosunku do roku 2017 wyniósł 6%¹¹¹. Dystrybucję produktów spożywczych na Ukrainie zapewnia rozwinięta sieć sprzedaży detalicznej, na którą składa się ponad 32 000 punktów sprzedaży: marketów spożywczych, kiosków i sklepów na stacjach paliw.

Ceny artykułów spożywczych w Ukrainie systematycznie rosną, choć tempo tego wzrostu jest różne w poszczególnych segmentach produktów. Ceny osiągnęły już poziom innych krajów naszego regionu, a ponad połowa wyrobów żywnościowych jest około 20% droższa niż w Polsce. Od 1 lipca 2017 roku ceny na rynku ukraińskim zostały uwolnione – rząd Ukrainy wycofał się z regulowania cen.

Poziom rozwoju innowacyjnych produktów spożywczych, w tym produktów organicznych w Ukrainie jest stosunkowo niski. Analizy wskazują, że żywność ekologiczna stanowi około 1,0% wartości ukraińskiego rynku spożywczego. Badania otwartości konsumentów ukraińskich na innowacje spożywcze wskazuje, że około 30% Ukraińców spożywa innowacyjne produkty żywnościowe kilka razy w miesiącu¹¹².

¹¹⁰ OCENA SYTUACJI W HANDLU ZAGRANICZNYM W 2018 ROKU, Ministerstwo Przedsiębiorczości i Technologii.

¹¹¹ ROLNICTWO I GOSPODARKA ŻYWNOSCIOWA W POLSCE, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi; 2019r.

¹¹² Ocena innowacyjności polskich i ukraińskich konsumentów na rynku produktów żywnościowych; Anna Jasiulewicz, Marzena Lemanowicz; Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, nr 113, 2016, s. 77–87.

8.2.1 ANALIZA 5-SIŁ PORTERA

Na podstawie analizy dostępnych danych dotyczących branży nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego w Ukrainie dokonano analizy 5 sił Portera dla tego rynku (Rysunek 10).

Rysunek 10. Analiza 5 sił Portera dla ukraińskiego rynku rolnictwa i przetwórstwa spożywczego

Źródło: opracowanie własne

Analiza 5 sił Portera to jedna z metod analizy strategicznej, która pozwoli na ocenę atrakcyjności danej branży w kontekście wstępnie wyselekcjonowanych rynków eksportowych. Analiza ta służy poznaniu otoczenia występującego na danym rynku, w szczególności istniejącej konkurencji, a co za tym idzie określenie rentowności wejścia na dany rynek.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020.

Analiza strukturalna sektora (5 sił Portera) pozwala ocenić atrakcyjność sektora na podstawie kształtowania się pięciu sił konkurencyjnych, które występują w każdym sektorze:

- Konkurencji w sektorze – rywalizacji między istniejącymi konkurentami,
- Groźby wejścia nowych konkurentów,
- Siły przetargowej nabywców,
- Siły przetargowej dostawców,
- Zagrożenia ze strony substytutów.

Analizy strukturalnej oceniając poszczególne siły w sektorze metodą ekspercką w skali 1-5 gdzie wartościom przypisano następujące znaczenie:

- 1 – wysoka siła oddziaływania, silny negatywny wpływ na atrakcyjność rynku
- 2 – negatywny wpływ na atrakcyjność rynku
- 3 – neutralny wpływ na atrakcyjność sektora
- 4 – umiarkowany pozytywny wpływ na rynek
- 5 – bardzo atrakcyjny wpływ na rynek.

W przypadku ukraińskiego rynku produktów spożywczych analiza wskazuje na następujące wyniki:

Konkurencji w sektorze: ocena 4. Ocena pozytywna wynika przede wszystkim z potencjału rynku oraz stosunkowo niskiego poziomu konkurencji panującego obecnie na rynku. Na obniżenie oceny jednocześnie wpływają zagrożenia związane z ryzykiem działalności, korupcją panującą w kraju.

Groźby wejścia nowych konkurentów: ocena 2. Rynek charakteryzuje się wysokim potencjałem i stosunkowo niskimi barierami wejścia. Poziom konkurencji, liczba przedsiębiorstw prowadzących działalność wskazują na możliwości stosunkowo łatwego wejścia na rynek przez nowych producentów.

Substytuty: ocena 3. Ocena neutralna – brak globalnych możliwości zastąpienia produktów spożywczych innymi produktami, jednak duża możliwość substytucji produktów tradycyjnych innowacyjnymi wyrobami spożywczymi. Istnieje grupa konsumentów (około 30%) dysponująca funduszami i generująca popyt na takie produkty.

Siła przetargowa odbiorców: ocena 4. Siła odbiorców końcowych – konsumentów jest stosunkowo niska, dobrze rozwinięta sieć dystrybucji produktów spożywczych i jednocześnie brak koncentracji i dominacji sieci handlowych. Ocena pozytywna wskazuje na słabszą pozycję negocjacyjną odbiorców na rynku.

Siła przetargowa dostawców: ocena 2. Obszar oceniono jako negatywny dla perspektyw rynku. Wysoka siła przetargowa dotyczy dostawców środków produkcji rolniczej (nawozów, środków ochrony roślin, pasz), którzy dysponują przewagą negocjacyjną w stosunku do rolników oraz dużych grup producentów rolnych.

Ogólnie poziom atrakcyjności branży nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego w Ukrainie można ocenić jako przeciętny (**ocena średnia 3,0**).

8.2.2 ANALIZA SWOT

Celem analizy SWOT jest uporządkowanie posiadanych informacji strategicznych w cztery grupy (cztery kategorie czynników strategicznych), dzięki którym zidentyfikowane zostaną mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia w zakresie badanych obszarów:

- S (Strengths) – mocne strony: wszystko to co stanowi atut, przewagę, zaletę analizowanego obszaru,
- W (Weaknesses) – słabe strony: wszystko to co stanowi słabość, barierę, wadę analizowanego obszaru,
- (Opportunities) – szanse: wszystko to co stwarza dla analizowanego obszaru szansę korzystnej zmiany,
- T (Threats) – zagrożenia: wszystko to co stwarza dla analizowanego obszaru niebezpieczeństwo zmiany niekorzystnej.

Analizę dla możliwości internacjonalizacji przedsiębiorstw z sektora nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego z województwa świętokrzyskiego w Ukrainie przeprowadzono metodą ekspercką przy wykorzystaniu informacji i danych pochodzących z badań pierwotnych i wtórnych źródeł dostępnych publicznie. Przeprowadzona analiza podsumowuje możliwości ekspansji przedsiębiorstw działających w ramach inteligentnej specjalizacji regionu na rynku ukraińskim. Wyniki analizy zestawiono w tabeli poniżej (Tabela 5).

Tabela 5. Analiza SWOT

Silne strony	Słabe strony
• Duża liczba producentów o wysokich kompetencjach • Wysoka jakość usług i produktów • Konkurencyjne ceny • Wysoka wydajność produkcji • Innowacyjne produkty oferowane przez część producentów	▪ Niski poziom internacjonalizacji przedsiębiorstw ▪ Ograniczone zasoby finansowe ▪ Niski poziom innowacyjności
Szanse	Zagrożenia
▪ Duży, chłonny rynek ▪ Wzrost rynku ▪ Rosnące ceny ▪ Niskie bariery wejścia ▪ Dobra sieć dystrybucji	▪ Możliwość substytucji ▪ Konkurencja ▪ Wysokie ryzyko prowadzenia działalności ▪ Wysoki poziom korupcji ▪ Stosunkowo niskie wynagrodzenia i siła nabywcza konsumentów ▪ Słabo rozwinięty rynek produktów organicznych i ekologicznych ▪ Rosnące koszty pracy i produkcji rolnej w Polsce

Źródło: opracowanie własne

Analiza SWOT wskazuje na realizację na rynku ukraińskim **strategii konserwatywnej**. Branża nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego w województwie świętokrzyskiego dysponuje przewagą silnych stron jednocześnie zagrożenia w otoczeniu przeważają nad szansami.

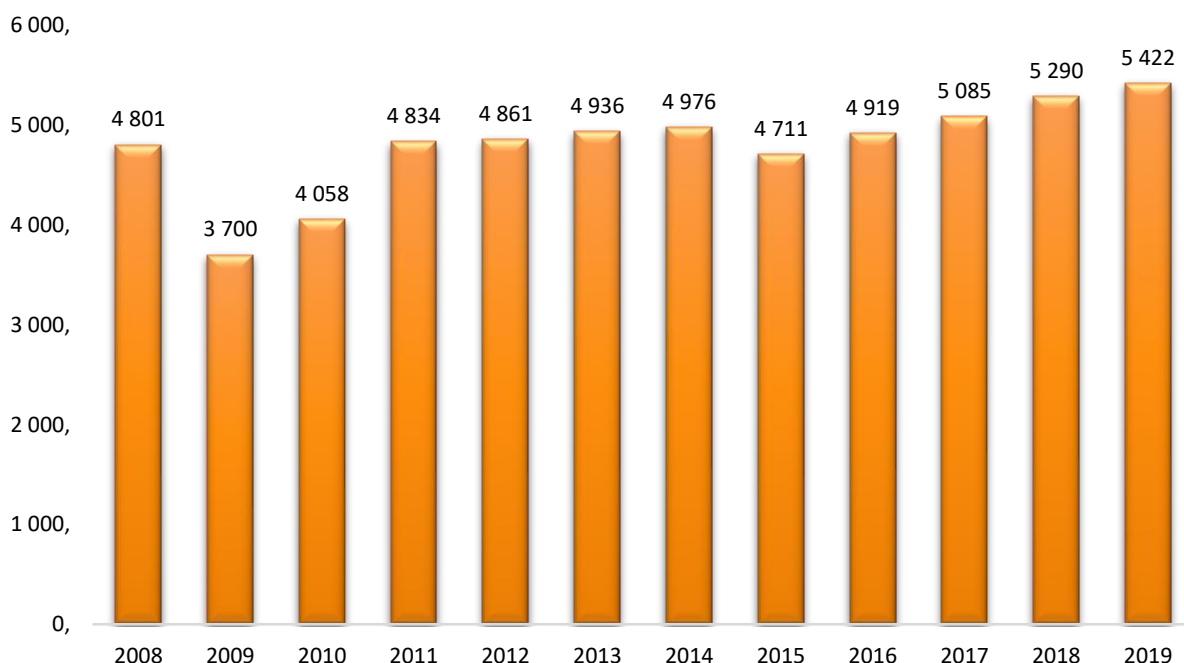
Strategia konserwatywna skupia się na wykorzystaniu silnych stron – w tym przypadku kompetencji i zasobów branży nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego w województwie świętokrzyskim.

Strategia konserwatywna obejmuje takie działania jak: unikanie zagrożeń na rynku, ograniczanie kosztów i optymalizacja produkcji, koncentracja na produktach o wysokim potencjale i wysokich marżach, przejęcia konkurentów na rynku docelowym.

8.3 CZECHY

Sektor rolno-spożywczy w Czechach generuje niecałe 5,5 miliarda EURO przychodów rocznie. Zgodnie z danymi Eurostatu w roku 2019 wartość sprzedana produkcji sektora wyniosła 5 422 miliony Euro. Wzrost w stosunku do roku 2018 wyniósł 2,4%¹¹³. Zmiany wartości produkcji sprzedanej sektora w Czechach przedstawia wykres poniżej (Wykres 62).

Wykres 62. Wartość produkcji sprzedanej sektora rolno-spożywczego w Czechach (mln €)

Źródło: Eurostat

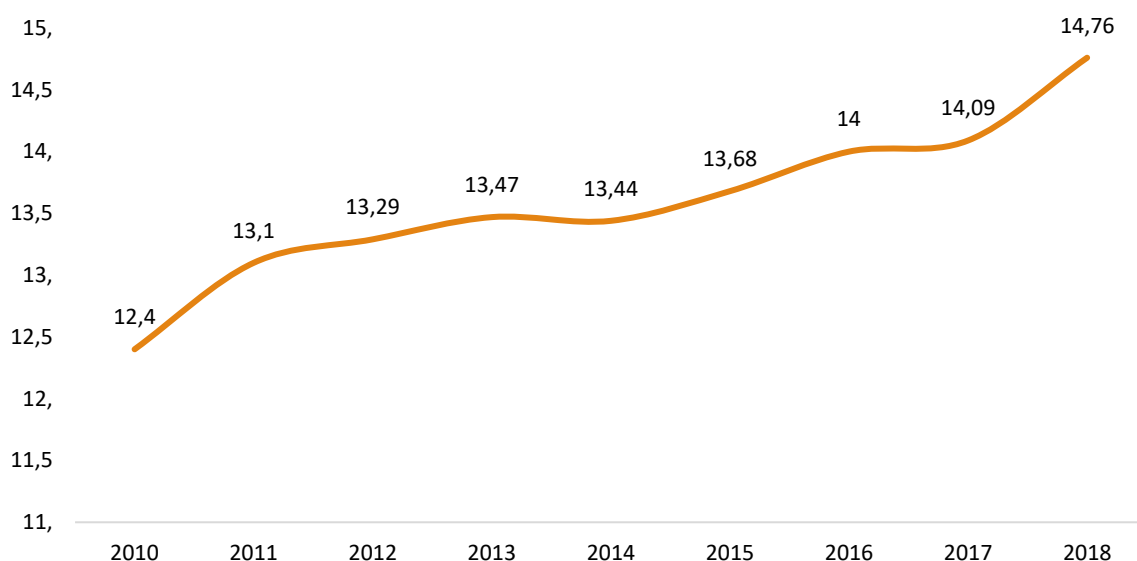
Całkowita powierzchnia ziem uprawnych w Czechach wynosi 3 miliony hektarów. Średnia wielkość gospodarstwa rolnego w Republice Czeskiej to ponad 150 hektarów. Zatrudnienie w rolnictwie stanowi

¹¹³ Eurostat – Agriculture, forestry and fishery statistics 2018

2,2% ogółu zatrudnionych w gospodarce czeskiej, a udział rolnictwa PKB nie odbiega od średniej dla krajów Europy Zachodniej i wynosi około 2%¹¹⁴.

Na uwagę zasługuje bardzo wysoki poziom rolnictwa ekologicznego. Grunty użytkowane na uprawy ekologiczne w Czechach stanowią prawie 15% ogólnego areału upraw, co czyni ten kraj jednym z najbardziej rozwiniętych pod względem rolnictwa ekologicznego w Unii Europejskiej. Co więcej zgodnie z danymi Eurostatu powierzchnia upraw ekologicznych w Czechach konsekwentnie wzrasta podczas gdy w innych krajach europejskich (np. Polsce i Niemczech) w ostatnich latach nastąpił wyraźny regres w tym obszarze. Zmiany udziału gospodarstw ekologicznych w ogólnej powierzchni upraw w latach 2010–2018 prezentuje wykres poniżej (Wykres 63).

Wykres 63. Udział gospodarstw ekologicznych w Czechach [%]

Źródło: Eurostat

W 2014 roku w czeskim przemyśle przetwórstwa spożywczego funkcjonowało łącznie 7 538 podmiotów gospodarczych. Łącznie zatrudniały one 85 796 pracowników. Największym przedsiębiorstwem przetwórstwa spożywczego w Czechach jest Agrofert kontrolowany przez obecnego premiera kraju Andrieja Babisa. W grupie Agrofert działa około 60 podmiotów działających w różnych sektorach rynku. Grupa zatrudnia ponad 15 500 pracowników. Jej udział w rynku przetwórstwa spożywczego wynosi około 30%¹¹⁵.

Wartość rynku produktów spożywczych (zakupy konsumentów) jest w Czechach oceniana na około 25 miliardów USD. Wydatki konsumentów na żywność stanowią około 25% budżetu do dyspozycji, co odpowiada wartościom w Polsce i na Słowacji.

Polska jest jednym z wiodących eksporterów żywności do Czech. W roku 2018 wielkość importu żywności osiągnęła 1 500 milionów ton, a Polska pod względem ilości importowanej żywności stała się największym partnerem handlowym Czech. W ujęciu wartościowym polski eksport zajmuje drugie

¹¹⁴ Eurostat – Agriculture, forestry and fishery statistics 2018.

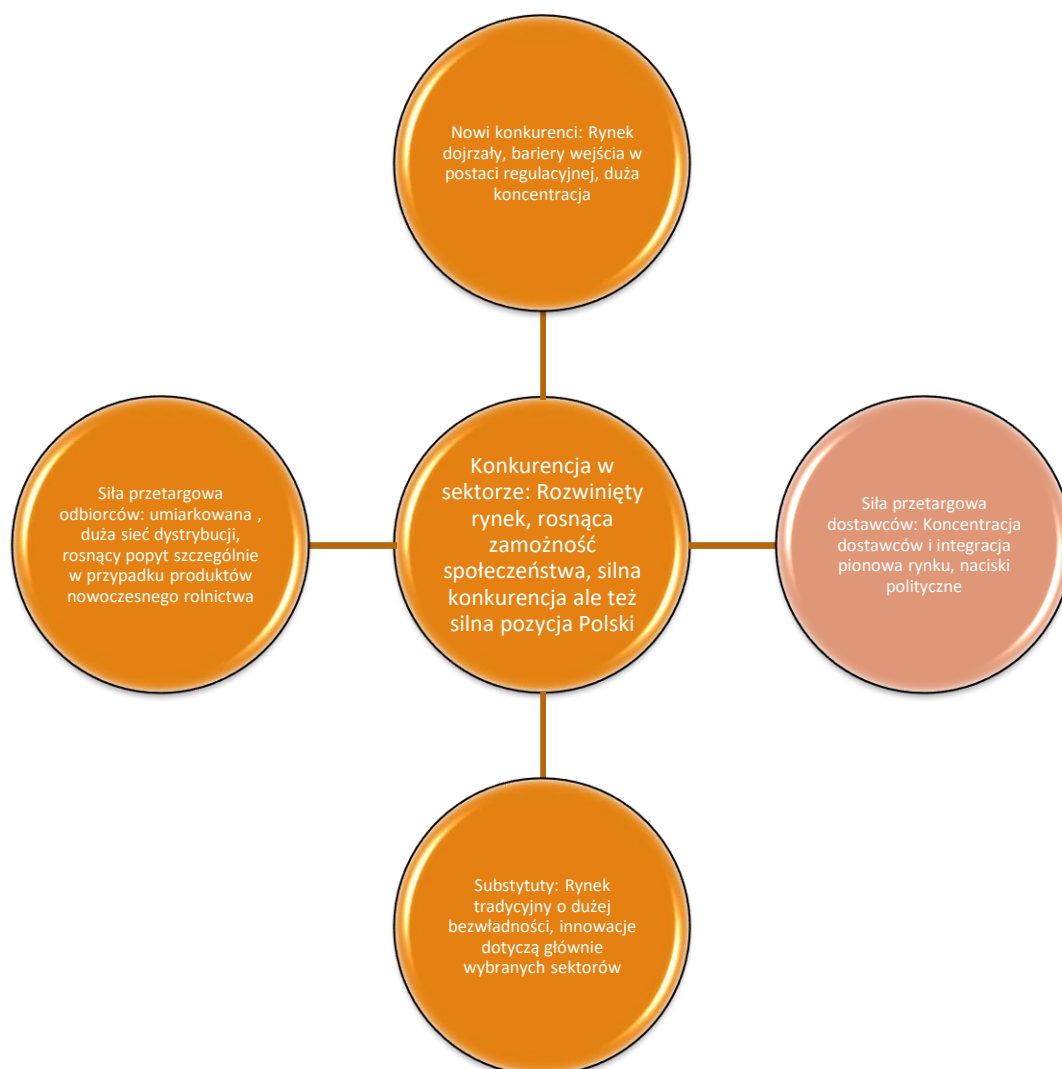
¹¹⁵ Czech Ministry of Industry and Trade; Global Trade Atlas, FAS.

miejsce zaraz po niemieckim. Jednocześnie zgodnie z danymi Credit Agricole eksport żywności z Polski do Czech w ostatnich latach rośnie wyraźnie wolniej niż do pozostałych krajów unijnych. W Czechach pojawiają się bardzo często przykłady prób dyskredytowania polskiej żywności i podważania jej walorów smakowych i bezpieczeństwa dodatkowo polityka regulacyjna rządu czeskiego nakłada na polskich eksporterów dodatkowe opłaty znacząco zwiększając koszty transakcyjne oraz ceny oferowanych produktów i osłabiając konkurencyjność polskich wyrobów.

8.3.1 ANALIZA 5-SIŁ PORTERA

Na podstawie analizy dostępnych danych dotyczących branży nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego w Czechach dokonano analizy 5 sił Portera dla tego rynku (Rysunek 11).

Rysunek 11. Analiza 5 sił Portera dla czeskiego rynku nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego

Źródło: opracowanie własne

Analiza 5 sił Portera to jedna z metod analizy strategicznej, która pozwoli na ocenę atrakcyjności danej branży w kontekście wstępnie wyselekcjonowanych rynków eksportowych. Analiza ta służy poznaniu otoczenia występującego na danym rynku, w szczególności istniejącej konkurencji, a co za tym idzie określenie rentowności wejścia na dany rynek.

Analiza strukturalna sektora (5 sił Portera) pozwala ocenić atrakcyjność sektora na podstawie kształtowania się pięciu sił konkurencyjnych, które występują w każdym sektorze:

- Konkurencji w sektorze – rywalizacji między istniejącymi konkurentami,
- Groźby wejścia nowych konkurentów,
- Siły przetargowej nabywców,
- Siły przetargowej dostawców,
- Zagrożenia ze strony substytutów.

Analizy strukturalnej oceniając poszczególne siły w sektorze metodą ekspercką w skali 1-5 gdzie wartościom przypisano następujące znaczenie:

- 1 – wysoka siła oddziaływania, silny negatywny wpływ na atrakcyjność rynku
- 2 – negatywny wpływ na atrakcyjność rynku
- 3 – neutralny wpływ na atrakcyjność sektora
- 4 – umiarkowany pozytywny wpływ na rynek
- 5 – bardzo atrakcyjny wpływ na rynek.

W przypadku czeskiego rynku produktów spożywczych analiza wskazuje na następujące wyniki:

Konkurencji w sektorze: ocena 3. Ocena neutralna to efekt niewielkiej skali rynku – w Czechach mieszka jedynie 10,5 miliona osób i stosunkowo silnej konkurencji. Na uwagę zasługuje bardzo dobra pozycja Polski jako jednego z głównych eksporterów żywności do Czech. Jednocześnie daje się zauważyć niechęć do polskich dostawców. Przeszkodą do ekspansji na rynku jest też duża koncentracja podmiotów w branży.

Groźby wejścia nowych konkurentów: ocena 3. Rynek charakteryzuje się wyższymi niż w innych krajach Unii Europejskiej barierami wejścia dla podmiotów z Polski – dodatkowe regulacje i opłaty podnoszą koszty transakcyjne i obniżają konkurencyjność produktów. Skala barier nieznacznie odbiega jednak od standardów europejskich stąd ocena neutralna.

Substytuty: ocena 3. Ocena neutralna – brak globalnych możliwości zastąpienia produktów spożywczych innymi produktami, jednak duża możliwość substytucji produktów tradycyjnych innowacyjnymi wyrobami spożywczymi w wybranych segmentach rynku.

Siła przetargowa odbiorców: ocena 3. Siła odbiorców końcowych – konsumentów jest stosunkowo niska, dobrze rozwinięta sieć dystrybucji produktów spożywczych i koncentracja dystrybutorów wskazują na stosunkowo dobrą pozycję negocyjacyjną nabywców żywności. Działające grupy podmiotów zintegrowanych pionowo ograniczają dodatkowo pozycję innych producentów.

Siła przetargowa dostawców: ocena 2. Obszar oceniono jako negatywny dla perspektyw rynku. Wysoka siła przetargowa dotyczy dostawców środków produkcji rolniczej (nawozów, środków ochrony roślin, pasz), którzy dysponują przewagą negocjacyjną w stosunku do rolników oraz dużych grup producentów rolnych. W Czechach działają również silne koncerny zintegrowane pionowo kontrolujące produkcję i dystrybucję produktów rolniczych co negatywnie wpływa na siłę przetargową innych dostawców.

Ogólnie poziom atrakcyjności branży nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego w Czechach można ocenić jako przeciętny (**ocena średnia 2,8**).

8.3.2 ANALIZA SWOT

Celem analizy SWOT jest uporządkowanie posiadanych informacji strategicznych w cztery grupy (cztery kategorie czynników strategicznych), dzięki którym zidentyfikowane zostaną mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia w zakresie badanych obszarów:

- S (Strengths) – mocne strony: wszystko to co stanowi atut, przewagę, zaletę analizowanego obszaru,
- W (Weaknesses) – słabe strony: wszystko to co stanowi słabość, barierę, wadę analizowanego obszaru,
- (Opportunities) – szanse: wszystko to co stwarza dla analizowanego obszaru szansę korzystnej zmiany,
- T (Threats) – zagrożenia: wszystko to co stwarza dla analizowanego obszaru niebezpieczeństwo zmiany niekorzystnej.

Analizę dla możliwości internacjonalizacji przedsiębiorstw z sektora nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego z województwa świętokrzyskiego w Czechach przeprowadzono metodą ekspercką przy wykorzystaniu informacji i danych pochodzących z badań pierwotnych i wtórnych źródeł dostępnych publicznie. Przeprowadzona analiza podsumowuje możliwości ekspansji przedsiębiorstw działających w ramach inteligentnej specjalizacji regionu na rynku czeskim. Wyniki analizy zestawiono w tabeli poniżej (Tabela 6).

Tabela 6. Analiza SWOT

Silne strony	Słabe strony
• Duża liczba producentów o wysokich kompetencjach • Wysoka jakość usług i produktów • Wysoka wydajność produkcji • Innowacyjne produkty oferowane przez część producentów	▪ Niski poziom internacjonalizacji przedsiębiorstw ▪ Ograniczone zasoby finansowe ▪ Niski poziom innowacyjności

Szanse	Zagrożenia
▪ Chłonny rynek ▪ Wzrost rynku ▪ Rosnące ceny ▪ Rosnąca zamożność społeczeństwa	▪ Możliwość substytucji ▪ Konkurencja ▪ Regulacje ograniczające rozwój importu z Polski ▪ Niechęć do polskiej żywności ▪ Rosnące koszty pracy i produkcji rolnej w Polsce

Źródło: opracowanie własne

Strategia rekomendowana na podstawie analizy SWOT to **strategia konserwatywna**. Silne strony przedsiębiorstw rolno-spożywczych z regionu świętokrzyskiego spotykają się ze stosunkowo niekorzystnym otoczeniem rynkowym.

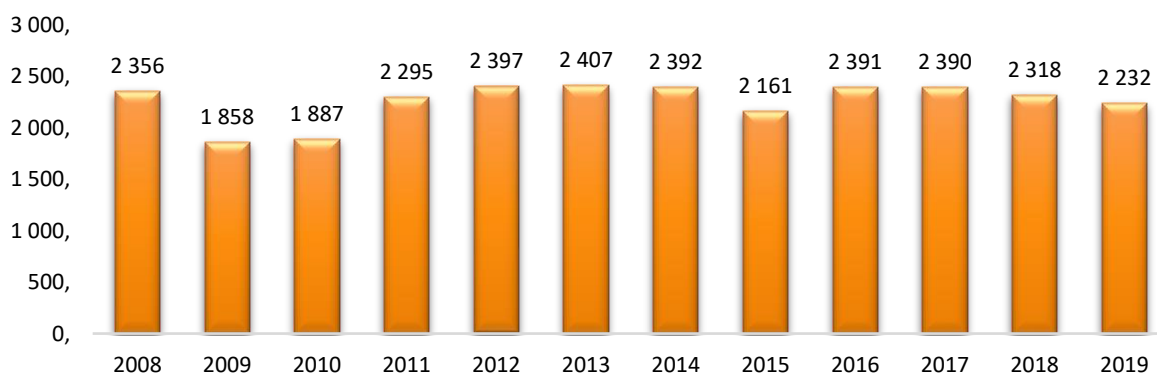
Strategia konserwatywna skupia się na wykorzystaniu silnych stron – w tym przypadku kompetencji i zasobów branży nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego w województwie świętokrzyskim.

Strategia konserwatywna obejmuje takie działania jak: unikanie zagrożeń na rynku, ograniczanie kosztów i optymalizacja produkcji, koncentracja na produktach o wysokim potencjale i wysokich marżach, przejęcia konkurentów na rynku docelowym.

8.4 SŁOWACJA

Sektor rolno-spożywczy na Słowacji generuje ponad 2 miliardy EURO przychodów rocznie. Zgodnie z danymi Eurostatu w roku 2019 wartość sprzedana produkcji sektora wyniosła 2 232 miliony Euro¹¹⁶. W stosunku do roku 2018 zanotowano spadek produkcji o wyśnół 3,7%. Zmiany wartości produkcji sprzedanej sektora spożywczego Słowacji przedstawia wykres poniżej (Wykres 64).

Wykres 64. Wartość produkcji sprzedanej sektora rolno-spożywczego Słowacji (mln €)

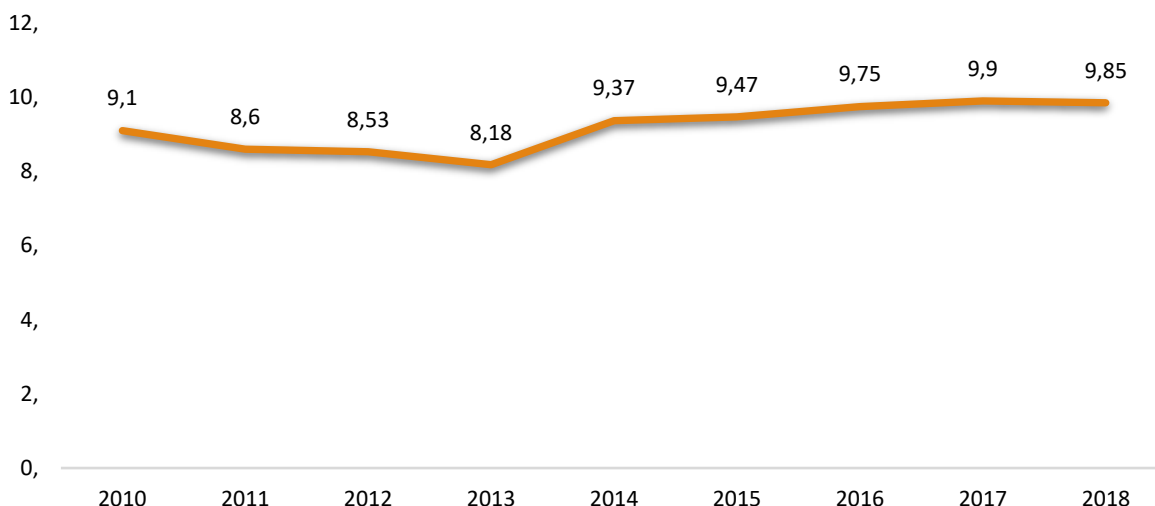

Źródło: Eurostat

¹¹⁶ Eurostat – Agriculture, forestry and fishery statistics 2018.

Powierzchnia użytków rolnych na Słowacji wynosi 1 347 000 hektarów, co odpowiada 28% całkowitej powierzchni kraju. Rolnictwo zatrudnia około 2,6% siły roboczej na Słowacji. Powierzchnia wykorzystywana pod uprawy ekologiczne zbliża się do 10% ogółu arealu¹¹⁷.

Wykres 65. Udział gospodarstw ekologicznych na Słowacji [%]

Źródło: Eurostat

Rynek spożywczy na Słowacji jest zdominowany przez czterech dużych detalistów, którzy łącznie kontrolują około 40% sprzedaży detalicznej w tym kraju. Odbiorcy produktów są więc silnie skoncentrowani¹¹⁸.

¹¹⁷ Eurostat – Agriculture, forestry and fishery statistics 2018.

¹¹⁸ SŁOWACJA Analiza Międzynarodowa, PKO BP

8.4.1 ANALIZA 5-SIŁ PORTERA

Na podstawie analizy dostępnych danych dotyczących branży nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego na Słowacji dokonano analizy 5 sił Portera dla tego rynku (Rysunek 12).

Rysunek 12. Analiza 5 sił Portera dla słowackiego rynku nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego

Źródło: opracowanie własne

Analiza 5 sił Portera to jedna z metod analizy strategicznej, która pozwoli na ocenę atrakcyjności danej branży w kontekście wstępnie wyselekcjonowanych rynków eksportowych. Analiza ta służy poznaniu otoczenia występującego na danym rynku, w szczególności istniejącej konkurencji, a co za tym idzie określenie rentowności wejścia na dany rynek.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020.

Analiza strukturalna sektora (5 sił Portera) pozwala ocenić atrakcyjność sektora na podstawie kształtowania się pięciu sił konkurencyjnych, które występują w każdym sektorze:

- Konkurencji w sektorze – rywalizacji między istniejącymi konkurentami,
- Groźby wejścia nowych konkurentów,
- Siły przetargowej nabywców,
- Siły przetargowej dostawców,
- Zagrożenia ze strony substytutów.

Analizy strukturalnej oceniając poszczególne siły w sektorze metodą ekspercką w skali 1-5 gdzie wartościom przypisano następujące znaczenie:

1 – wysoka siła oddziaływania, silny negatywny wpływ na atrakcyjność rynku

2 – negatywny wpływ na atrakcyjność rynku

3 – neutralny wpływ na atrakcyjność sektora

4 – umiarkowany pozytywny wpływ na rynek

5 – bardzo atrakcyjny wpływ na rynek.

W przypadku słowackiego rynku produktów spożywczych analiza wskazuje na następujące wyniki:

Konkurencji w sektorze: ocena 4. Rynek o umiarkowanej sile konkurencji, dobra i stale rosnąca pozycja przedsiębiorstw z Polski, wyższy niż w Polsce poziom cen i rosnąca zamożność społeczeństwa Słowacji pozwalają na pozytywną ocenę poziomu konkurencji wewnątrz sektora.

Groźby wejścia nowych konkurentów: ocena 3. Skala barier nie odbiega od standardów europejskich stąd ocena neutralna. Poziom ochrony rynku przed dostawcami z innych krajów Unii Europejskiej jest umiarkowany stąd istnieje pewne zagrożenie wejściem na rynek nowych graczy.

Substytuty: ocena 3. Ocena neutralna – brak globalnych możliwości zastąpienia produktów spożywczych innymi produktami, jednak istnieje możliwość substytucji produktów tradycyjnych innowacyjnymi wyrobami spożywczymi w wybranych segmentach rynku.

Siła przetargowa odbiorców: ocena 3. Siła odbiorców końcowych – konsumentów jest stosunkowo wysoka, dobrze rozwinięta sieć dystrybucji produktów spożywczych i wysoka koncentracja dystrybutorów wskazują na stosunkowo dobrą pozycję negocjacyjną nabywców żywności. Z drugiej strony duża grupa działających mniejszych dystrybutorów produktów spożywczych pozwala producentom z sektora prowadzić efektywne negocjacje.

Siła przetargowa dostawców: ocena 4. Obszar oceniono jako pozytywny z perspektyw rynku. Na rynku słowackim brak grup producenckich o dużej sile oddziaływania i zintegrowanych pionowo koncernów, które mogłyby narzucać swoje zdanie podmiotom z branży.

Ogólnie poziom atrakcyjności branży nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego na Słowacji można ocenić jako atrakcyjny (**ocena średnia 3,4**).

8.4.2 ANALIZA SWOT

Celem analizy SWOT jest uporządkowanie posiadanych informacji strategicznych w cztery grupy (cztery kategorie czynników strategicznych), dzięki którym zidentyfikowane zostaną mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia w zakresie badanych obszarów:

- S (Strengths) – mocne strony: wszystko to co stanowi atut, przewagę, zaletę analizowanego obszaru,
- W (Weaknesses) – słabe strony: wszystko to co stanowi słabość, barierę, wadę analizowanego obszaru,
- (Opportunities) – szanse: wszystko to co stwarza dla analizowanego obszaru szansę korzystnej zmiany,
- T (Threats) – zagrożenia: wszystko to co stwarza dla analizowanego obszaru niebezpieczeństwo zmiany niekorzystnej.

Analizę dla możliwości internacjonalizacji przedsiębiorstw z sektora nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego z województwa świętokrzyskiego w Słowacji przeprowadzono metodą ekspercką przy wykorzystaniu informacji i danych pochodzących z badań pierwotnych i wtórnych źródeł dostępnych publicznie. Przeprowadzona analiza podsumowuje możliwości ekspansji przedsiębiorstw działających w ramach inteligentnej specjalizacji regionu na rynku słowackim. Wyniki analizy zestawiono w tabeli poniżej.

Tabela 7. Analiza SWOT

Silne strony	Słabe strony
• Duża liczba producentów o wysokich kompetencjach • Wysoka jakość usług i produktów • Konkurencyjne ceny • Wysoka wydajność produkcji • Innowacyjne produkty oferowane przez część producentów • Doświadczenie na rynku części podmiotów z regionu	▪ Niski poziom internacjonalizacji przedsiębiorstw ▪ Ograniczone zasoby finansowe ▪ Niski poziom innowacyjności
Szanse	Zagrożenia
▪ Rosnący rynek ▪ Rosnące ceny ▪ Niskie bariery wejścia ▪ Rozwinięta sieć dystrybucji ▪ Dobra ocena polskiej żywności	▪ Możliwość substytucji ▪ Konkurencja ▪ Rosnące koszty pracy i produkcji rolnej w Polsce

Źródło: opracowanie własne

Analiza SWOT wskazuje na realizację **strategii agresywnej** na słowackim rynku spożywczym. Branża nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego w województwie świętokrzyskiego dysponuje przewagą silnych stron a rynek na Słowacji charakteryzuje się przewagą szans nad zagrożeniami.

Strategia agresywna skupia się na wykorzystywaniu dostępnych okazji rynkowych. Należy szukać szans, okazji, które umożliwią ponadprzeciętny rozwój branży. Ważna jest też koncentracja zasobów na najlepszych produktach i wspieranie ich ekspansji na rynku.

Strategia agresywna obejmuje takie działania jak: wzmacnianie pozycji rynkowej, przejmowanie przedsiębiorstw konkurencyjnych i wytwarzających produkty substytucyjne, koncentracja na najlepiej rokujących produktach oraz wykorzystywanie dostępnych szans i okazji rynkowych.

9. PODSUMOWANIE

Na podstawie przeprowadzonej analizy rynków wybranych do eksportu dokonano oceny i wskazania rynków o najwyższej atrakcyjności dla przedsiębiorstw branży nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego z województwa świętokrzyskiego.

1. Wielkość rynku

Wybrane rynki charakteryzują się największym zapotrzebowaniem i wzrostem w obszarze produktów z branży spożywczej.

2. Konkurencja na rynku

Kryterium wyboru danego rynku do prowadzenia działalności eksportowej był poziom konkurencji na rynku.

3. Bariery prawne i łatwość uruchomienia sprzedaży

Potencjalne kraje, do których przedsiębiorstwa z branży nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego mogłyby prowadzić działalność eksportową zostały ocenione poprzez pryzmat barier biurokratycznych i wymagań w zakresie rozpoczęcia eksportu. Wybrane kraje cechują niższe bariery biurokratyczne niż inne.

4. Duża konkurencyjność cenowa i jakościowa oferty oraz jej dopasowanie do potrzeb rynku

Specyfika usług i produktów branży powoduje, że oferta eksportowa zdecydowanie lepiej dopasowuje się do rynków, w których istnieje zapotrzebowanie na produkty z zakresu nowoczesnego rolnictwa

5. Perspektywy rozwoju rynku

Kluczowym elementem dla rozwoju eksportu jest również tempo wzrostu rynku w przyszłości dlatego w analizie prowadzącej do wskazania potencjalnych rynków posłużono się też planowanym tempem wzrostu danego kraju.

6. Ryzyko

Ryzyko rynkowe, polityczne, niestabilność systemów płatności, bezpieczeństwo transakcji i wiarygodność partnerów zostały uwzględnione w analizie prowadzącej do wyboru rynków docelowych.

Analizę krajów do rozpoczęcia działalności eksportowej przeprowadzono w oparciu o wybrane kryteria i przypisane im wartości liczbowe (każdemu z kryteriów przypisano wartość od 1 do 5 przy czym 5 oznacza bardzo dobry poziom a 1 niski poziom spełnienia kryterium). Wyniki analizy zebrano w tabeli poniżej (Tabela 8).

Tabela 8. Analiza wyboru potencjalnych krajów do rozwoju działalności eksportowej

Kraj/Region	Rynek	Konkurencja	Bariery	Oferta	Perspektywy	Ryzyko	SUMA
Niemcy	5	4	4	4	4	5	26
Ukraina	5	5	2	4	5	1	22
Czechy	3	3	3	4	4	4	21
Słowacja	4	5	5	5	4	4	27

Źródło: opracowanie własne

Krajami o najwyższym potencjale rozwoju eksportu dla branży nowoczesne rolnictwo i przetwórstwo spożywcze są Słowacja i Niemcy, jednak pozostałe dwa analizowane kraje również uzyskały oceny wysokie pozwalające również ocenić ich potencjał do internacjonalizacji na poziomie pozwalającym na uzyskanie znaczących sukcesów przez przedsiębiorstwa z województwa świętokrzyskiego.

10. BARIERY ROZWOJU EKSPORTU

Za największą niedogodność przedsiębiorcy branży nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego uznali wysoki koszt dostosowania do wymogów rynków zagranicznych (np. certyfikaty, licencje) (48%). Następnymi problemami, na które zwracali uwagę przedsiębiorcy były znajdowanie wiarygodnych partnerów biznesowych za granicą (44,5 %) oraz duża konkurencja na zagranicznym rynku (44,5%) (Tabela 9).

Tabela 9. Główne bariery rozwoju potencjału eksportowego przedsiębiorstwa [%]

	Tak	Nie
Wysokie koszty dostosowania do wymogów rynków zagranicznych (np. certyfikaty, licencje)	48,00%	52,00%
Znajdowanie wiarygodnych partnerów biznesowych za granicą	44,50%	55,50%
Duża konkurencja na zagranicznym rynku	44,50%	55,50%
Koszty transportu	43,00%	57,00%
Pozyskiwanie informacji o zagranicznych rynkach	40,50%	59,50%
Odmienne regulacje prawne i administracyjne	40,50%	59,50%
Brak środków finansowych	39,50%	60,50%
Niska wiedza na temat wejścia na zagraniczny rynek	38,50%	61,50%
Bariery językowe	36,50%	63,50%
Brak wykwalifikowanej kadry do obsługi zagranicznych rynków	35,00%	65,00%
Brak zbytu, klientów	34,00%	66,00%
Konieczność poniesienia inwestycji	32,50%	67,50%
Brak wiary w swoją zdolność konkurencyjną	32,00%	68,00%
Brak uczestnictwa w szkoleniach i misjach zagranicznych (brak przygotowania)	31,50%	68,50%
Nieefektywna działalność państwowych placówek za granicą	31,00%	69,00%
Słaby wizerunek polskich produktów	30,00%	70,00%
Wydłużenie okresu płatności	28,50%	71,50%
Kurs walutowy	28,00%	72,00%
Brak potrzeby eksportu	27,50%	72,50%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI (n=200)

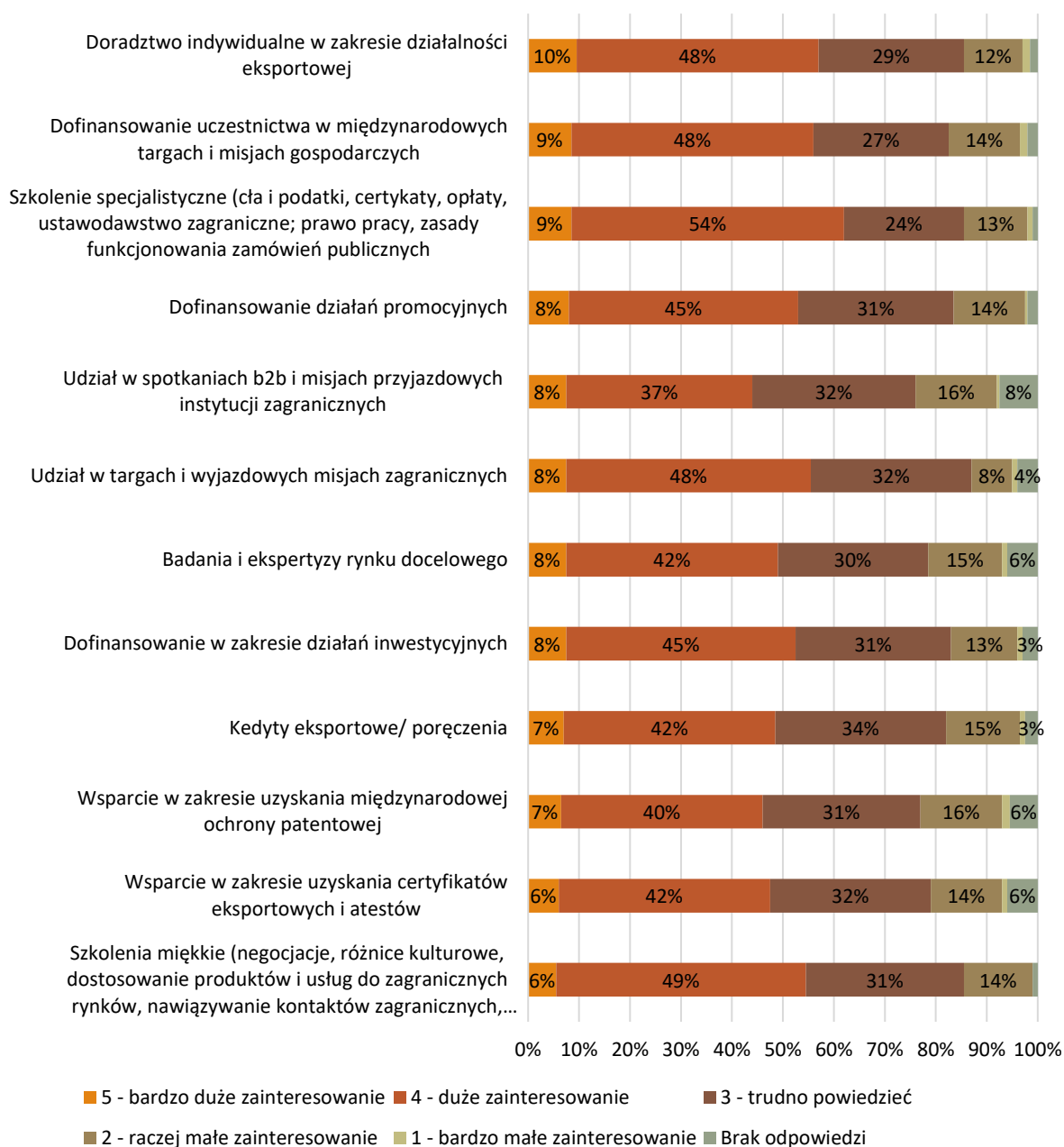
Należy przy tym podkreślić, iż większość badanych nie wskazuje żadnych problemów jako istotnych barier w rozwoju działalności eksportowej.

W badaniach jakościowych wskazywano jako problem kluczowy konieczność i koszty prowadzenia badań fitosanitarnych. Innym ważnym aspektem wskazywanym w badaniach były trudności ze znalezieniem wiarygodnych partnerów zagranicą.

11. EFEKTYWNE FORMY WSPARCIA EKSPORTU

Szkolenia specjalistyczne oraz doradztwo indywidualne w zakresie działalności eksportowej to wsparcie, z którego najchętniej chcieliby skorzystać przedsiębiorcy w przyszłości. Najmniejszym zainteresowaniem cieszą się instrumenty takie jak wsparcie w zakresie uzyskania międzynarodowej ochrony patentowej oraz udział w spotkaniach b2b i misjach przyjazdowych instytucji zagranicznych (Wykres 66).

Wykres 66. Instrumenty wsparcia eksportu, którymi byłoby zainteresowani przedsiębiorcy [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI (n=200)

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020.

W dyskusji w badaniach fokusowych zaproponowano większe zaangażowanie przedstawicielstw handlowych RP w weryfikację partnerów na wybranych rynkach zagranicznych oraz stworzenie bazy danych kontrahentów. Działania te mogły by zwiększyć bezpieczeństwo transakcji międzynarodowych.

12. STUDIUM PRZYPADKU FIRM UZYSKUJĄCYCH SUKCES NA RYNKACH ZAGRANICZNYCH

12.1 LYOVIT

Nazwa firmy	Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Usługowo-Handlowe "Lyovit" Jerzy Godek
Rok założenia	1992
Lokalizacja	Daleszyce
Strona internetowa	pl.lyovit.com
Wielkość zatrudnienia	50 osób na stałe; 20-30 sezonowo

Profil działalności

Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Usługowo-Handlowe „Lyovit” zajmuje się liofilizacją żywności – owoców, ziół, warzyw. Oferta skierowana jest w szczególności do firm, które używają liofilizowanych produktów jako składników do swoich wyrobów typu muesli, batoniki lub też do takich przedsiębiorców, którzy konfekcjonują/ przepakowują produkty zakupione od Lyovitu i sprzedają w formie przekąsek. Przede wszystkim są to odbiorcy zagraniczni. Lyovit oferuje produkty takie jak: szczypiorek, truskawka, malina, jagody - czyli produkty, które są typowe dla tego regionu rolniczego. Firma zatrudnia 50 osób na stałe. W czasie sezonu – w okresie skupu świeżych fruktów, liczba pracowników zwiększa się o 20-30.

Aktywność międzynarodowa

Produkty firmy eksportowane są głównie na zachód Europy – do Niemiec, Francji, Wielkiej Brytanii. W drugiej kolejności znajdują klientów w krajach Europy południowej oraz w USA, Kanadzie i Australii. Klientami Lyovit'u na rynku międzynarodowym są średnie i mniejsze firmy, najczęściej producenci innych wyrobów.

Czynniki sukcesu na rynkach międzynarodowych

- Modyfikowanie sprzętu zgodnie z obowiązującymi standardami np. innego typu system chłodniczy maszynach do liofilizacji
- Udział w międzynarodowych targach ekologicznych, spożywczych
- Korzystanie z instrumentów wsparcia eksportu – udział w targach w Paryżu, w Wystawie Światowej w Mediolanie; wyjazd do Korei
- Ceny oferowanych produktów są akceptowalne dla konsumentów z krajów Europy Zachodniej
- Certyfikat ekologiczny, produkcja zgodna z systemem HACCP i certyfikowana ISO 22000:2006
- Zmiany społeczne - większego zwracania uwagi na jakość produktów przez konsumentów

- Wieloletnia obecność firmy na rynku
- Stopniowe powiększanie swojej oferty wraz z wyrażeniem zainteresowania klientów zakupem konkretnych produktów

Rekomendacje dla firm planujących rozszerzyć swoją działalność na rynki zagraniczne

W wyniku przeprowadzonej rozmowy z przedstawicielem firmy zebrane zostały rekomendacje dla firm planujących rozszerzenie swojej działalności na rynki zagraniczne. Zauważa się przede wszystkim, że zapotrzebowanie w branży jest duże, a co za tym idzie - stosunkowo łatwo jest znaleźć klientów. Liofilizowane produkty łatwiej znajdują odbiorców na rynku zagranicznym niż rodzimym (na którym obserwuje się jednak obecnie stopniowy wzrost sprzedaży) – wynika to z wysokich cen osiągniętych przez produkty. Pożądanym sposobem działania jest adaptowanie rozwiązań proponowanych przez odbiorców. Podkreślone zostało znaczenie ciągłego obserwowania rynku i dostosowywania wielkości produkcji do zapotrzebowania. Wraz ze wzrostem popularności pewnych produktów warto wprowadzać je do swojej oferty. Podkreśla się, że ważnym czynnikiem sukcesu jest jakość oferowanego produktu. Użycie surowców gorszej jakości powoduje pogorszenie jakości produktu końcowego, co niesie ze sobą ryzyko zachwiania reputacji i stracenia klientów. Rekomendowany jest natomiast udział w targach międzynarodowych – ekologicznych i spożywczych, gdzie firmy mają szansę zaprezentować swoje produkty.

Wśród barier dla eksportu dla tej branży wskazano czasochłonność i wysokie koszty transportu. Dotyczy to głównie krajów afrykańskich, azjatyckich i Ameryki Południowej. Kształtowanie się cen transportu na poziomie przewyższającym cenę mniejszej ilości towaru, ogranicza możliwość zdobycia zaufania nowych klientów, poprzez wysłanie próbek towaru do oceny ich jakości.

12.2 GOMAR PIŃCZÓW

Nazwa firmy	Gomar Pińczów Sp z o.o. Spółka Komandytowo Akcyjna
Rok założenia	1992
Lokalizacja	3 zakłady: Pińczów, Walentynów, Kielce
Strona internetowa	gomar.info.pl
Wielkość zatrudnienia	powyżej 300 osób zatrudnionych na stałe; dodatkowi pracownicy w sezonie

Profil działalności

Profilem działalności firmy jest przetwórstwo owoców i warzyw. Firma specjalizuje się przede wszystkim w produkcji mrozonek oraz koncentratów owocowo - warzywnych. Oprócz tych wyrobów firma oferuje także soki, napoje, syropy, dżemy, ogórki i inne przetwory owocowe oraz warzywne. Przedsiębiorstwo przestrzeni lat rozszerzała swoją ofertę. Powiększała zasięg swojej działalności i obecnie posiada zakłady w Walentynowie, Kielcach, Pińczowie i Warce. Firma rozszerzyła produkcję w sektorze przetwórstwa przemysłowego natomiast sprzedaż detaliczna produktów firmy dywersyfikuje się. Jest uznanym producentem w branży w województwie – w 2016 nadano mu tytuł

Lidera Regionu w przemyśle spożywczym, jego produkty otrzymały znak jakości „Nasze dobre – Świętokrzyskie” oraz ogólnopolski znak „Poznaj Dobrą Żywność”.

Zatrudnionych na stałe w Gomar Pińczów pozostaje ponad 300 osób, natomiast w sezonie zatrudniani są dodatkowi pracownicy.

Aktywność międzynarodowa

Firma ofertę swoją kieruje zarówno do rynku rodzimego jak i do krajów Unii Europejskiej. Odbiorcą głównym produktów są Niemcy.

Czynniki sukcesu na rynkach międzynarodowych

- Dobra koniunktura po wejściu Polski do Unii Europejskiej
- Poszerzanie asortymentu
- Uczestnictwo w targach lokalnych m.in. Targach Kielce
- Wyjazdy poza region na targi
- Zapewnianie stabilnej dobrej jakości produktów

Firma brała udział w targach organizowanych przez KOWR oraz Urząd Marszałkowski, a dotowanie uczestnictwa w targach pozostaje najbardziej oczekiwanym instrumentem wsparcia rozwoju eksportu

Rekomendacje dla firm planujących rozszerzyć swoją działalność na rynki zagraniczne

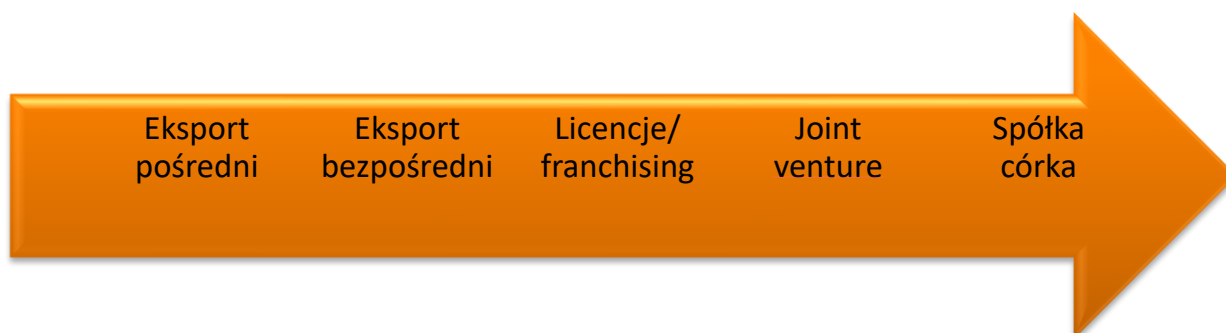
W wyniku przeprowadzonej rozmowy z przedstawicielem firmy zebrane zostały rekomendacje dla firm planujących rozszerzenie swojej działalności na rynki zagraniczne. Podstawową wskazówką jest dobre przygotowanie merytoryczne, logistyczne oraz techniczne oraz oszacowanie swoich możliwości finansowych. Zauważa się, że w omawianej branży koszty produkcji, podobnie jak koszty pracy, rosną. Należy pamiętać, że decydującym czynnikiem przy zakupie jest stosunek jakości do ceny. Mimo to, warto utrzymywać stabilną jakość i stawiać na tradycjonalizm. Podkreśla się, że wejście z produktem na rynek Unii Europejskiej jest znacznie łatwiejsze, niż eksport na większe odległości.

Trudności w wejściu na rynek pozaeuropejski wiążą się z istnieniem barier zarówno jeśli chodzi o występowanie zapotrzebowania, mentalności jak i większych kosztów eksportu – wśród krajów gdzie te czynniki mają największy wpływ wymienia się Stany Zjednoczone, Japonię i Koreę. Zagrożeniem dla przedsiębiorców w tej branży może być również rosnąca konkurencja na rynkach światowych – kraje spoza UE jak np. Egipt znacznie zwiększają import swoich produktów do Unii Europejskiej.

13. NAJBARDZIEJ EFEKTYWNE FORMY WEJŚCIA NA WYBRANE RYNKI ZAGRANICZNE

W literaturze przedmiotu wskazuje się szereg metod pozwalających na efektywne wejście na rynki eksportowe. Formy wejścia na rynek zazwyczaj przedstawia się w zależności od stopnia skomplikowania ale i generowanych efektów w postaci wzrostu przychodów i marż. Hierarchię form internacjonalizacji działalności prezentuje rysunek poniżej (Rysunek 13).

Rysunek 13. Metody wejścia na rynki zagraniczne

Źródło: Strategie wejścia na rynki zagraniczne, A.M. Zarzycka

Eksport pośredni to sprzedaż zagraniczna realizowana za pośrednictwem innych przedsiębiorstw (np. central handlu zagranicznego). Eksport pośredni jest niekorzystny finansowo dla przedsiębiorstwa producenta i pozwala na zdobycie doświadczenia na rynkach zagranicznych stąd uważany jest zazwyczaj za formę przejściową dedykowaną mikroprzedsiębiorcom lub firmom nowym na rynku.

Eksport bezpośredni wiąże się z samodzielną realizacją dostaw zagranicznych oraz koniecznością stworzenia własnej komórki ds. eksportu w przedsiębiorstwie. Eksport bezpośredni umożliwia budowę kompetencji związanych z realizacją transakcji międzynarodowych i zapewnia wysoki poziom marż dla przedsiębiorstwa eksportującego. Koszty działania w tej formule są zdecydowanie wyższe niż w przypadku eksportu pośredniego jednak niższe niż przy wyborze innych form.

Licencje/franchising – udostępnianie kontrahentowi zagranicznemu „wartości niematerialnych i prawnych”, przeniesienie na kontrahentów zagranicą wiedzy i technologii. Jest rozwiązaniem specyficznym stosowanym zazwyczaj w branżach usługowych (hotele, restauracje). Ogranicza ryzyko działalności zagranicznej, zapewniając rozsądny poziom rentowności dla eksportera. Dochody płynące z licencji są zazwyczaj niskie w stosunku do innych form obecności na rynku.

Joint venture – wspólne przedsięwzięcie z podmiotem lokalnym pozwalające na stabilne funkcjonowanie na danym rynku zagranicznym. Formuła ta jest najczęściej wykorzystywana w przypadku rynków o dużym ryzyku i specyfice działania lub wynika wprost z regulacji prawnych wymagających zaangażowanie partnera lokalnego w przedsięwzięciu. W tej formie kluczowe jest jasne i precyzyjne sprecyzowanie celu przedsięwzięcia. Joint venture oznacza bardzo wysokie koszty wejścia na rynek (inwestycje początkowe) jednak pozwala na stosunkowo łatwe pozyskanie udziału w rynku i dostępu do lokalnych zasobów.

Spółka córka - oddział, samodzielna spółka o osobowości prawnej, przejęcie miejscowej firmy np. w drodze prywatyzacji w celu prowadzenia niezależnej działalności na danym rynku. Gwarantuje potencjalnie najwyższy poziom rentowności i pełną kontrolę działalności eksportowej jednak wiąże się z najwyższymi kosztami i ryzykiem ze wszystkich form internacjonalizacji działalności.

Przedsiębiorcy, którzy prowadzą obecnie działalność lub planują rozwijanie działalności na rynkach zagranicznych, powinni przede wszystkim zadbać o pełną informację na temat wymogów prawnych, jakie muszą spełnić. Taka wiedza, szczególnie w branży budowlanej, jest kluczowa. Polskie firmy

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020.

powinny upewnić się również, że kontrakty, które podpisują z kontrahentami zagranicznymi właściwie zabezpieczają ich interesy. Warto również rozważyć dodatkowe ubezpieczenie na okoliczność przedłużania się płatności lub niezapłaconych faktur.

W branży rolno-spożywczej w przypadku wskazanych do ekspansji zagranicznej rynków europejskich rekomendowanymi metodami rozpoczęcia działalności eksportowej są:

- Eksport bezpośredni
- Licencjonowanie
- Spółka córka

Eksport bezpośredni jest najlepszym rozwiązaniem w przypadku wyrobów spożywczych i stosunkowo niewielkiej skali działania. Usługi gastronomiczne mogą być przedmiotem licencjonowania.

W przypadku przedsiębiorstw o dużej skali działania na danym rynku należy przemyśleć możliwość powołania spółki córki do prowadzenia działalności eksportowej.

14. WNIOSKI I REKOMENDACJE

Branża nowoczesne rolnictwo i przetwórstwo spożywcze stanowi ważny segment gospodarki województwa świętokrzyskiego. Wartość dodana wytworzona w rolnictwie województwa odpowiada za około 4,8% wartości dodanej ogółem wytwarzanej w regionie.

Eksport w branży nowoczesne rolnictwo i przetwórstwo spożywcze jest kluczowym aspektem prowadzonej działalności gospodarczej. Na podstawie badań CATI przeprowadzonych wśród reprezentatywnej próby przedstawicieli branży nowoczesne rolnictwo i przetwórstwo spożywcze można szacować, że 25% przedsiębiorstw z branży prowadzi działalność eksportową. Działalność eksportowa tej branży generuje rocznie około 850 milionów złotych przychodów, a wartość eksportu rośnie w tempie 1-3% rocznie. Wartość eksportu z województwa świętokrzyskiego odpowiada za 0,7% eksportu produktów rolnych z Polski. Oznacza to, że potencjał eksportu w regionie pozostaje nie wykorzystany – udział regionu w tworzeniu wartości dodanej w rolnictwie kraju wynosi obecnie 3,65% a więc ponad pięciokrotnie więcej. Możliwy jest więc dalszy znaczny rozwój działalności eksportowej branży.

Analiza wyników badań oraz danych statystycznych pozwoliła na identyfikację krajów o największym potencjale rozwoju eksportu dla branży:

Niemcy

Ukraina

Czechy

Słowacja

Przy wyborze krajów kierowano się zarówno obecnym poziomem eksportu jak i zainteresowaniem przedsiębiorców wyrażonym w trakcie badań przeprowadzonych na potrzeby niniejszego projektu oraz dynamiką wzrostu sprzedaży produktów rolnych na poszczególnych rynkach zagranicznych.

Na podstawie przeprowadzonych analiz statystycznych wybranych krajów i rynków dla produktów branży, analiz 5 Sił Portera oraz SWOT określona jako wiodące rynki Niemcy i Słowacja. Dla tych rynków wskazano agresywną strategię internacjonalizacji jako optymalny model działania. W przypadku Czech i Ukrainy strategia rozwoju eksportu powinna uwzględniać ryzyka i specyfikę krajów i powinna być bardziej ostrożna.

Niemcy

+

Ukraina

Czechy

Słowacja

+

Niemcy to największy rynek produktów rolnych w Europie - wartość sprzedaży wynosi 170 miliardów EURO rocznie, a dużą część stanowi import, co bezpośrednio przekłada się na możliwości sprzedaży produktów przez producentów rolnych z województwa świętokrzyskiego. Rynek rośnie w tempie 2-5% w ujęciu realnym w skali roku, co pozwala na pozytywną ocenę perspektyw tego rynku w przyszłości. Istnieją liczne segmenty i nisze na rynku, w których konkurencja i poziom koncentracji rynku pozostają stosunkowo niskie tworząc możliwości dla nowych podmiotów wchodzących dopiero na ten rynek. Poziom cen w Niemczech jest wysoce atrakcyjny dla polskich przedsiębiorstw i stanowi o ich konkurencyjności cenowej.

Argumentami przemawiającymi za zintensyfikowanymi działaniami eksportowymi na rynku słowackim są umiarkowany poziom konkurencji, dobra i stale rosnąca pozycja przedsiębiorstw z Polski, wyższy niż w Polsce poziom cen i rosnąca zamożność społeczeństwa.

Przedsiębiorcy z branży nie dostrzegają żadnych znacznych ograniczeń w rozwoju eksportu. Za największą niedogodność przedsiębiorcy branży nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego uznali **wysoki koszt dostosowania do wymogów rynków zagranicznych (np. certyfikaty, licencje)** (48% ankietowanych w badaniu CATI) oraz **problemy ze znalezieniem wiarygodnych partnerów na rynkach zagranicznych** (44,5% ankietowanych). Uzyskane wyniki potwierdzono w badaniach jakościowych (IDI, fokus) gdzie jako kluczowy problem wskazywano konieczność i koszty prowadzenia badań fitosanitarnych (certyfikacje) oraz trudności ze znalezieniem wiarygodnych partnerów zagranicą.

Metodami realizacji działalności eksportowej najlepiej dostosowanymi do wybranych rynków i specyfiki branży są:

- Eksport bezpośredni,
- Licencjonowanie,
- Spółka córka.

Eksport bezpośredni jest najlepszym rozwiązaniem w przypadku wyrobów spożywczych i stosunkowo niewielkiej skali działania. Usługi gastronomiczne mogą być przedmiotem licencjonowania. W przypadku przedsiębiorstw o dużej skali działania na danym rynku należy przemyśleć możliwość powołania spółki córki do prowadzenia działalności eksportowej. Obecnie zgodnie z wynikami badań jakościowych duża część przedsiębiorców korzysta z eksportu pośredniego (czyli sprzedaży poprzez polskich pośredników na rynkach zagranicznych), co prowadzi do ograniczenia zysków z działalności eksportowej jak również może prowadzić do zaburzeń wyników eksportu w statystyce publicznej, co może częściowo powodować zaniżenie udziału regionu w eksporcie produktów rolnych z Polski.

W opinii przedsiębiorstw z branży władze na poziomie regionalnym powinny podjąć przede wszystkim działania w pięciu poniżej wymienionych obszarach tematycznych:

Podobne odpowiedzi uzyskano pytając o możliwość podjęcia działań przez władze lokalne. Najczęściej przedsiębiorcy wskazywali na potrzebę **organizowania dedykowanych im szkoleń, udzielania wsparcia finansowego** oraz **prowadzenia doradztwa** dotyczącego prowadzenia działalności

eksportowej. Zwracają uwagę odpowiedzi dotyczące konieczności uzyskania przychylności władz lokalnych w kontekście prowadzonej działalności.

Analizując proponowane działania, które mogłyby podjąć, zdaniem przedsiębiorców, instytucje uczestniczące i wspierające w handlu zagranicznym (np. izby celne, przewoźnicy, spedytory) zauważono zwiększone zapotrzebowanie na **organizację kursów i szkoleń** w zakresie handlu zagranicznego. Respondenci oczekują również pomocy w zakresie transportu.

Natomiast w odniesieniu do działań, które mogą podjąć instytucje otoczenia biznesu badani najczęściej wskazywali **oferowanie różnorodnych szkoleń** doradczych, specjalistycznych, rozwojowych w dziedzinie eksportu, które mogłyby przyczynić się do rozwoju firmy za granicą.

W opinii respondentów działania w zakresie wsparcia oferowane przez instytucje finansowe powinny koncentrować się na oferowaniu **niskooprocentowanych pożyczek i kredytów odnawialnych** oraz **organizacji szkoleń dotyczących pozyskiwania funduszy**.

W dyskusji w badaniach fokusowych zaproponowano działania w postaci większego zaangażowania przedstawicielstw handlowych RP w weryfikację partnerów na wybranych rynkach zagranicznych oraz stworzenie bazy danych kontrahentów. Działania te mogłyby zwiększyć bezpieczeństwo transakcji międzynarodowych i odpowiadają na problemy ze znalezieniem wiarygodnych partnerów handlowych.

Najważniejszymi działaniami związanymi z horyzontalną IS regionu „technologie informacyjno-komunikacyjne”, które mogłyby pomóc w rozwijaniu działalności eksportowej w odczuciu respondentów są **szkolenia informatyczne i zwiększające wiedzę na temat nowych technologii** oraz **zwiększenie promocji firm na rynkach zagranicznych**. W badaniu CATI wskazywano również na konieczność rozszerzania sieci współpracy i włączania w nie różnych podmiotów.

W zakresie IS „branża targowo-kongresowa” pomocne, w odczuciu respondentów, byłyby działania związane ze **wspieraniem udziału w targach i kongresach** – zarówno w zakresie organizacyjnym jak i finansowym. Wskazywano również na konieczność zapewnienia szkoleń dla podmiotów, które miałyby w planach uczestnictwo w targach.

Podobnie, jeśli chodzi o inicjatywy związane z IS „zrównoważony rozwój energetyczny” wspierające działalność zagraniczną przedsiębiorstw działających w sektorze nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego, respondenci wskazywali wsparcie techniczne, szkolenia oraz doradztwo indywidualne.

15. SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1. Przebieg procesu badawczego	5
Rysunek 2. Kraje/regiony, z których pochodzą klienci korzystających z produktów nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego	10
Rysunek 3. Kraje, do których chcieliby eksportować przedsiębiorcy z branży.....	10
Rysunek 4. Klasa Ryzyka wg klasyfikacji OECD (0–7)	31
Rysunek 5. Ocena poziomu korupcji	32
Rysunek 6. Ocena poziomu wolności gospodarczej w kraju	32
Rysunek 7. Poziom wolności gospodarczej	42
Rysunek 8. Ocena poziomu korupcji	42
Rysunek 9. Analiza 5 sił Portera dla niemieckiego rynku rolnictwa i przetwórstwa spożywczego	64
Rysunek 10. Analiza 5 sił Portera dla ukraińskiego rynku rolnictwa i przetwórstwa spożywczego	69
Rysunek 11. Analiza 5 sił Portera dla czeskiego rynku nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego.....	74
Rysunek 12. Analiza 5 sił Portera dla słowackiego rynku nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego.....	79
Rysunek 13. Metody wejścia na rynki zagraniczne	89

16. SPIS TABEL

Tabela 1. Produkt krajowy brutto per capita (PLN) i jego dynamika	14
Tabela 2. Obszary działalności badanych firm generujące największe przychody bądź, z którym firma wiąże największe perspektywy i na dzień dzisiejszy już je rozwija	54
Tabela 3. Analiza SWOT	66
Tabela 4. Analiza SWOT	71
Tabela 5. Analiza SWOT	76
Tabela 6. Analiza SWOT	81
Tabela 7. Analiza wyboru potencjalnych krajów do rozwoju działalności eksportowej	83
Tabela 8. Główne bariery rozwoju potencjału eksportowego przedsiębiorstwa [%]	84

17. SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Prowadzenie działalności eksportowej przez badane przedsiębiorstwa – nowoczesne rolnictwo i przetwórstwo spożywcze [%]	9
Wykres 2. Kraje, do których najczęściej eksportują przedsiębiorcy z branży	11
Wykres 3. Kraje wskazywane jako potencjalne kierunki eksportowe	12
Wykres 4. PKB per capita województwa świętokrzyskiego w stosunku do PKB Polski (Polska = 100) .	14
Wykres 5. Liczba podmiotów gospodarczych w rejestrze REGON (szt.)	16
Wykres 6. Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców (szt.)	16
Wykres 7. Struktura wiekowa ludności województwa świętokrzyskiego [%]	17
Wykres 8. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw 1 mieszkańca (PLN)	18
Wykres 9. Odsetek procentowy średniej wartości środków trwałych przedsiębiorstw w całym kraju [%]	19
Wykres 10. Przedsiębiorstwa innowacyjne w przemyśle (% ogółu przedsiębiorstw)	19
Wykres 11. Średnie wynagrodzenia miesięczne (PLN)	20
Wykres 12. Wynagrodzenia w budownictwie (sekcja F PKD – zł/miesiąc)	21
Wykres 13. Stopa inflacji w Polsce	21
Wykres 14. Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w Polsce (% PKB)	22
Wykres 15. Handel zagraniczny w Polsce (mln €)	23
Wykres 16. Udział handlu zagranicznego w PKB [%]	23
Wykres 17. PKB per capita (USD)	24
Wykres 18. Dynamika zmian PKB w ujęciu realnym (rok poprzedni = 100)	25
Wykres 19. Inflacja w latach 2014–2018 [%]	25
Wykres 20. Dynamika sprzedaży detalicznej (rok poprzedni = 100)	26
Wykres 21. Stosunek nominalnego wynagrodzenia w Niemczech do wynagrodzeń w Polsce	27
Wykres 22. Udział handlu zagranicznego w PKB [%]	28
Wykres 23. Wartość importu do Niemiec (mln €)	28
Wykres 24. Dynamika importu (rok poprzedni = 100)	29
Wykres 25. PKB w latach 2000–2016 (mld USD)	31
Wykres 26. Poziom inflacji w Ukrainie	32
Wykres 27. Dynamika spożycia indywidualnego (rok poprzedni = 100)	33
Wykres 28. Udział handlu zagranicznego w PKB [%]	33
Wykres 29. Saldo handlu zagranicznego (mln USD)	34
Wykres 30. Struktura importu 2017 r. [%]	34
Wykres 31. Obroty w handlu pomiędzy Polską a Ukrainą	35
Wykres 32. PKB per capita (USD)	36
Wykres 33. Dynamika PKB (rok poprzedni = 100)	37
Wykres 34. Inflacja w Czechach [%]	37
Wykres 35. Dynamika spożycia ogółem (ceny stałe)	38
Wykres 36. Udział handlu zagranicznego w PKB [%]	39
Wykres 37. Saldo handlu zagranicznego Czech (mln €)	39
Wykres 38. Struktura importu Czech w 2016r. [%]	40
Wykres 39. PKB per capita (USD)	41
Wykres 40. Dynamika PKB (rok poprzedni = 100)	42
Wykres 41. Inflacja [%]	43

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020.

Wykres 42. Udział handlu zagranicznego w PKB [%].....	44
Wykres 43. Saldo handlu zagranicznego Słowacji (mln USD).....	44
Wykres 44. Struktura importu Słowacji w 2016r. [%]	45
Wykres 45. Udział Polski w produkcji spożywczej w Unii Europejskiej [%].....	46
Wykres 46. Wartość dodana wytwarzana w rolnictwie (mln PLN)	47
Wykres 47. Wartość globalna produkcji rolnej w Polsce (zł/ha)	48
Wykres 48. Struktura towarowa produkcji rolnej w Polsce [%]	49
Wykres 49. Wartość dodana wytwarzana przez rolnictwo regionu (mln PLN).....	51
Wykres 50. Wartość globalna produkcji rolnej (zł/ha).....	53
Wykres 51. Udział produkcji rolnej województwa świętokrzyskiego w produkcji krajowej [%].....	53
Wykres 52. Wartość sprzedaży eksportowej branży nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego (tys. PLN)	55
Wykres 53. Struktura eksportu produktów spożywczych z regionu styczeń-listopad 2019 r. [%].....	55
Wykres 54. Eksport branży rolno-spożywczej z regionu do Niemiec (tys. PLN, %)	57
Wykres 55. Eksport branży rolno-spożywczej z regionu do Ukrainy (tys. PLN, %).....	58
Wykres 56. Eksport branży rolno-spożywczej z regionu do Czech (tys. PLN, %).....	58
Wykres 57. Eksport branży rolno-spożywczej z regionu do Słowacji (tys. PLN, %)	59
Wykres 58. Wartość produkcji sprzedanej sektora rolno-spożywczego w Niemczech (mln €)	61
Wykres 59. Udział rolnictwa ekologicznego w powierzchni upraw	62
Wykres 60. Wartość produkcji sprzedanej sektora rolno-spożywczego w Czechach (mln €).....	72
Wykres 61. Udział gospodarstw ekologicznych w Czechach [%].....	73
Wykres 62. Wartość produkcji sprzedanej sektora rolno-spożywczego Słowacji (mln €)	77
Wykres 63. Udział gospodarstw ekologicznych na Słowacji [%]	78
Wykres 64. Instrumenty wsparcia eksportu, którymi byłoby zainteresowani przedsiębiorcy [%]	85